

**Consfătuirea de la CC al PCR
în ziua de 27 iunie 1968 cu oamenii de știință și cultură
din rîndul naționalității maghiare¹**

TABEL

**cu oamenii de știință și cultură din rîndul naționalității maghiare care au
participat la consfătuirea de la CC al PCR în ziua de 27 iunie 1968**

BUCUREȘTI

1. Szemlér Ferenc
2. Méliusz József
3. Bányai Ladislau
4. Majtényi Erik
5. Szilágyi Dezideriu
6. Takacs Ludovic
7. Domokos Géza
8. Szász János
9. Bodor Pál
10. Olah Tiberiu
11. Beke György
12. Cseke Gábor
13. Andras Iános
14. Blénesi Ernő

ARAD

15. Péterfi Rozalia
16. Nagy Olga
17. Hajas Mihaly
18. Koloszvári Piroska
19. Mózer István
20. Kovacs Géza
21. Rávan Iosif

BAIA MARE

22. Lidia Agricola
23. Szombothely Zoltan

1 Textul Consfătuirii a fost editat de către Csaba Zoltán Novák.

24. Szigyártó Petre

BRAȘOV

25. Vaida Alexandru

26. Boros Roman Ludovic

27. Albert Alexandru

CLUJ

28. Péterfi István

29. Létay Lajos

30. Gáll Ernő

31. Nagy Imre

32. Demeter János

33. Balogn Edgár

34. Jancsó Elemér

33. Márton Gyulla

36. Csehi Gyula

37. Jakó Szigmond

38. Fazekas János

39. Szabó Gyula

40. Kányádi Sándor

41. Lászlóffy Aladár

42. Huszár Sándor

43. Fodor Sándor

44. Szimberger Sándor

43. Rappaport Otto

46. Kovács Zoltán

47. Szervátius Jenő

48. Gy. Szabó Béla

49.ifj. Kós Károly

50. Papp István

51. Senkalszki Endre

52. Kovács Andrei

53. Farkas János

54. Nagy István

55. Tompa István

56. Iordaky Ludovic

57. Szabó Géza

58. Kacsó Sándor

59. Szabó Alexandru

60. Palocsay Rudolf

61. Erös Blanka

62. Bene Iosif

-
63. Demian Vilhelm
 64. Jodal Gabor
 65. Kántor Lajos
 66. Láng Guztáv
 67. Racz Győző

MIERCUREA CIUC

68. János Pal
69. Albert Antal
70. Varró Gizela
71. Becze Anton
72. Albert David

ORADEA

73. Farkaş Istvan
74. Horvath Imre
75. Vitalyos Ildiko
76. Marton Peter
77. Szentmiklosi Nicolae
78. Szilagyi Elisabeta
79. Lucaci Vasile
80. Fux Pal

SATU MARE

81. Csiki Andras
82. Erdős Pál
83. Szteklacs Vasile
84. Toth Elvira
85. Paulovics Vasile

SFÂNTU GHEORGHE

86. Székely Zoltan
87. Farkas Arpad
88. Dali Sandor
89. Dukász Anna
90. Veress Daniel
91. Magyar Lajos
92. Albert Ernő

TIMIŞOARA

93. Franyó Zoltan
94. Mag Peter
95. Sinka Carol

96. Albert Francisc
97. Sisak Ernest
98. Ietza Petru
99. Kovacs Francisc
100. Gherasim Emil

TÎRGU MUREȘ

101. Kovács György
102. Sütő Andras
103. Hajdu Győzo
104. Kovacs Guörgy
105. Pușkas Tivadar
106. Csögör Lajos
107. Dočí Pál
108. Galfálvi Szolt
109. Zoltan Aladar
110. Izsák Márton
111. Papp Ferenc
112. Hajdu Zoltan
113. Szabo Csaba
114. Hagy Pal
115. Olah Tibor
116. Lohinsky Lorand
117. Szalman Loran
118. Cozma Bella
119. Incze Gavril
120. Lapahos Francisc
121. Dr. Antalfi Andrei
122. Erdélji Stefan

TABEL**cu tovarășii care au luat cuvântul la consfătuirea cu oamenii de știință și cultură
din rîndul naționalității maghiare**

1. Gáll Ernő
2. Hajdu Győzo
3. Szász János
4. Kovács Zoltan
5. Demeter János
6. Szilágyi Dezideriu
7. Domokos Géza
8. Csehi Gyula
9. Sütő Andras
10. Méliusz József
11. Fodor Sándor
12. Erdős Pál
13. Bodor Pál
14. Nagy István
15. Szabó Gyula
16. Kányádi Sándor
17. Fazekas János
18. Cseke Gábor
19. Iordaky Ludovic
20. Kántor Lajos
21. Sisak Ernest
22. Balogh Edgár
23. Erdélji Stefan
24. Takacs Ludovic
23. Galfalvi Szolt
26. Jancsó Elemér

STENOGRAMA
consfătuirii cu oamenii de știință și cultură
din rîndul naționalității maghiare
- 27 iunie 1968 -

Tov. Nicolae Ceaușescu

Stimați tovarăși,

Comitetului Central a gîndit mai de mult ca în cadrul întîlnirilor cu oamenii de știință, de cultură, cu alte categorii a cetățenilor patriei noastre, în cadrul întîlnirilor cu oamenii muncii din diferite regiuni și localități, să organizăm și întîlniri cu oamenii de știință, de cultură din rîndul naționalităților conlocuitoare. În gîndirea noastră era să aibă loc ceva mai devreme, însă pe parcurs au intervenit multe probleme care au cerut rezolvare și am ajuns în fine ca să organizăm prima întîlnire cu un număr de oameni de știință, de cultură, de intelectuali de naționalitate maghiară care este prima în ordinea pe care vrem s-o facem și cu cei de naționalitate germană și cu alte naționalități.

Sigur, în cadrul întîlnirilor pe care le-am avut cu oamenii de știință, de artă, de cultură, au participat și oameni de știință și cultură din rîndul naționalităților, și maghiari și germani. Problemele dezbătute cu prilejurile acelea au privit în totalitatea ei dezvoltarea științei și culturii în țara noastră, care constituie un tot și care nu poate fi pînă la urmă separată, de naționalități pentru că știința și cultura, nu numai în cadrul unei țări, dar în general, din ce în ce mai mult devine un tot unic, se manifestă ca un tot unic și numai în măsura în care există o strînsă unitate și colaborare între oamenii de știință și cultură, în cadrul unui stat sau, pe plan mondial, din ce în ce mai mult se afirmă aceasta, știința și cultura pot să obțină rezultate bune, să progreseze mai rapid.

Totuși, am considerat, ținînd seama că sînt unele probleme nu afit din punct de vedere al științei și culturii în general, dar mai mult poate din punct de vedere al exprimării, al găsirii posibilităților de a exprima și de a soluționa unele lucruri specifice proprii unei anumite naționalități, pentru a putea să-și aducă contribuția mai activă la dezvoltarea generală a științei și culturii, că este bine să avem și asemenea întîlniri și, în acest cadru se înscrie întîlnirea de astăzi.

Ne-am gîndit să nu pornim cu o ordine de zi sau cu un program bine definit, ci să facem o întîlnire, cu o discuție liberă începînd să dăm, cum este obiceiul la noi, la Comitetul Central, cuvîntul oaspeților. Și cum pe dv. la Comitetul Central vă considerăm oaspeți foarte dragi, sigur vă dăm întîi cuvîntul dv., aceluia care dorește să ia cuvîntul dintre dv.

Așa că, cu aceasta eu aș declara deschisă această întîlnire și rog pe tovarășii care doresc să ia cuvîntul să o facă.

Tov. Gall Ernő - redactor șef la revista „Korunk”²

În primul rînd țin să-mi exprim adîncă mea satisfacție și mulțumire pentru convocarea

2 Ernő Gáll (1917– 2000), filosof, redactor la „Igazság” și „Utunk”, prorector la Universitatea Bolyai. a fost membru corespondent al Academiei Române. *Korunk* este o revistă culturală cu o mare tradiție, care apare la Cluj începînd din anul 1927. Istoria revistei cunoaște trei mari etape: perioada interbelică, perioada comunistă și cea postdecembristă. Revista a avut de la început o orientare de stînga.

acestei consfătuiri.

Trebuie să vă arăt că am așteptat această întâlnire, am nutrit speranța că ea va avea loc, am fost convins că conducerea superioară de partid, urmînd fidel politica sa marxist-leninistă în problema națională, aplicînd consecvent stilul său democratic de a se consfătui cu oamenii muncii de diferite categorii, a luat această inițiativă, pentru a se documenta și pe această cale despre problemele enunțate de populația maghiară. Totuși, vreau să subliniez importanța deosebită de a se înscrie pe linia practicii de partid, totuși cred că această consfătuire are o deosebită importanță, ceea ce pentru noi, care am fost invitați, este o deosebită cinste și avem o responsabilitate mare în fața partidului și în fața poporului și considerăm că este de datoria noastră să arătăm aici deschis toate problemele noastre, să vorbim despre realizările noastre în acest domeniu, dar să informăm sincer conducerea de partid și despre unele greutăți pe care le întîmpinăm.

Sînt ferm convins că numai procedînd astfel slujim într-adevăr partidul, slujim cauza socialismului cauza păcii, a frăției și unității noastre.

Disciplina obligatorie pentru fiecare comunist nu poate fi confundată cu mușamalizarea problemelor sau unitatea. Cred că au făcut un serviciu prost partidului și ar face, eventual, aceia care, din diferite motive n-au arătat totdeauna deschis problemele care există și astfel au dezinformat partidul.

În același timp, în trecut, unii tovarăși care au ridicat problemele încă nerezolvate sau unele abateri de la linia internaționalistă a partidului, au fost urmăriți, față de ei s-a creat o atmosferă de suspiciune, de neîncredere. De multe ori au fost calificați ca naționaliști. Erau anii de tristă amintire cînd în partid nu au fost respectate normele leniniste de partid, cînd principiul conducerii colective nu s-a aplicat în mod consecvent și cînd, pe planul politicii naționale s-au manifestat unele tendințe nesănătoase, greșite, de nerespectare a unor norme de partid, de lichidare chiar a unor activiști.

Față de această situație țin să arăt și țin să accentuez că linia politică consfințită de cel de al IX-lea Congres și de Conferința Națională a însemnat și în acest domeniu și în această relație o cotitură în viața partidului nostru.

Cu această ocazie, ca unul care lucrează de mai bine de 30 de ani în presa și în cultura maghiară, permiteți-mi să-mi exprim și personal față de tovarășul Ceaușescu, caldele noastre mulțumiri, pentru atenția cu care d-lui se ocupă de problema națională, pentru grija deosebită cu care tovarășul Ceaușescu accentuează în cuvîntările sale egalitatea în drepturi a naționalităților, importanța valorificării tradițiilor de luptă comune.

Stimați tovarăși,

Aș dori să mă opresc asupra unor considerații generale.

În cuvîntarea ținută la cea de-a 45-a aniversare de la înființarea partidului, tovarășul Ceaușescu, polemizînd cu teoreticienii care încearcă să acrediteze ideea că națiunea este o categorie socială perimată și depășită istoricește, a arătat: "Fără îndoială, națiunea va continua să constituie încă multă vreme baza dezvoltării societății noastre".

Pe baza acestei aprecieri științifice, partidul nostru a desfășurat și desfășoară o vastă activitate politică și culturală în vederea valorificării largi dar și criticii în același timp a trecutului istoric, a patrimoniului cultural în vederea și dezvoltării conștiinței naționale socialiste, canalizînd toate energiile creatoare ale națiunii române în direcția eforturilor

menite să ducă la progresul țării, în interesul înfloririi națiunii și culturii naționale.

Față de unele practici sectare din trecut, partidul nostru apreciază și valorifică marile tradiții progresiste ale istoriei și culturii maghiare, germane și ale altor naționalități.

Opinia publică maghiară din țara noastră a fost profund mișcată de omagiile exprimate de tovarășul Ceaușescu, de tov. Maurer și de ceilalți conducători de partid și de stat, față de personalitățile marcante progresiste maghiare din trecut, față de marile tradiții legate de lupta dusă de toate popoarele țării noastre pentru eliberarea socială și națională.

Aici avem un gând de recunoștință pentru acest merit al conducerii de partid.

Aș dori să subliniez că, asigurând toate condițiile necesare cultivării tradițiilor limbii și a culturii naționalității maghiare, vom putea mobiliza și mai bine masele acestei naționalități în opera de construire a societății noi, să lichidăm cu consecvență rămășițele unor concepții și tendințe dogmatice din trecut, să nu ne temem de popularizarea acestor valori, fiindcă ele constituie factorii de integrare, de coeziune și de unitate.

Dacă națiunea este o forță vie, viabilă și în condițiile socialismului și a construirii societății viitoare comuniste, dacă sentimentul și conștiința națională sînt stimulente prețioase în munca și lupta noastră, atunci aceste adevăruri își păstrează deplina lor valabilitate și în cadrul naționalităților.

Trebuie să arăt aici că, deși aceste principii ferme au fost și sînt enunțate în documentele de partid, în practică, în viață, totuși ne mai lovim de unele greutăți. Să dau două exemple concrete din activitatea revistei „Korunk” unde lucrez.

În lunile trecute am înaintat, pentru a fi publicate, două materiale semnate de doi specialiști, eminenți conferențiarul [iligibil] și profesorul Demeter, despre folosirea și cultivarea limbii materne. Aceste două materiale nu au putut fi publicate. Noi înțelegem că există cazuri cînd unele materiale mai trebuie îmbunătățite. Există cazuri cînd, din diferite motive, publicarea unor materiale înfirzie, dar cred că este sănătos să discutăm deschis, pe baza textelor, fiindcă atît redacția cît și autorii sînt gata să lucreze la îmbunătățirea lor. Presa comunistă are și funcția de a iniția, de a ridica probleme noi. Această funcție profund democratică a presei noastre, aplicînd consecvent aceste teze, în activitatea redacției revistei Korunk, sînt convinși că ea va avea o priză mai adîncă în masa cititorilor. Această revist[ă] care militează și ea pentru politica partidului nostru, va oglind[i] astfel mai adînc realitățile patriei noastre și, fiind urmărite și peste hotare, va fi o expresie mai fidelă a justeii politice naționale a Partidului Comunist Român.

Să abordăm și să rezolvăm noi problemele legate de trecutul și prezentul populației maghiare, de pe pozițiile noastre. Procedînd astfel, vom putea combate și mai eficace tendințele naționaliste care s-ar mai manifesta.

Stimați tovarăși,

În atenția sporită a Comitetului Central față de problema naționalităților, cred că se exprimă și faptul că în condițiile fazei actuale a construcției socialiste, cînd structura societății noastre trece printr-o transformare profundă, cînd între clasele și păturile sociale are loc un adînc proces de apropiere relațiile dintre națiuni și naționalități, structura națională a societății capătă o pondere mai mare. Dar, în același timp, procesul de democratizare, lărgirea și adîncirea democrației socialiste, proces inițiat și condus de partid, presupune și necesită o creștere a activității maselor, a tuturor categoriilor și grupelor care constituie

societatea nouă. Democrația socialistă este indisolubil legată de viața și activitatea liberă nu numai a membrilor societății, dar și a comunităților sociale și etice. Privind din acest cadru în coordonatele acestui proces profund, rezolvarea problemei naționale trebuie concepută cred și ea ca un proces viu, în care viața, dezvoltarea, ridică mereu noi probleme, care se cer a fi rezolvate. Perfecționarea relațiilor sociale, opera grandioasă întreprinsă de partid după Congresul al IX-lea, constituie o sarcină și în domeniul relațiilor naționale, este o parte organică componentă a democratizării, fiind în același timp și un criteriu, un indiciu important pentru acest proces.

Perfecționarea relațiilor ridică și problema cadrelor instituționale. **U n i f i c a r e a** școlilor și a altor institute culturale aduc multe rezultate pozitive. Eu personal mi-am exprimat și atunci părerea și după mai bine de 9 ani de la unificarea universității, pot să arăt că în colectivul unde lucrez, această unificare a dat rezultatele cele mai pozitive. Dar cred că trebuie să medităm asupra unor probleme, să găsim anumite garanții pentru ca, această formă instituțională să nu frâneze pe alocuri activitatea și dezvoltarea naționalităților, să vedem ca această dezvoltare să depindă de buna sau reaua credință a unui conducător local.

În legătură cu această problemă se ridică problema secțiilor maghiare din învățământul superior care, în unele facultăți sunt expuse pericolului atrofierii, dacă nu vom asigura și nu vom preciza cifra de școlarizare. Dacă pe baza unor necesități reale, existența și funcționarea acestor secții a fost considera[tă] chiar utilă, să asigurăm atunci prezentul și viitorul acestor secții, ca ele să fie în stare să îndeplinească sarcinile pentru care au fost înființate. Este vorba nu numai de studenți, nu numai de numărul studenților, dar și legat de acest număr, și posibilitățile de promovare a unor elemente tinere, talentate în învățământul superior.

Pe plan republican cred că se simte nevoia arzătoare a unui for cultural oarecare, menit să coordoneze într-un fel activitatea culturală a naționalităților. Consider că a fost o greșeală lichidarea unor asemenea foruri cum au fost direcțiile din unele ministere. O astfel de preocupare nu înseamnă închistare națională, dacă propunem și dacă sprijinim activitatea unor asemenea instituții, fiindcă existența lor corespunde unor necesități reale și este în deplină conformitate cu principiile partinice, cu principiile internaționalismului proletar. Și aceste cadre instituționale, care, desigur, vor trebui bine echitate și găsită soluția cea mai bună.

[A]ceste cadre instituționale vor contribui la dezvoltarea conștiinței de sine ca entitate a naționalității maghiare din Republica Socialistă România, factor de coeziune în această țară.

Astăzi conducerea realistă și științifică a țării este idealizată într-o cunoaștere dialectică a realității sociale și a dinamicii ei. În acest scop, partidul nostru sprijină cercetările sociologice concrete, investigații menite să furnizeze date și informații științifice în vederea autocunoașterii și autocriticii sociale. Realitatea națională, realitatea relațiilor naționale ridică și ea o serie de probleme teoretice importante, a căror rezolvare necesită și ea investigații concrete în acest domeniu. Propun de aceea, ca această tematică a problemei naționale, cum ar fi definiția naționalităților, relațiile dintre naționalități, problema limbii, materne și alte probleme teoretice să fie incluse în tematica institutelor de științe sociale

și să se înființeze eventual un sector special în cadrul unui institut corespunzător pentru a cerceta această problemă.

Tovarăși,

Hotărârile plenarei din aprilie a Comitetului Central, scoțînd la iveala abuzurile și crimele chiar, săvîrșite de unele organe de securitate în frunte cu Alexandru Drăghici, au marcat un progres extrem de important, cu adîncirea procesului de democratizare.

Salutînd din inimă hotărârile acestei plenare, la adunarea activului de partid din Cluj am arătat că consider că este o datorie de a mea să ajut partidul prin reabilitarea unor persoane care au suferit în trecut pe nedrept.

Vreau să ridic aici în fața dv. cazul unor cadre tinere, lectori, asistenți și studenți universitari, care pe baza unor înscenări, pe baza unor acuzații false au fost arestați, anchetați și condamnați la ani grei de închisoare. Acești tineri intelectuali, aș putea să spun, elita generației respective, astăzi sînt deja liberi, dar în multe cazuri încă trăiesc în condiții extrem de grele. Tocmai săptămîna trecută am ridicat un caz în fața comitetului județean, e vorba de un asistent, Láko³, doctor de lo ani, care a stat și el în închisoare și astăzi este pur și simplu pe drumuri. Pînă acum a lucrat ca un mic funcționar, postul său a fost restructurat, un om care se trage dintr-o familie săracă, care are greutăți familiare extraordinare pur și simplu nu are ce să lucreze. Cred că asemenea cazuri mai sînt. Eu cred că în spiritul acestei hotărîri trebuie să facem dreptate acestor oameni, cauzele să fie analizate concret și ei să fie reintegrați în cîmpul muncii conform într-adevăr capacității și pregătirii lor.

Tovarăși,

Vorbînd de aceste probleme, nu pot să nu vorbesc despre această perioadă, fiindcă au suferit nu numai acei care au fost condamnați, de multe ori pe baza unor acuzații false, dar au suferit și alții. În sala aceasta sînt mulți din invitații Comitetului Central care în anii aceștia au fost supuși unor lezațiuni, telefoane interceptate, corespondențe interceptate. Era o atmosferă apăsătoare, tovarășe Ceaușescu, o atmosferă în care nu se putea respira, în care nu se putea nici trăi. Mulți dintre noi, într-adevăr, nu eram siguri că plecînd zilnic la muncă ne vom întoarce acasă. Trebuie să vă mărturisesc sincer, tovarășe Ceaușescu, că am trăit momente de disperare, de cumplită amărăciune, dar țin să vă spun că încrederea în partid, în forțele sănătoase ale partidului nu a dispărut niciodată. Am fost convinși că aceste lucruri se vor remedia. Și așa s-a întîmplat.

Pentru a încheia, aș arăta că munca și lupta noastră dusă pentru aplicarea în viață a politicii naționale a partidului nostru se desfășoară într-un context internațional complex.

Ar putea să existe forțe retrograde și conservatoare în diferite locuri, care ar putea să încerce să folosească probleme dezbătute aici împotriva noastră, împotriva unității noastre.

Cred că vorbesc în asentimentul tuturor participanților la această întîlnire, declarînd că asemenea încercări se vor lovi de unitatea noastră.

Al doilea aspect al acestui context internațional, după părerea mea ar putea fi formulat în felul următor:

Politica partidului și statului nostru se bucură de multă stimă și apreciere în

3 Elemér Lakó, filolog și lector universitar, a fost arestat în 1958 și condamnat la 15 ani de închisoare în 1959.

străinătate, în opinia publică internațională. Politica consecventă de coexistență pașnică, de promovare a principiilor despre egalitate, independență, neamestec, ajutor pe baza intereselor reciproce în relațiile internaționale a mărit nu numai prestigiul țării noastre, dar a contribuit și la o creștere a forței de atracție a socialismului.

Inchei, exprimându-mi încrederea și convingerea că această consfătuire și măsurile ce se vor lua pe baza acestui schimb de păreri și care vor duce la rezolvarea unor probleme, ele vor întări unitatea noastră și mai mult, vor mări atât prestigiul țării noastre, cât și forța de atracție a socialismului.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tovarășul Hajdu Győző.

Tov.Hajdu Győző⁴ - redactor șef al revistei „Igaz Szó”⁵

Stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Dragi tovarăși,

Să-mi fie permis, ca primul meu cuvînt să fie o caldă mulțumire conducerii partidului, Domniei voastre personal, tovarășe secretar general, pentru acest prilej. Pentru noi, s[cri]itorii maghiari, intelectualii maghiari din România, este o deosebită onoare de a avea această convorbire sinceră și nemijlocită cu conducătorii partidului, ai poporului român și naționalităților conlocuitoare, cu Dv., stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu.

În anii trecuți am avut nenumărate ocazii să ne convingem că în fruntea poporului nostru se află un partid puternic, strîns unit, disciplinat și combativ, legat prin mii de fire de clasa muncitoare, de întregul popor.

După Congresul al IX-lea, de o mare însemnătate în istoria mișcării muncitorești române, simțim și mai intens roadele politicii consecvent marxist-leniniste a partidului nostru.

Am afirmat în mai multe rînduri și dați-mi voie să afirm încă o dată, foarte hotărît, că noi scriitorii, intelectualii maghiari din România, împreună cu întregul popor, ne identificăm pe deplin cu politica internă și externă a partidului și a guvernului, slujim din toată inima și cu toate forțele noastre creatoare această politică profund internaționalistă și patriotică. Această politică asigură dezvoltarea continuă a democrației socialiste, asigură ca poporul român, în frăție cu naționalitățile conlocuitoare, să hotărască singur și liber despre soarta sa, fără ca altcineva să se amestece în treburile interne ale țării, asigură ca acest popor să-și urmărească fidel conducătorul încercat, Partidul Comunist Român, pe drumul desăvîșirii socialismului.

Trăim într-o epocă în mișcare permanentă. Cunoaștem bine problemele actuale, greutățile mișcării muncitorești internaționale și acele evenimente politico-ideologice, care se petrec în viața unor țări socialiste prietene. Considerăm că este o sfîntă datorie

4 Győző (Viktor/Victor) Hajdu (1929-2018), redactor éef al revistei Igaz Szó, membru în comitetul regional PCR Regiunea Autonomă Maghiară, apoi în comitetul județean PCR Mureș. Începând din 1968 a fost membru în Consiliul Oamenilor Muncii de Naționalitate Maghiară, în perioada 1984-1989 a fost membru supleant al Comitetului Central al PCR.

5 *Igaz Szó*, o revistă culturală fondată în 1953 la Târgu Mureș. Revista, ca organ reprezentativ al Uniunii Scriitorilor Români în Regiunea Autonomă Maghiară, apoi în județul Mureș a existat până în 1989.

a noastră de a ne strânge într-o unitate de nezdruccinat în jurul Comitetului Central al partidului nostru și de a face tot ce ne stă în putere ca masele noastre maghiare din România să contribuie și mai intens la frăția eternă a poporului român și a naționalităților conlocuitoare în Republica Socialistă România.

Stimați tovarăși,

Noi scriitorii, literații, publiciștii maghiari din Tg.Mureș care redactăm de 15 ani revista în limba maghiară a Uniunii Scriitorilor, „Igaz Szó”, trăim în mijlocul maselor naționalității maghiare, în contact zilnic cu oamenii muncii, cu intelectualii acestei naționalități, învățători, profesori, ingineri, medici, savanți, artiști. Pe baza faptelor cotidiene, pe baza experienței câștigate în mediul nostru personal și familiar, pornind deci din însăși viața și munca noastră, putem afirma cu toată sinceritatea că, împreună cu întregul popor, intelectualitatea maghiară din țara noastră poartă un sentiment de profundă recunoștință pentru grija permanentă cu care Comitetul Central al Partidului Comunist Român și personal tovarășul secretar general Nicolae Ceaușescu, se ocupă de toate problemele legate de întărirea frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Acum câteva zile am văzut un nou semn impunător al acestei preocupări, când la Sf.Gheorghe s-au adunat mii și mii de secui și români să-și amintească, evocând spiritul lui Bălcescu și al lui Petőfi,⁶ de eroismul maselor maghiare care au luat parte la luptele glorioase din 1848, de faptele eroice ale neamului lui Gábor Aron.⁷

Sărbătorirea acestor evenimente istorice a stîrnit, în cursul ultimelor săptămîni, un viu interes în rîndurile oamenilor muncii maghiari din România.

Vă mărturisesc sincer că m-a preocupat și pe mine această problemă. Oarecum mă simțeam lezat în sentimentul meu de responsabilitate față de naționalitatea al cărei fiu sînt, văzînd că uneori sînt neglijate tradițiile istorice, revoluționare ale naționalității mele. Cu atît mai mult m-a însuflețit faptul că la Sf.Gheorghe, paralel cu sărbătorirea luptelor de eliberare din 1848 ale poporului român și inseparabil de aceasta, s-au aniversat, într-un cadru demn, mișcărilor revoluționare de odinioară ale maselor maghiare din România.

Cuvîntarea tovarășului Fazekaș Janos, rostită în numele conducerii partidului, a fost salutată cu entuziasm de mulțimea adunată la Sf Gheorghe.

Am ferma convingere că exprim sentimentele noastre, ale tuturor, mulțumind conducerii partidului și Domniei voastre personal, tovarășe Nicolae Ceaușescu, pentru această sărbătoare de la Sf.Gheorghe, care a oglindit fidelitatea și dragostea naționalității maghiare din România pentru partidul nostru și pentru patria comună, întărind și mai mult frăția noastră cu poporul român.

Tovarășul Fazekaș Janos a exprimat convingerea noastră unanimă, rostind în numele conducerii partidului la mitingul din Sf.Gheorghe, spunînd: „putem afirma cu toată hotărîrea că destinele literaturii și artei maghiare din R.S.România se află în mîini sigure, ele se găsesc în talentul și hărnicia creatorilor, în interesul crescînd al maselor pentru

6 Sándor Petőfi (1823-1849), cel mai cunoscut și popular poet maghiar. A participat activ în revoluția din 1849, fiind alături de comandantul trupelor maghiare din Transilvania, generalul polonez Josif Bem; și-a pierdut viața în bătălia de la Albești, lângă Sighișoara.

7 Áron Gábor revoluționar pașoptist originar din zona Trei-Scaune (județul Covasna de azi. A fost grănicer în trupele imperiale, s-a alăturat revoluționarilor maghiari jucând un rol important în organizarea apărării regiunilor secuiești.

operele acestora, în - și aceasta este cea mai sigură garanție - înaltul spirit de răspundere cu care conduce P.C.R. opera de dezvoltare a culturii și artei maghiare din România socialistă”.

Intr-adevăr, este un fapt de netăgăduit: destinele culturii maghiare din România se află în cele mai bune mâini. Asta e o realitate vie, care nu poate fi tăgăduită, nici răstălmăcită.

Stimați tovarăși,

Democratismul socialist, din ce în ce mai profund al societății noastre, care întărește și mai mult rolul conducător al partidului, la acest nivel mai înalt al progresului, pune probleme noi în centrul atenției, bineînțeles și în privința îndatoririlor și drepturilor naționalităților conlocuitoare.

Știm cu toții că, cu ani în urmă, în ciuda politicii consecvent marxist-leniniste, a liniei ideologice juste și clare a partidului, s-au comis unele greșeli, unele încălcări ale Constituției în privința asigurării egalității în drepturi, a folosirii limbii materne, a vieții culturale libere a naționalităților conlocuitoare. Aceste fenomene, atât de străine de ideologia și practica revoluționară a partidului nostru și de spiritul Constituției, au creat de multe ori o atmosferă nervoasă și nesănătoasă în rândurile naționalității maghiare din România, au provocat discuții în cercurile noastre intelectuale.

La ce fel de fenomene mă refer?

De exemplu: Este bine cunoscut că, cu ani în urmă, în localitățile unde trăiește naționalitatea maghiară, au fost schimbate majoritatea firmelor bilingve, inscripțiile comunelor și satelor, au fost schimbate o serie de denumiri de străzi, care purtau numele unor mari personalități ale culturii naționalității maghiare. Trebuie să vă spun că oamenii, în cercuri foarte largi, spun că toate acestea s-au făcut din dispoziția lui Gheorghiu-Dej. Oamenii leagă de numele lui și alte măsuri, care au jignit sentimentul lor național. Astfel s-a întâmplat cu schimbarea neîntemeiată a misiunii și a caracterului Ansamblului Secuiesc de Stat din Tg.Mureș⁸, încetarea cursurilor școlilor profesionale în limba maternă a naționalităților, împiedicarea seratelor literare în limba lor maternă ale scriitorilor maghiari din țară, a tribunelor literare ale revistei „Igaz Szó” cu câțiva ani în urmă.

Intr-o perioadă, în fosta regiune Mureș Autonomă Maghiară a fost creată în mod artificial, încălcându-se politica partidului, o atmosferă foarte nesănătoasă, încât oamenii n-au avut curajul să folosească în adunări de partid și de stat, în manifestări publice, limba lor maternă. A fost îndeajuns să vorbești în asemenea ocazii în limba maternă, ca să fi taxat naționalist. Nu o dată am fost chiar eu în situația aceasta.

Uneori s-a ajuns la situații de-a dreptul absurde. De pildă, organizației de bază a revistei Igaz Szó, compusă numai din scriitori maghiari, i s-a transmis, cu ani în urmă, dispoziția de a analiza problemele revistei și ale creației literare, împreună cu indicația de a nu folosi limba maternă în adunările de partid. Noi am obiectat împotriva unei asemenea dispoziții și drept rezultat zile întregi am fost anchetați sub acuzația de naționalism.

A trebuit să treacă ani și să veniți Dv., tovarășe secretar general, în vizită la Tg.Mureș, Gheorghieni și Odorhei, ca la mitingurile organizate să se vorbească și în limba maghiară, oamenii primind acest fapt deosebit de favorabil.

⁸ Ansamblul Secuiesc de Stat din Târgu-Mureș a fost înființat în 1956 la Târgu-Mureș. Sub denumirea de Ansamblul Mureș, cu secție maghiară și română este activ și în zilele noastre.

Cred că este locul aici, să afirm că au cauzat mult prieteniei dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare metodele și nelegiuirile comise în timpul lui Drăghici - condamnate și demascate, spre marea noastră satisfacție, de conducerea partidului. A fost de ajuns un cântec cu nuanțe naționaliste, sau câteva afirmații iresponsabile, ca zeci și zeci de oameni să ajungă în închisoare. A creat o stare de nervozitate permanentă, de atmosferă sumbră printre noi, scriitorii, faptul că ne știam aproape cu toții în urmărire informativă. Trebuie să știți, tovarășe secretar general, că ne-au informat de aceste fapte chiar lucrătorii securității, prieteni de-ai noștri, care erau convinși că notele informative sînt ticluri fabricate de niște iresponsabili. Din păcate, asemenea note uneori s-au transformat în motive concrete de arestări, cum a fost cazul cu colegul nostru Bözödi György⁹, o personalitate în lumea scrisului sau cu Páll Lajos, talentat pictor și poet.

Vă rugăm, tovarășe Ceaușescu, să dați dispoziții celor în drept ca dosarele astfel fabricate ale scriitorilor maghiari din țara noastră să fie serios revizuite și să se pună capăt metodelor cu iz provocator. Eu consider cu totul ieșit din comun de pildă, faptul că unul din cei mai eminenti profesori ai generației mele, un om cu mare cultură cu[m] este Csehi Gyula¹⁰, vechi comunist, a fost ani de-a rândul pur și simplu terorizat cu acuzația de naționalism.

Este o convingere a mea, personală, că dacă asemenea personalități ca Nagy István¹¹, Balogh Edgár¹², comuniști de 30-40 [de] ani, nu ocupă nici azi, pe măsura meritelor lor, locul cuvenit în viața noastră socială, în viața Uniunii Scriitorilor, aceasta se datorește tot influențelor nefaste ale metodelor întronate de Drăghici, la fel cum tot unor nelegiuiri s-a datorat arestar[ea] și condamnarea unuia dintre cei mai iluștrii oameni de cultură – Meliusz József¹³, vechi publicist comunist, poet și animator al cauzei prieteniei dintre poporul român și naționalitatea maghiară.

Oricare dintre noi ar putea să înșire astfel de exemple. Dar știm cu toții și afirmăm cu convingere, că aceste greșeli și încălcări ale legalității comise în munca practică nu au avut nici în trecut și nu au mai ales azi, după Congresul al IX-lea, nici o legătură cu politica clară, marxist-leninistă a Partidului Comunist Român, care urmărește deplina egalitate în drepturi a naționalităților.

Stimați tovarăși,

Pentru a evita repetarea unor greșeli din trecut și pentru a lichida unele lipsuri încă existente, ar fi foarte utilă, după părerea mea, elaborarea amănunțită a unui statut al naționalităților, precum și elaborarea cât se poate de amănunțit a raporturilor penale ale acestui statut, cu aceeași grijă cu care s-a elaborat, de pildă, legea muncii. Această

9 György Bözödi (1913-1989), scriitor, sociograf, istoric maghiar din Transilvania. A publicat mai multe lucrări despre revoluția din 1848.

10 Gyula Csehi (1910-1976), eseist, critic literar din Cluj. În perioada interbelică a intrat în mișcările de tineret de stânga, după cel de al doilea război mondial a jucat un rol important în reorganizarea vieții culturale maghiare din Transilvania.

11 István Nagy (1904-1977), scriitor maghiar, a activat în mișcările muncitorești în perioada interbelică. După 1945 a fost profesor și o perioadă rector al Universității Bolyai din Cluj.

12 Edgár Balogh (1906-1996), publicist, redactor, profesor universitar. În perioada interbelică a activat în mișcările de stânga, după 1945 a făcut parte din conducerea Uniunii Populare Maghiare, în 1949 a fost condamnat la închisoare pentru trădare de țară, apor reabilitat.

13 József Méliusz (1909-1995), traducător și publicist.

lege a naționalităților, în spiritul principiilor Constituției, ar codifica regulile conviețuirii, drepturile și datoriile naționalităților conlocuitoare, în domeniul vieții sociale, politice, economice și culturale. O astfel de lege, elaborată până în cele mai mici amănunte, ar fi un nou document strălucitor al politicii marxist-leniniste a partidului nostru, dînd totodată o bază sigură ca toată lumea să interpreteze în mod just și la nivelul legilor în vigoare din patria noastră, politica profund democratică a partidului cu privire la egalitatea în drepturi a naționalităților.

Să-mi fie permis ca, în legătură cu problema ridicată, să fac o propunere concretă. Mulți dintre noi sunt preocupați de mult timp de această problemă și îmi pare bine că avem acest prilej de a o face cunoscută conducerii partidului. Am propune ca conducerea partidului să alcătuiască din cei prezenți, sau eventual din cei absenți, o comisie care reprezintă toate categoriile (și cele sociale) ale tuturor naționalităților conlocuitoare, și această comisie să elaboreze și să înainteze Comitetului Central al partidului propunerile cu privire la statutul amintit al naționalităților. Dați-mi voie ca în fruntea acestei comisii să și propun un tovarăș, pe profesorul universitar Demeter Janos¹⁴, prorectorul Universității Babeș-Bolyai.

În încheiere, aș dori să mai ridic o problemă, foarte pe scurt.

Atît în diferitele ramuri ale științei, cît și în literatura maghiară din România lucrează o serie de personalități maghiare, recunoscute aici și peste hotare, personalități care, cu opera lor, îmbogățesc în mod însemnat tezaurul cultural al țării noastre. În cadrul Academiei Române viața științifică și culturală a naționalității maghiare din țară nu este reprezentat[ă] în măsura rezultatelor obținute. Aș putea numi aici multe personalități de seamă, dintre care mai multe ar fi demne să fie membrii Academiei. De exemplu, Jancsó Elemér¹⁵, profesor universitar, istoric literar, Szabó T. Attila¹⁶, profesor universitar, lingvist, Balogh Edgár, profesor universitar, istorician și publicist, Csehi Gyula, profesor universitar, estetician și critic, Kovács G¹⁷, prozator, Horváth Imre¹⁸, poet, Szemlér Férenc¹⁹, poet, Lazányi Endre²⁰, profesor universitar, biolog, Tóth Imre²¹, profesor universitar, matematician, Jagamos János²², profesor universitar, folclorist, Vendég Vincze²³, profesor universitar, cercetător, Dóczi Pál²⁴, profesor universitar, medic internist, Gúznér Miklós²⁵, profesor universitar, stomatolog, Maros Tibor²⁶, profesor universitar, anatomist, Száva János²⁷,

14 János Demeter (1908-1988), jurist. A activat în mișcarea comunistă în perioada interbelică. În 1949 a fost arestat și condamnat, apor reabilitat.

15 Elemér Jancsó (1905-1971), critic literar, redactor.

16 Attila T Szabó (1906-1987), filolog, istoric.

17 György Kovács (1911-1990). scriitor, redactor. A activat la Târgu-Mureș, deținând funcții și în structurile de partid.

18 Imre Horváth (1906-1993) poet.

19 Ferenc Szemlér (1906-1978) poet, traducător, critic literar.

20 Endre Lazányi (1914-2009) biolog, genetician, premiul Academiei Române.

21 Imre Tóth (1921-2010) filosof, istoric al matematicii.

22 János Jagamos (1913-1997) muzicolog, folclorist, profesor.

23 Vincze Vendég (1903-1977) medic, cercetător, profesor universitar.

24 Pál Dóczi (1910-2009) cardiolog, profesor universitar.

25 Miklós Guzner (1905-1972) medic.

26 Tibor Maros (1923-2002) medic, neurolog, profesor.

27 János Száva (1916-2001) medic, profesor universitar.

profesor universitar, chirurg.

Știu bine că nu sînt competent de a constata cine este și cine nu este demn de a deveni membru al Academiei. Am vrut numai să fac cunoscută în fața conducerii partidului, în mod deschis, această problemă a intelectualilor maghiari din România.

Stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Dragi tovarăși,

Vă cer scuze pentru această luare de cuvînt prea lungă. Permiteți-mi să o închei cu cuvintele marelui clasic maghiar, renumitul matematician din orașul nostru, Bolyai János²⁸: ”Nimeni nu iubește, nimeni nu apreciază și sprijină națiunea română mai mult ca mine. Ca om, iubesc poporul român la fel ca și pe cel maghiar.”

Noi, scriitorii și intelectualii maghiari din Tg.Mureș, trăim și muncim mai departe în lumina acestei tradiții nemuritoare. Asigurăm Comitetul Central al partidului nostru, pe Dv. personal, mult stimat tovarășe Nicolae Ceaușescu, că păstrînd în inimile noastre cele mai scumpe și mai frumoase tradiții istorice ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare, vom sluji și în viitor cu fidelitate de nezdruccinat și cu toate capacitățile noastre cauza măreață a Partidului Comunist Român, în patria noastră comună iubită, Republica Socialistă România.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tovarășul Szasz Janoš.

Tov. Szasz Janoš²⁹:

Stimate tovarășe secretar general, dragi tovarăși,

Salut din inimă această întîlnire, din multe, foarte multe motive, în primul rînd pentru că dovedește forța și tăria partidului nostru care stă ferm pe pozițiile marxism-leninismului creator, nu cunoaște situații odată și pentru totdeauna efectuate soluții care să fie externe și imuabile și analizînd dialectic realitatea consultîndu-se cu masele și cu specialiștii din domenii diferite caută și găsește soluții noi adecvate dinamicii în care se găsesc. Astfel și în problema națională, rezolvată prin lichidarea exploatarii omului de către om din țara noastră, prin poziția marxist-leninistă a partidului de egalitate și frăție între poporul român și naționalitățile conlocuitoare partidul caută și găsește soluții noi adecvate diferitelor obiective noi determinate în primul rînd de dezvoltarea impetuoasă a țării, lichidează lipsuri din trecut fiind convins că nu este și nu poate exista nici un domeniu de activitate socială în care nu se pot face greșeli. Credem că această întîlnire nu este o întîlnire festivă ci o întîlnire de lucru în care datoria noastră nu poate fi alta decît să informăm conducerea de partid despre toate problemele și lipsurile care se găsesc în diferite domenii, pentru găsirea unor soluții adecvate, exigente, în concordanță perfectă cu politica generală a partidului nostru.

Scriitor fiind și activînd în ultimi ani în una din secțiile Uniunii Scriitorilor aș vrea să vorbesc despre problema literaturii maghiare din România. Este un merit deosebit al politicii partidului nostru de dezvoltarea și înflorirea în anii noștri a literaturii maghiare

28 János Bolyai (1802-1860) matematician din Transilvania, a creat una din variantele geometriei neeuclidiene.

29 János Szász (1927-2006) scriitor, poet, jurnalist. Între 1957-1968 a fost reporterul ziarului *Előre*.

pentru copii. Se știe că în țara noastră apar două reviste literare în limba maghiară, iar alte două editoriale apar anual, care răspîndesc în țară o literatură originală maghiară viguroasă, unitară în concepție, variată în stiluri, totuși ca în orice domeniu există și unele trăsături negative. Înainte de toate aș vrea să precizez termenul de literatură maghiară în România. Se știe că într-un timp s-a întrebuit termenul de „scriitor român în limba maghiară”, și astăzi se mai utilizează termenul „scriitor de limbă maghiară”. Toate acestea sînt termene profund neștiințifice, nemarkiste, de esență dogmatică. Scriitorul maghiar din România nu se caracterizează numai prin limbaj, ci aparține naționalității maghiare din România prin trăsături sufletești, tradiții, etc. El este maghiar din România, cetățean al României socialiste și este legat de acest pămînt prin frăția de veacuri cu poporul român, frăție care baza tradițiilor revoluționare se dezvoltă și se cimentează astăzi în condițiile revoluției biruitoare, în desăvîrșirea construcției socialismului. Termenul de „scriitor maghiar din România” a fost de altfel întrebuit de către cunoscutul estetician marxist Gaál Gábor încă în anii treizeci, deci în condițiile asupririi naționale a burghezo-moșierimii, cum să nu-l întrebuițăm noi în anii frăției și a egalității socialiste?

Insist asupra termenului care exprimă clar o realitate și pentru faptul că în ultimul timp anumite articole care apar în diferite organe literare din Budapesta vorbesc despre responsabilitatea pe care-o poartă ei pentru literatura maghiară din România. Cum ar putea să fie responsabil pentru literatura maghiară din România altcineva decît însuși scriitorii maghiari din România? Dezvoltarea acestei literaturi stă mărturie acestei responsabilități, iar garanția acestei responsabilități o reprezintă Partidul Comunist Român care nu a preocupat nici energie spirituală, nici materială pentru asigurarea dezvoltării și înfloririi literaturii maghiare din România, parte integrantă a culturii socialiste a României, parte integrantă a culturii naționale a naționalității conlocuitoare maghiare din România socialistă. Desigur nimeni nu tăgăduiește tradițiile literaturii maghiare și a literaturii maghiare din România sînt comune. Datorită identității limbii, a faptului că în România și Ungaria sînt condiții social-politice asemănătoare, cele două literaturi au paralelisme și interpătrunderi, dar de aici pînă la categoria răspunderii este un fapt cel puțin neștiințific.

În ceea ce privește viața literară a scriitorilor maghiari din țara noastră, ea se desfășoară în cadrul Uniunii Scriitorilor. Din păcate însă structura actuală a Uniunii Scriitorilor nu permite conducerii ei o preocupare organică, permanentă și eficientă cu problemele literaturii naționalităților conlocuitoare, dar în general, cu literatura maghiară din România în particular. Comisia pentru literatura naționalităților conlocuitoare de pe lângă biroul Uniunii Scriitorilor, a cărei secretar sînt, este un organism formal și cu îndatoriri informative și nu un organ cu drepturi și îndatoriri similare cu celelalte structuri organizatorice ale Uniunii. Reprezentarea noastră în conducerea și biroul Uniunii prin doi scriitori maghiari, un vicepreședinte și un membru al biroului, nu s-a dovedit eficientă din mai multe motive, care nu trebuie analizate aici. Cel mai important lucru este însă, că în reorganizarea în curs a structurii Uniunii Scriitorilor să se creeze un organ competent și eficient care să se preocupe de problemele literaturii naționalităților conlocuitoare cu aceleași drepturi și aceleași îndatoriri ca celelalte organe ale Uniunii. Necesitatea unui secretar numit în aparatul Uniunii care să se preocupe în mod curent de aceste probleme, se impune de asemenea. Toate acestea în vederea lichidării fărâmițării organizatorice

a vieții literare a scriitorilor maghiari din România, redusă la nivel de filiale, fapt care văduvește pe scriitorii maghiari de a se întâlni în totalitatea lor, pe probleme de genul sau preocupări diferențiate. Nu numai în filiale, ci și în Uniune în probleme care preocupă pe toți trebuie să se întâlnească cu scriitori maghiari din toată țara pentru dezbateri creatoare, schimb liber de opinii. Unitatea literaturii noastre nu presupune lipsa părților componente, autonomia relativă a părților rezultă întregul și generează unitatea lui.

Cu toate acestea, invocând în mod birocratic și dogmatic pericolul permanent al separatismului, Uniunea nu a convocat mai bine de zece ani nici o ședință de lucru în care să se discute probleme ale literaturii maghiare din România, nefiind astfel prilej de întâlnire și discuție creatoare și principială a scriitorilor maghiari în ce privește dezbaterile problemelor lor specifice.

Dacă Uniunea și-a îndeplinit numai în mică măsură sarcinile ce îi revin în îndrumarea literaturii maghiare, alte organe, extraliterare au dovedit chiar prea mult zel. Astfel trebuie spus cu tot regretul, clar cu toată sinceritatea, pentru că nu avem dreptul să mințim partidul, că unele organe ale securității au o așa zisă muncă, în majoritatea zdrobitoare a cazurilor nefondată și nejustificată, călcând grosolan legalitatea socialistă, în suspiciunea permanentă, urmărirea vicleană și provocatoare, iar în unele cazuri anchetarea și achitarea unui număr mare de scriitori maghiari. Ba chiar s-a ajuns și la faza halucinantă a perchezițiilor de acasă și la așa zisa analizare a manuscriselor găsite. Vă puteți închipui, dragi tovarăși, că o astfel de atmosferă nu putea decât să frâneze dezvoltarea literaturii, care reclamă prin esența și structura ei o atmosferă de neîncredere.

Partidul nostru a avut tăria să-l reabiliteze pe Lucrețiu Pătrășcanu și pe alți membri de partid care au căzut victimele celor care au încălcat legalitatea socialistă. Demascarea activității lui Drăghici și a altora care lucrau în alte domenii cu aceleași metode, care se cheamă astăzi încetate, securiste. Noi știm că aceasta este o garanție care pune capăt odată și pentru totdeauna unor astfel de practici nefaste și inumane. Avem toată încrederea că astfel de situații regretabile și dăunătoare nu se vor mai repeta niciodată.

O altă problemă este cea a revistelor. Așa cum s-a accentuat la ultima plenară a Uniunii Scriitorilor, aici avem lipsuri serioase, lucru care va putea fi pus în dezbateri în zilele ce urmează în cadrul unei ședințe de analiză la Uniune. Se pune și aici însă o problemă de principiu. Indicațiile recente de partid, la întâlnirea unor scriitori bucureșteni cu conducerea superioară de partid au întărit obligația Uniunii Scriitorilor în responsabilitatea pe care o poartă în conducerea revistelor sale. Ori revistele "Utunk"³⁰ și "Igar Szo" cu toate că poartă pe frontispiciul lor emblema organizației noastre de breaslă, nu sînt în fapt organe ale Uniunii, nu sînt analizate și îndrumate de Uniune, ci de organele județene. Părerea mea este că trebuie rupt cu această practică. Conducerea Uniunii Scriitorilor este chemată sprijinindu-se pe membri scriitori maghiari din birou și organismul care se preocupă de problemele literaturii naționalităților conlocuitoare să numească conducerea acestor reviste și să le recheme la nevoie, să analizeze și să îndrume în spiritul politicii de partid aceste reviste. Este o cerință elementară a democratismului socialist, pentru a cărei continuă lărgire luptă cu atîta consecvență și atîta succes partidul nostru.

30 *Utunk* a fost o revistă culturală în limba maghiară care a apărut sub egida Uniunii Scriitorilor din România în perioada 1946-1989.

Aș vrea să spun câteva cuvinte despre legea drepturilor de autor. Carențele ei generale sînt binecunoscute și precum a anunțat în expunerea sa la ultima plenară a Comitetului Central, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se lucrează la o nouă lege. Există însă și aici o problemă la care trebuie să ne gîndim. Vechea lege nu asigură aceleași drepturi la aceeași muncă prestată. O carte a unui scriitor maghiar cu același număr de coli ca o carte a unui scriitor român nu a beneficiat de aceleași drepturi de autor din cauza diferenței evidente și firești de tiraj. Nimeni nu contestă principiul rentabilității, dar principiul retribuiri socialiste, care se bazează pe muncă și valoare, este de o mie de ori mai sfînt decît principiul rentabilității. Soluția, oricum, trebuie găsită și noua lege a drepturilor trebuie și ea să reflecte recente hotărîri de partid și de stat.

Problemele literaturii maghiare sînt, desigur mult mai multe și numeroase decît cele câteva pe care le-am enumerat. Trebuie găsite noi soluții în profilarea revistelor, noi și ameliorate soluții editoriale, trebuie deslușită problema premierii anuale a celor mai bune opere ale literaturii maghiare din România, a organizării călătoriilor de studii în străinătate și a tinerilor scriitori maghiari, a traducerilor din limba română în limba maghiară și din limba maghiară în limba română, etc.,etc. Cert este că scriitorii maghiari din România militează alături de scriitorii români cu toată convingerea și din toată inima pentru înfăptuirea politicii partidului. Literatura maghiară din România a generat talente și valori indiscutabile. Potențele latente și virtuale ale ei sînt însă mult mai mari și s-ar putea manifesta din plin, în condițiile unei vieți literare organizate mai judicios, mai rațional și mai democratic.

Acum mai bine de treizeci de ani poetul Solomon Ernő³¹ - răpus mai tîrziu de către fascism - și cîți scriitori maghiari din România nu și-au jertfit viața în lupta împotriva fascismului! zicea:

Cine vrea noi hotare? Și noi pămînturi. Cine?
Români, maghiari - trăim alături bine,
Noi cei mai buni, frumoasele vlăstare
Ale acestor două vechi popoare,
Cei ce-am trăit muncind aci-mpreună,
De secole, pe vreme rea ori bună!

Scriitorii maghiari din România vor să muncească împreună cu scriitorii români, să spună oamenilor adevărul despre viața noastră. Că vremea, vremurile sînt bune și omul nu mai e sub vreme la noi.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Kovacs.

Tov. Kovacs³²:

Iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, stimați tovarăși,

Mulțumim conducerii partidului nostru, personal tovarășului Nicolae Ceaușescu că a

31 Ernő Salamon (1912-1943) poet, jurnalist. În perioada interbelică a lucrat ca jurnalist la Târgu-Mureș, de tânăr a intrat în mișcarea muncitorească. În 1942 a fost înrolat la muncă forțată în Ucraina unde și-a pierdut viața.

32 Este vorba de György Kovács (1910 – 1977), actor, regizor de teatru și dramaturg.

prilejuit această întâlnire cu intelectuali cunoscuți din rîndul naționalității maghiare.

Cred că scopul întâlnirii este să împărtășim sincer partidului nostru acele probleme care ne preocupă pe noi și în general populația maghiară. Această întâlnire dovedește încă o dată marea atenție pe care o acordă conducerea partidului nostru acestor chestiuni. Conducerea se străduiește în spiritul democra[t]ic al Congresul[ui] al IX-lea să se informeze printre marile probleme ale țării cît mai amănunțit și de năzuințele naționalităților și să satisfacă acele cerințe pe care dezvoltarea neconținută a vieții pe calea socialismului le ridică zi de zi.

Intregul nostru popor muncitor sudat în frăție este condus de un asemenea partid care analizează din plin problemele pe care le ridică progresul și intervine prin măsuri corespunzătoare la rezolvarea acestora spre binele întregului popor.

Sîntem mîndri de Partidul nostru Comunist Român care a înfăptuit egalitatea în drepturi a poporului român și a naționalităților conlocuitoare. Eu consider, ca și colegii mei scriitori, că numai partidul nostru este singurul conducător al culturii noastre naționale a populației maghiare din România socialistă.

Vă rog să-mi permiteți ca în calitatea mea de scriitor să amintesc unele probleme din domeniul literaturii. Cred că timpul a depășit formele în cadrul cărora a fost organizată, cu douăzeci de ani în urmă, editarea apariției beletristice. Pentru editarea lucrărilor de acest gen în momentul de față de fapt o singură editură pentru literatură stă la dispoziția scriitorilor, editura pentru literatură, aceasta dacă facem abstracție de editura tineretului care editează de asemenea literatură pentru tineret și copii. Tocmai pentru ca creatorii din domeniul literaturii să-și poată desfășura cît mai multilateral personalitatea, să poată respecta gustul lor estetic și să li se deschidă posibilități cît mai largi în folosul înfloririi în continuare a literaturii puse în slujba construirii socialismului, consider necesar să se treacă la sistemul mai multor edituri.

Este necesar ca aceste edituri să devină rentabile și aceasta nu numai în general, global și pe cît posibil la fiecare ediție. Acest scop îl putem realiza dacă vom scădea considerabil cheltuielile absorbite din drumul parcurs de la atelierul scriitorului pînă la masa cititorului. Activitatea editorială trebuie eliberată de uriașa povară care apasă asupra ei prin cheltuieli redacționale cu un personal inutil de numeros și prin cheltuielile de difuzare care joacă un rol administrativ.

Introducerea sistemului mai multor edituri ar canaliza multe divergențe neprincipiale care se pot observa în rîndul scriitorilor. Afirmarea principiului rentabilității și a bunei difuzări, exigența pentru realizarea literaturii de înalt nivel ar micșora posibilitatea ca prin aplicarea diferitelor metode să apară și să zacă ani de zile lucrări de slabă calitate în librării. Este necesar firește ca fiecare editură să lucreze cu o taxă pe cît posibil redusă și ca redactorii însăși să fie cointeresați în rentabilitatea lucrărilor editate. Pe lîngă aceasta fiecare editură ar trebui să dispună de un aparat corespunzător, propriu de difuzare și lucrătorii acestuia ar trebui să fie de asemenea cointeresați material în difuzare. Administrația acestora să fie redusă la minimum. Pe această cale trebuie spus că pentru editarea cărților beletristice va fi nevoie de mai multă hîrtie decît cea retribuită pînă acum. Consider că ar fi nevoie de trei edituri beletristice în limba maghiară în acele orașe unde trăiesc majoritatea scriitorilor maghiari și anume la București, la Cluj și Tg.Mureș.

Ca urmare a politicii partidului nostru de asigurare a drepturilor egale pentru personalități, literatura maghiară alături de literatura română a pornit spre o înflorire îmbucurătoare în țara noastră. Creația a sporit cantitativ, nivelul ei calitativ s-a ridicat, tematica ei a devenit mai variată. Revistele noastre literare care de zece ani nu au sporit azi nu mai sînt în stare să cuprindă această producție literară bogată. Tocmai de aceea sînt necesare mărirea numărului de pagini al revistelor existente literare din limba maghiară și înființarea unei noi reviste literare, culturale și artistice în limba maghiară în Capitala țării unde în ultimul timp scriitorii maghiari s-au înmulțit și numeric. Rezolvarea acestei chestiuni necesită bineînțeles un studiu temeinic și crearea bazei materiale corespunzătoare.

O altă chestiune pe care vreau s-o ridic în fața conducerii partidului nostru nu este din domeniul vieții literare.

Este vorba de predarea în limba maghiară în școlile profesionale.

Oamenii consideră că este o încălcare a Constituției. Este important ca tinerele cadre profesionale care se recrutează din rîndul naționalităților să-și însușească bine limba română și această posibilitate li se oferă dacă învață sistematic în aceste școli limba și literatura română și mai ales mai tîrziu în viața de toate zilele unde lucrează cot la cot români, maghiari, germani și alte naționalități. În aceste școli de importanță hotărîtoare este însușirea cît mai desăvîrșită a meseriei respective și aceasta necesită predarea în limba maternă. Rog conducerea partidului nostru să studieze temeinic această problemă cu atît mai mult cu cît aici nu este vorba numai de năzuințele unui grup restrîns de scriitori sau intelectuali și interesează mase largi de cetățeni.

Tovarăși, o ultimă problemă pe care vreau s-o ridic este problema Academiei.

Oamenii de știință ce s-au ridicat din rîndurile naționalităților lucrează umăr la umăr în cadrul științei românești de slujire a partidului și statului nostru în construirea socialismului.

Academia are în momentul de față un membru maghiar plin și un membru corespondent. Cred ca ar trebui să se analizeze cadrele științifice din rîndurile naționalităților care prin activitatea lor îndelungată și rodnică ar merita titlul de cinste de membru al Academiei.

Aș vrea să mai atrag atenția asupra unei chestiuni care s-a mai ridicat aici și anume asupra reabilitării unor intelectuali maghiari care se bucură de stimă și care la timpul lor, ca urmare a încălcării legalității au suferit pedepse nemeritate.

Opinia publică nu a aflat niciodată de ce a trebuit să sufere pedepse acești vechi membri de partid, nu știu nici eu.

Rog conducerea partidului nostru să cerceteze aceste chestiuni și să reabiliteze pe acei care au suferit pe nedrept.

Mulțumesc tovarășului secretar general Nicolae Ceaușescu și conducerii de partid pentru încrederea pe care ne-a acordat-o și a cărui fruct este discuția noastră de astăzi.

Tov. Demeter Ioan³³ - prorector al Universității Babeș-Bolyai

Iubite tovarășe Ceaușescu,

Stimați tovarășși,

33 János Demeter (1908 - 1988), jurist, primar al municipiului Cluj în 1944. În anul 1969 i s-a acordat titlul de „Profesor universitar emerit al Republicii Socialiste România”.

Deși întâlnirile pe care le organizează conducerea de partid cu specialiștii din diferite domenii de activitate au de obicei un caracter pronunțat, de lucru, totuși cred că e normal ca să dau curs sentimentelor mele de profundă mulțumire pentru inițiativa fericită a conducerii de partid, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru convocarea acestei consfătuiri cu intelectualii din cadrul naționalităților conlocuitoare, și asta nu pentru că noi am fi lipsit de la celelalte întâlniri sau am înclina la exagerarea unor cerințe particulare în dauna altor obiective fundamentale.

Așa cum a remarcat tov. Ceaușescu în cuvintele de introducere, oamenii muncii maghiari, atât producătorii bunurilor materiale, cât și reprezentanții din domenii științifice și culturale, sînt prezenți pe toate șantierul mari ale construcției socialismului din țara noastră, în diferitele întreprinderi economice, instituții culturale, din învățămînt, manifestînd, alături de frații noștri români același elan, același simț de răspundere, același atașament față de patria noastră comună, față de partid.

Însă tot atât de adevărat este și faptul pe care ni-l sesizează conducerea de partid prin convocarea acestei consfătuiri că în ce privește viața, manifestarea populației mag[h]iare din țara noastră, munca în rîndul cetățenilor de naționalitate maghiară să prezinte și unele cerințe speciale care trebuie avute în vedere în numeroase domenii de relații sociale.

Această înțelegere din partea conducerii de partid, precum și progresul realizat în direcția dezvoltării, aprofundării democrației socialiste mă obligă să vorbesc foarte realist și să nu trec cu vederea nici deficiențele ce se mai manifestă în diferite aspecte ale problemei naționale, semnalînd, poate deocamdată în mod improvizat, și căile prin care unele din aceste dificultăți s-ar putea îndrepta.

Inspirîndu-se din aceeași metodă pe care partidul o aplică cu atîta eficacitate în domeniul economic și într-o serie de alte domenii de activitate, metodă confirmată de practică, de a pleca totdeauna de la fapte, urmărind, desigur, năzuințele finale, nobile, ale desăvârșirii construirii socialismului, socotesc că întîi de toate trebuie acordată mai multă atenție felului în care directivele conducerii de partid, prevederile generale ale Constituției și legilor țării sînt traduse în viață în activitatea de toate zilele a aparatului de stat.

Mi-aș permite să afirm că avem de-a face cu o moștenire grea în această privință din anii cînd sub conducerea personală a lui Gheorghiu Dej întreaga țară a trebuit să sufere de abaterile de la principiile socialismului, de încălcările flagrante ale Constituției și legilor de nesocotirea demnității și libertăților cetățenești.

Sînt convins că conducerea de astăzi de partid demascînd această practică odioasă, elaborînd într-un termen relativ scurt o serie de măsuri juste de îndreptare a lucrurilor, măsuri care ne reamintesc și continuă tradițiile cele mai nobile ale luptei clasei muncitoare, această conducere va privi cu încredere tovarășească sesizarea curajoasă și fățișă a greșelilor datate încă din perioada dinainte de Congresul al IX-lea care mai dăinuie în multe privințe, și în primul rînd eu în calitate de om de școală, om cu mulți copii școlariți mă izbesc în primul rînd de practica Ministerului Învățămîntului de a nu acorda școlilor cu limbă de predare maghiară numărul claselor solicitate de părinți.

Mi-aș permite să vă rețin puțin atenția cu un caz concret recent întîmplat la Cluj. În cursul acestui an se va sărbători în Cluj 400 de ani de la înființarea școlii nr.7³⁴ care pe

34 Este vorba despre Liceul Teoretic Brassai Sámuel.

vremuri în tinerețea mea avea încă 4 clase, cu câțiva ani în urmă funcționa încă cu 3 clase la clasa 9-a. În anul acesta nu s-a aprobat decât o singură clasă, deși s-au prezentat copii pentru două clase și corpul profesoral avea certitudinea că va putea școlariza 3 clase. Avînd în vedere că ne găsim chiar în anul sărbătoririi unei festivități istorice pe care nici corpul didactic, nici copiii, nici părinții n-o pot întîmpina cu o stare morală sau politică demoralizată, eu am intervenit la organele locale de partid unde am găsit înțelegerea și unde s-a dat indicația organelor Consiliului județean de a cere aprobare pentru înființarea măcar a unei clase. Ministerul Invățămîntului a refuzat. Eu n-aș fi sesizat acest caz dacă n-aș avea senzația că nu este vorba de un caz izolat ci de o rămășiță care mai există, fiind vorba de continuarea unei practici pe care conducerea de partid prin numeroase hotărîri, și directive o condamnă, a condamnat-o nu o dată. Intrucît este imposibil ca conducerea de partid să urmărească fiecare caz aparte din fiecare oraș, comună și în fiecare an, socotesc că e necesar să se caute o rezolvare mai sistematică de prevenire și de combatere a acestor greșeli, rezolvare cum ar fi, de pildă, - n-am meditat asupra formei în care problema s-ar putea pune la punct definitiv -, este privită ca o problemă de studiu posibilitatea de a acorda comisiilor, comitetelor de părinți din diferite școli dreptul de a-și spune cuvîntul în problema înființării sau desființării claselor sau eventual să ne gîndim la instituirea unei comisii speciale din cunoscători ai învățămîntului de limbă maghiară pe lîngă consiliile județene, comisii al căror aviz în asemenea cazuri să fie obligatoriu.

Am reținut cu deosebită satisfacție indicația conducerii de partid exprimată personal de tov. Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională și cu alte ocazii privind folosirea limbii naționalităților în administrația de stat. Intr-adevăr, așa cum spunea tov. Nicolae Ceaușescu, funcționarii trebuie să înțeleagă o dată că nu populația este chemată pentru ei, ci ei sînt chemați să servească populația. În vederea punerii în aplicare a acestei indicații ar fi necesară reglementarea problemei și pe linie de stat prin legea administrativă și printr-un statut special, care ar fi chemat să dea formă juridică poate nu numai acestei cerințe dar și celorlalte nevoi fundamentale privind egalitatea cetățenilor. Mă alătur propunerii făcută de tov. Hajdu de a iniția elaborarea unui statut al naționalităților, socotind că un statut reușit atît pe plan principal cît și din punct de vedere al redactării juridice ar contribui mult la completarea în mod fericit a imaginii noi și îmbucurătoare a desăvîrșirii socialismului în țara noastră.

Astfel de probleme, după părerea mea nici nu se rezolvă în mod automat. Nu ne putem lipsi de reglementarea juridică a drepturilor și obligațiilor, după cum nici legile n-ar avea eficiența suficientă, corespunzătoare, fără ca să ne sprijinim de o neîtreruptă și consecventă susținere de ordin politic, etic și educativ.

Oamenii muncii maghiari sînt foarte preocupați și de problema criteriilor de compoziție națională aplicate la angajări și la promovări, criterii introduse înaintea celui de al IX-lea Congres. Mă simt dator să sesizez neajunsurile și nemulțumirile generate de continuarea acestei practici în unele locuri, deși actuala conducere de partid a subliniat nu o dată importanța respectării cu strictețe a legalității sub toate aspectele, pentru toți cetățenii, indiferent de naționalitate.

Intenția, străduința de a controla unele neproporționalități locale nu poate da rezultate corespunzătoare, principal acceptate decât numai dacă se ține seama în activitatea organelor

locale de compoziția națională/locală a populației, evitînd situația cînd muncitorii, meșterii, șefi de secție trebuie să-și schimbe locul sau nu-și găsesc loc datorită interpretării greșite și aplicării greșite a unor practici și a unor indicații vechi.

Am ridicat această problemă fără a avea aici posibilitatea de a prezenta date statistice, dar mă simt obligat să vă talmăcesc diferitele discuții care neliniștesc spiritele cu rugămintea ca problema să fie luată în studiu, verificînd consecințele produse de astfel de măsuri în diferite orașe - Cluj, Tg.Mureș, Oradea ș.a.

Ocazia și tema discuțiilor noastre și numărul mare al celor înscriși la discuții nu mi-a permis să mă opresc la numeroasele acțiuni și măsuri de importanță istorică pentru țara noastră atît pentru poporul român cît și pentru populația maghiară. Văd însă că deficiențele semnalate nu umbresc cu nimic adeziunea, recunoștința mea și a întregii populații maghiare față de strălucitele victorii repurtate de Partidul Comunist Român, de conduce[re] în special de conducerea de astăzi a partidului împotriva lumii și a unor metode vechi, retrograde pentru generalizarea unei practici concordante cu principiile înscrise pe steagul partidului.

În cuvîntul tov. Hajdu s-a propus să iau parte personal la sarcina de a elabora un statut al naționalităților. Inițiativa m-a surprins și nu mi-am pus pînă acum problema ce fel și cu ce eforturi mi-aș putea da contribuția la aplicarea justă și consecventă a directivelor partidului în problemele naționalității maghiare. Însă și eu vă promit tot sprijinul meu personal, indiferent de ce formă de contribuție este vorba, după cum sînt convins că toți intelectualii maghiari convocați la această consfătuire, toți cetățenii români de naționalitate maghiară vor sprijini din tot sufletul și puteți fi sigur, întreaga conducere de partid po[ate] să fie sigură de tot devotamentul, de toată încrederea, de toate eforturile noastre în opera măreață, în opera de anvergură într-adevăr istorică pe care ați întreprins-o și pe care o conduce

Tov . Szilágyi Dezideriu³⁵

Stimate tovarășe Ceaușescu,

Stimați tovarăși,

Exprimîndu-mi bucuria de a participa la această întîlnire ce se înscrie în șirul acelor ședințe de lucru care în ultimii ani au devenit o caracteristică pregnantă a stilului democratic de lucru al conducerii partidului nostru, o expresie vie a importanței și atenției pe care Comitetul Central, tovarășul Nicolae Ceaușescu personal acordă consultării maselor în principalele probleme ale politicii noastre, discuțiilor pe direct cu lucrători din diferite domenii de activitate despre problemele ce îi preocupă, despre căile și modalitățile practice de înfăptuire în condiții mereu mai bune a sarcinilor stabilite de hotărîrile Congresului al IX-lea, de Conferința Națională, de plenaryle Comitetului Central. Aceste documente limpezitoare de sarcini și adevăruri, generatoare de perseverență muncă entuziastă și competentă jalonează drumul nostru înainte, drumul zidirii patriei socialiste. Subliniez convingerea că asemenea întîlniri sînt deosebit de utile, cu un ecou de mare eficiență.

Întîlnirea de față în această sală, cu intelectualii maghiari din România, onorată de

35 Dezső Szilágyi (1928-?) jurnalist, redactor. O perioadă a lucrat și la revista armatei, din 1956 a devenit redactorul șef al revistei *Előre*.

prezența secretarului general al partidului nostru și de alți tovarăși din conducerea partidului atestă o dată în plus, prin graiul faptelor că P.C.R., partid profund internaționalist, tratează de la nivelul răspunderii sale istorice preocupările tuturor trăitorilor de pe pământul românesc, atestă adevărul viu că înflorirea în anii socialismului a culturii poporului român a însemnat și înflorirea culturii populației maghiare din România. Această cultură este încarnată prin toate fibrele existenței sale în realitățile din țara noastră și se dezvoltă continuu ca parte integrantă din patrimoniul culturii României.

Dezvoltarea acestei culturi este exprimată, printre alt[ele] și de apariția unui șir de publicații - reviste, ziare, în lim[ba] maternă a populației maghiare din România.

La una din aceste cotidiane și anume la ziarul „Előre” lucrez și eu. Ziarul „Előre”, care a intrat în cel de-al 21-lea an de apariție a apărut în prima jumătate a anului în curs într-un tiraj mediu de 115.000 de exemplare, având cititori în toate județele patriei.

Muncind la ”Előre” ne străduim să ținem pasul cu dezvoltarea întregii noastre prese, încadrându-ne organic în procesul general de creștere a patriei, dorința noastră este să oferim cititorilor un ziar în ale cărui coloane să fie redată imaginea fidelă a realităților din peisajul vieții noastre spirituale și materiale, să transformăm în bun public experiența înaintată din industrie, agriculturi și viața socială, luând totodată atitudine critică față de stările de lucruri negative, față de lipsuri care aduc prejudicii mersului nostru înainte. Ne străduim să răspundem cât mai demn la investitura de mare însemnătate care ni s-a încredințat ca luptători în prima linie a frontului nostru ideologic, slujim cu devotament consecvent politica partidului nostru, cauza întăririi prieteniei și frăției dintre poporul român și populația maghiară din România, cauza înfloririi patriei noastre comune.

Bucurându-ne de indicațiile și atenția pe care le acordă presei conducerea partidului nostru și noi, ziariștii de la Előre sîntem ajutați să înțelegem mai bine menirea noastră și să redactăm un ziar capabil să contribuie la educația patriotică și moral-cetățenească a cititorilor.

Tovarăși, fără să afirm că ne supărăm cînd auzim o vorbă de laudă despre Előre, ce-i drept, prea răsfățați nu sîntem, trebuie să spun că noi cei care lucrăm la acest ziar avem urechi și pentru observațiile critice privitoare la nivelul general al muncii noastre. Și noi primim aceste observații critice de la colaboratorii noștri, de la cititori. Sîntem conștienți de carențele, de slăbiciunile care mai persistă în mun[c]a noastră și acționăm în direcția eliminării neajunsurilor, în lupta împotriva rutinei și a șablonului, muncim pentru ridicarea continuă profesională și politică a ziariștilor noștri, pentru a întări redacția cu oameni competenți și talentați, pentru ca fiecare dintre noi să-și facă datoria cu pasiune și dăruire, pentru ca astfel ziarul „Előre” să poată fi mereu în miezul problemelor de actualitate.

Ne dăm seama că în coloanele ziarului „Előre” va pulsa mai puternic, mai amplu puterea de înrîurire a faptelor vieții noastre socialiste, concepția marxistă despre lume și viață a partidului nostru, politica sa întemeiată pe realitățile țării noastre, numai atunci dacă pe lîngă tratarea mai competentă a problemelor economice de interes cetățenesc, în cadrul lărgirii ariei de probleme abordate, a unei tematici mai variate, vom face mai mult pentru prezența sistematică a unor materiale de înaltă ținută jurnalistică despre transformările istorice din țara noastră - rod al muncii comune a tuturor cetățenilor patriei,

despre evenimente și fapte care ne vorbesc din adâncul secolelor trecute sau din trecutul mai puțin îndepărtat despre munca și lupta comună a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități pentru pîine, dreptate și progres social, care umăr la umăr au luptat, în frunte cu cei mai buni dintre ei, pentru ca astăzi în R.S.România toți cetățenii, indiferent de naționalitate, să poată trăi deplin egali în drepturi pentru ca azi România să fie patria deopotrivă de dragă fiilor săi români, maghiari, germani și de alte naționalități, cu egale posibilități de dezvoltare și afirmare a personalității lor.

În cadrul problemelor cultural-artistice și de învățămînt înțelegem că ne revin sarcini de mare răspundere pentru a face cunoscute în măsură mai mare, mai amplu dezvoltarea culturii și învățămîntului în limba maternă a populației maghiare din România în ansamblul vieții cultural-artistice, a dezvoltării învățămîntului din țara noastră - dezvoltare și înflorire în care rolul hotărîtor îl are partidul nostru comunist.

Bucurîndu-se de ajutorul unui larg activ de colaboratori maghiari și români din toate domeniile vieții, de prezența zilnică în coloanele sale a unui număr mare de scriitori cunoscuți, avînd printre lucrătorii săi permanenți ziașiști cu prestigiu, talentați, cunoscuți și apreciați de cititori, credem că există resurse necesare pentru a ne îmbunătăți într-un ritm mai susținut munca, pentru a oferi cititorilor un ziar mai aproape de tumultuoasa noastră viață socială, de acele cerinți pe care ni le pune partidul. Fără discuție multe probleme și majoritatea lor prin legalitatea muncii noastre pot fi soluționate.

În același timp sînt cîteva lucruri practice care soluționate ar putea să ajute mult la îmbunătățirea muncii noastre redacționale. În primul rînd problema recrutării cadrelor. Este o mare bucurie pentru noi că avem un număr mare de tinere talente, de tovarăși cu prestigiu, cu renume în branșă, dar întărirea și îmbunătățirea muncii redactorilor în redacție depinde de aducerea lor din provincie în București. Noi nu mergem pe linia ca toți tovarășii din redacția noastră să lucreze în capitală și un număr tot mai mare dintre ei își desfășoară activitatea în orașele din provincie, în județe, prin intermediul corespondenților județeni, dar și prin intermediul unor reporteri cu muncă special[ă]. Soluționarea aducerii în capitală a unui număr restrîns de redactori necesari pentru îmbunătățirea muncii noastre, primind sprijinul pe linia prozaică și practică a locuințelor și a buletinelor ar însemna un mare sprijin în munca de redacție.

O altă serie de probleme care nu afectează numai ziarul "Elóre" este cea a traducerilor. Ziarul nostru publică toate documentele de partid și de stat. E o necesitate de care ne străduim să ne achităm. Actualmente traducerea acestor documente și în general traducerile sînt efectuate în mai multe locuri și în capitală: la Agerpres, la redacție, la Editura politică, la buletinul oficial, adică o serie de forme fărâmițate și noi aștia cu cotidienele rămînînd în prima linie activăm sub presiunea necesității apariției ziarului. Fără discuție că și pentru acest motiv de multe ori suferă calitatea acestor ziare. Înțelegem perfect de bine că este o problemă politică forma de redare, de traducere exactă și frumoasă a documentelor de partid și de stat, a cuvîntărilor conducătorilor partidului și statului nostru și pentru aceasta venim cu propunerea să se concentreze într-un singur loc aceste grupuri și grupulețe de traducători pentru a avea forțe calificate suficient în măsură să satisfacă toate cerințele în acest domeniu operativ, competent și în timpul cerut pentru că una e să apari în 24 de ore și alta e să apari în două săptămîni sau trei, dar este necesar ca cele mai bune forțe să fie

concentrate într-un loc pentru că se ridică aceste necesități.

Tot o propunere aparent mărunță, dar care totuși pe noi ne preocupă foarte mult, în condiții destul de grele tipografice scoatem ziarul. Paginile noastre, spre marea noastră satisfacție și bucurie și cred că și a cititorilor au crescut prin atenția și grija partidului nostru, dar condițiile au rămas aceleași, în condiții foarte, foarte grele, nu este o situație specifică ziarului „Előre”, din păcate toate cotidienele sînt în această situație. Cred că activitatea acestui organism, acestui combinat ar trebui impulsionată foarte activ pentru că totuși ziarul trebuie scris, dar trebuie și cules și tipărit pentru ca să ajungă la nivel corespunzător la cititori.

O ultimă problemă practică: cu cîteva luni în urmă noi am recurs la 5 apariții pe 6 pagini, la o apariție de 4 pagini pe săptămîină. Cred că și această posibilitatea ne-a demonstrat și nouă, celor care lucrăm în redacție, dar și în fața cititorilor că există reale posibilități de îmbunătățire concretă, operativă a muncii noastre. În același timp propunem cu respect studierea posibilității de a mări cu cîteva pagini numărul de pagini cu care apare ziarul „Előre”, pe motivarea că noi publicăm toate docu-mentele de partid și de stat, cîteva pagini în plus - mă gîndesc la 3-4 pagini, - ne-ar da o mai largă posibilitate de a asigura o gamă mai variată de probleme, am putea fi mai la zi cu tratarea mai multor probleme, am putea îmbunătăți în continuare suplimentul nostru de cultură și artă care, cred eu, înseamnă un lucru pozitiv în activitatea noastră și în străduința noastră de a îmbunătăți munca ziarului, am putea publica, am putea utiliza creațiile unui număr și mai mare de scriitori, de artiști, de oameni de știință, de profesori, am putea da o atenție mai mare problemelor de știință, toate acestea încadrîndu-se în preocupările continue și generale ale ziarului nostru și în special, ceea ce cred eu că este un lucru foarte important, am putea lărgi foarte mult și îmbunătăți prin informații care să ateste și să prezinte în fiecare zi în fața cititorului un ziar care vine și oferă imaginea din acea zi a întregii patrii din toate colțurile țării. Deci latura informativă a gazetei ar cîștiga foarte mult și în general activitatea și străduința noastră ar găsi o materializare zilnică. Trebuie să spun că acest lucru nu ar afecta nu nimic la lărgirea schemei sau altele, cu efectivul existent, noi avem peste 20 de posturi blocate, pe care dacă le deblocăm am putea soluționa în condiții bune.

Tovarăși, a spus cineva odată că presa este plămînul unei țări, că prin presă respiră țara. Cred că în țara noastră presa oferă cititorilor săi un aer bun, aerul dornic de încurajare și îmbărbătare în actele noastre de clădire socialistă. În același timp cred că presa noastră ia parte activă și în acest complex ne străduim și noi cei de la „Előre” să contribuim prin toată străduința și talentul nostru la îndepărtarea oricăror reziduri din muncă, în lumina și a ultimelor plenary ale Comitetului Central.

Permiteți-mi să închei asigurînd conducerea partidului nostru, pe Dumneavoastră personal, tovarășe Nicolae Ceaușescu, că noi ziaristii de la „Előre” ne vom strădui ca să muncim astfel ca această hrană spirituală zilnică care este ziarul, să ajungă în fiecare zi în mina celor o sută și ceva de mii de cititori în condiții tot mai bune, redactate fiind în spiritul nou de conștiință în care Partidul Comunist Român a format presa noastră, pe noi ziaristii și anume vom respecta cu toată puterea noastră cu consecvență principialitatea, fermitatea partinică, atitudinea combativă față de tot ce e perimat, receptivitatea față de tot ce e nou și valoros, vom respecta cu toată capacitatea și talentul nostru adevărul cititorului.

Tov. Nicolae Ceaușescu

Are cuvîntul tov.Domocoș

Poate facem o pauză tovarăși?

După pauză**Tov. Nicolae Ceaușescu**

Redeschidem ședința tovarăși.

Are cuvîntul tov. Domocoș.

Tov. Domocoș³⁶

Stimați tovarăși, membri ai Comitetului Central, mult stimat tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Nefiind încă un om în vîrstă, convins fiind că am în față mulți ani de muncă în interesul Partidului Comunist Român și a patriei mele, încerc în fața Dvs. un sentiment de profundă emoție și sînt convins că această zi va rămîne memorabilă pentru toată viața mea.

Întrunirea la care particip vine să dovedească din nou că politica națională a partidului și statului nostru, grija pentru prezentul și viitorul naționalităților conlocuitoare nu a fost și nu este o preocupare a momentului, nu are nimic comun cu caracterul de conjunctură.

Această politică este o preocupare de un înalt principiu al partidului, izvorîta din realitățile sociale ale țării, din particularitățile dezvoltării istorice și are forța și justetea în politica generală marxist-leninistă a Partidului Comunist Român în tradiții[le] ei de partid consecvent internaționalist.

Acest eveniment, în fine , vine să sublinieze din nou că prietenia frățească dintre poporul român și naționalitatea maghiară nu este un mod oarecare de exprimare, ci un concept prin care se conturea[ză] clar, se definesc cu maximă precizie raporturile subiective ale unor existențe sociale noi complexe și profunde.

Am amintit de particularitățile dezvoltării istorice ale țării pentru că aceste particularități au determinat în secole care au trecut, însăși caracterul național al poporului român, i-au sădit adînc în conștiință sentimentul libertății naționale și în același timp, receptivitatea puternică pentru aspirațiile de libertate ale altor popoare și naționalități, stima față de trecutul și individualitatea lor.

Istoria ne-a învățat pe români adevărata măsură de prețuire a independenței și demnității naționale și i-a făcut să înțeleagă cît de inumană și intolerabilă este opresiunea națională, sub orice formă s-ar manifesta ea. Sînt absolut convins că această lecție a istoriei, această trăsătură demnă de respect a poporului român a contribuit și contribuie în mare măsură la statornicia legăturilor de încredere și stimă reciprocă, de colaborare frățească dintre toate naționalitățile așe[za]te pe meleagurile țării.

36 Géza Domokos (1928-2007) jurnalist, editor, critic literar, politician. Domokos a urmat studiile la Sfântu Gheorghe, apoi la Cluj și în URSS. La începutul carierei a lucrat la diferite reviste, din 1969 a devenit directorul Editurii Kriterion, a fost membru supleant în CC al PCR. După schimbarea de regim a fost președintele fondator al UDMR.

Știm cu toții, este convingerea noastră a tuturor, dar îmi permit să repet: Partidul Comunist Român are meritul istoric de a fi promovat principiul marxist al tuturor naționalităților din România și de a fi luptat neabătut, și în condițiile exploatării burghezo-moșierești și în cadrul noilor coordonate ale socialismului victorios pentru ca acest principiu să fie transpus în viață.

Comuniștii din România au știut prea bine că rezolvarea problemei naționale nu se poate rezuma la profesiuni de credință umanitare, la proclamarea abstractă a principiilor de drept. Au înțeles că ea, această preocupare, reclamă un ansamblu întreg de soluții principiale și de garanții materiale și morale. Aceste soluții, aceste garanții au creat și climatul prielnic în care se dezvoltă cultura națională a populației maghiare, cultură ce constituie o componentă organic integrată în patrimoniul cultural socialist al României de azi.

Aș dori să mă refer, în ceea ce urmează, la câteva probleme culturale, și cu îngăduința Dvs. aș trece direct la cel de sus, care nefiind în concordanța cu principiile amintite, se cer, după părere mea, grabnic luate.

Nu putem fi satisfăcuți cu starea actuală a îndrumării culturii maghiare. Dacă baza materială a teatrelor, editurilor, revistelor, așezămintelor culturale, muzeelor care oglindesc prezența populației maghiare și este asigurată cu aceeași generozitate ca și cea a instituțiilor similare românești, îndrumarea lor, în multe privințe lasă de dorit.

Dau un singur exemplu: Până nu de mult în aparatul Comitetului de Cultură și Artă nu a lucrat nici-un specialist de naționalitate maghiară; deși avem, și aceasta este o mândrie pentru noi, 6 teatre maghiare de stat, la direcția teatrelor, unde se aprobă bunăoară, nu cunoaște nimeni această limbă și cultură. Aceeași situație, se poate observa la direcția muzeelor și la direcția răspîndirii cunoștințelor culturale și științifice. Deși s-a dat indicații privind rezolvarea acestor probleme, mai mult chiar există și o hotărîre de principiu a președintelui Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, soluționarea ei întîrzie.

Cred de asemenea, că în acele orașe, Cluj, Oradea, Timișoara și altele unde funcționează instituțiile de cultură maghiară, există un număr important de locuitori de această naționalitate, este necesar ca în aparatul Comitetului de Cultură și Artă a Caselor de creație și artă să fie încadrați și specialiști maghiari care să asigure îndrumarea directă în mod continuu și competent.

Sînt de părere că chiar și acolo unde există și astfel de oameni de specialitate, ei trebuie să înțeleagă mai profund caracterul specific al sarcinilor care le revin. Voi da un singur caz.

În toamna anului trecut, un mare număr de țărani din satul Chiuruș, comuna Covasna au adresat guvernului un memoriu, prin care solicitau ridicarea unui monument în cinstea marelui lor consătean orientalistul și lingvistul cu renume mondial [Csoma Sándor Kőrösi].³⁷

Adaug aici că acest savant are statuie la Calcuta și la Tokio. În ultimele zile ale lunii decembrie, Secretariatul Comitetului Central al Partidului a hotărît luarea unor măsuri privind imortalizarea memoriei savantului, printre care și ridicarea unui bust. Pe lîngă faptul că locuitorii satului Chiuruș au aflat de această hotărîre, mărturie concretă, deosebit

³⁷ Este vorba despre savantul, filologul Csoma Sándor Kőrösi, cel care a redactat primul dicționar tibetano-englez.

de grațitoare a faptului cum înțelege conducerea de partid să cinstească marele tribun al naționalităților conlocuitoare, repet cetățenii din Chiuruș au aflat de această hotărîre abia în luna aprilie, dintr-un articol semnat de mine în presa centrală. Pe lîngă faptul, zic, că nu i s-a transmis hotărîrea, vreau să spun aici, că Comitetul de cultură și artă a județului Covasna nu a făcut nici pînă astăzi nimic în vederea îndeplinirii ei.

Amintind de moștenirea culturală despre care presa maghiară cotidiană și de specialitate după ani de zile de tăcere sau de tratare excesiv de timidă vorbim tot mai des, vreau să spun că indicațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu date la penultima Plenară a Comitetului Central, cu privire la necesitatea întăririi spiritului de discernămînt sînt pe deplin valabile și pentru noi.

Și în istoria literară maghiară au apărut unele fenomene asemănătoare cu cele amintite la Plenară, ba chiar s-au făcut și încercări de a eticheta ca deznăscut, cosmopolit, pe acei scriitori care au exprimat unele păreri critice la adresa unor autori, ale căror opere valoroase, foarte valoroase, chiar, dar nu lipsite de anumite trăsături străine concepțiilor noastre ideologice și estetice, dar despre acestea vom avea prilejul să discutăm mai pe larg, peste cîteva zile cînd vom analiza activitatea celor două publicații literare Utunk și Igaz Szo. Vreau să mai adaug cîteva cuvinte la cele spuse în legătură cu cadrele.

Am avut prilejul în ultimii ani să cunosc multe cadre de partid și de stat, mai în toate județele din Transilvania și Banat. Păstrez neșters în amintire mulți dintre acești tovarăși, devotați partidului, temeinic pregătiți, însuflețiți de acel nou stil de muncă, colectiv, viguros de care în ultimul timp îl imprimă conducerea de partid și de stat întregii vieți publice. Dar am întîl[nit] și multe cadre, și aici mă refer numai la cei de naționalitate maghiară care nu merită, după părerea mea, titlul de activist al partidului.

Acești oameni, pe lîngă faptul că au rămas în urmă cu autoe[du]carea lor ideologică și culturală, nu odată au compromis în modul cel mai flagrant și politica națională a partidului. Sub masca luptei împotriva naționalismului minoritar, sub pretextul luării de atitudine împotriva separatismului, dar în realitate animați de ambiții personale, carieriste se îndepărtează de acei pe care în ultimă instanță îi reprezintă, introduc în mod inutil în relația dintre populație și organele locale elemente de tensiune și suspiciune chiar. Unii dintre ei refuză să vorbească chiar limba maternă, sugerînd astfel ideea că acest lucru nu este de dorit în activitatea politică și trebuie să spun, că din păcate cu astfel de mentalitate ne întîlnim uneori și în forurile înalte ale partidului și puterii de stat.

Aș vrea să fiu exact înțeles. Nu ridic problema acelor cetățeni, indiferent de funcția pe care o îndeplinesc care așa cum prev[ăd] legile țării își aleg, singuri și nestingherit de nimeni naționalitatea. Este un drept al lor nimeni nu are voie să se amestece în această treabă.

Eu vorbesc despre aceia care acceptă și chiar apără dreptul de a fi de naționalitate maghiară, germană, sîrbă, cînd din acest raport trage foloase în promovarea sau menținerea lor în diferite munci sau funcții, dar nu-și asumă și sarcinile specifice care decurg din această apartenență a lor.

Lupta deschisă și fermă împotriva rămășițelor retrograde naționaliste din conștiința oamenilor, luarea de poziție împotriva oricăror tendințe de izolare națională este o necesitate, o obligație a fiecăruia dintre noi, dar acest lucru poate să-l facă cu succes

numai aceia dintre noi care respectă și cultivă limba maternă, cunoaște problemele naționalităților din care face parte, și nu se sfiește. Statutul partidului obligă la aceasta să informezi direct forurile superioare, să nu ascundă realitatea, adevărata stare de spirit, problemele majore care îi preocupă pe acei muncitori, țărani, intelectuali, cu care în mod normal trebuie să lucreze.

În încheiere simt nevoia să-mi spun părerea într-o chestiune de importanță principială.

Am fost de față la adunarea populară de la Sfintu Gheorghe consacrată memoriei acelor luptători secui și români care și-au jertfit viața în revoluția din 1848-1849.

Împreună cu alți colegi scriitori am ascultat cu atenție și satisfacție cuvântarea tovarășului Fazekas Ianoș. Domnia sa vorbind despre situația actuală și perspectivele de viitor ale culturii noastre a spus cele citate de colegul meu Halmog Geza. Vreau să spun tovarăși că subscriu cu toată convingerea la această afirmație.

Susțin cu toată tăria ca și antevorbitorii mei de altfel, că aici se află progresul și viitorul scrisului nostru și nu în altă parte. Noi cei de față sîntem răspunzători pentru tot ce facem azi și mîine împotriva naționalismului în România și nimeni altul.

Mă obligă să spun acest lucru nu numai adevărul istoric a[1] căruia martor și cronicar sînt, nu numai demnitatea de cetățean al țării mele, dar și sentimentul de onestitate pe care în calitatea mea de comunist pătruns.

Tov. Nicolae Ceaușescu

Tov. Cehi Iulius.

Tovarășul Cehi Iulius³⁸

Dragi tovarăși, aș avea prea multe de spus și aș fi prea lung așa că am hotărît să aleg o singură problemă și apoi să dau cîteva spicuri din observații strict personale.

Însă înainte de a trece la fondul cuvîntului meu trebuie să fac o mică rectificare în ce privește identitatea mea. Eu am intrat aici ca membru de partid și ca profesor și prin bunătatea tovarășului Haidu m-am pomenit candidat la Academie. Eu îi sînt foarte recunoscător dar vă rog să fiu șters de pe această listă cel puțin pentru 10 ani și dacă rămân în viață și voi păstra putere de muncă aș prefera să se întrebe de ce nu este el academician, decît să se întrebe ce caută el acolo.

În al doilea rînd mai este o mică discuție cu tov. Haidu. Dumnealui a avut bunătatea și gestul tovarășesc ca între alți tovarăși care au avut mai mult sau mai puțin de suferit să mă amintească și pe mine. Eu nu neg că în acești 23 de ani nu am avut de suferit, și trebuie să vă spun sincer că în puține cazuri din vina mea și în multe cazuri din vina unei istorii la care am participat cu toții și foarte rar din vina unor persoane. În schimb suferințele mele sînt ale trecutului. În prezent eu nu am nimic nici o plîngere, n-am nici o dorință decît una singură: să ni se creeze ceva mai bune condiții pentru a putea face față sarcinilor mari, repetate, și anume de a lucra în învățămîntul superior, în critică, în literatură la nivel mondial.

Tovarăși, pentru a putea munci, dacă ne lăsă forțele, trebuie să știm care este acest nivel mondial, și pentru asta avem nevoie noi, literații, de la filologie, de carte, de reviste,

38 Gyula Csehi (1910–1976), critic literar.

carte și revistă, și poate și unele deplasări și contacte cu alții.

Trebuie să vă spun că pînă acum aceste deplasări, știm greutățile valutare, poate n-au fost făcute cu spiritul justetei, în sensul că dacă avem puțini bani, să plece toți care merită, iar cei mai mari să plece de mai multe ori. Eu nu mă număr printre cei mari. Și în sfîrșit, asta poate tov. Haidu nu știe, în toți acești ani eu am avut în buzunarul meu cărticica aia roșie. Asta nici n-am pierdut-o și nici nu mi s-a luat, și asta mi-a fost de un ajutor puternic.

Și mi s-a luat anul trecut și a fost schimbat cu un altul cu un număr de ordine mult mai mic și cu o dată care oglindește anii reali cînd am călcat în rîndul membrilor acestui partid. Ia[tă] o recompensă care aproape că din punct de vedere istoric nu este decît restabilirea unui fapt, însă a trebuit să trăim pînă aici și a trebuit să se creeze această atmosferă și a trebuit ca conducerea partidului și a guvernului să lucreze așa cum lucrează acum.

Permiteți-mi să nu intru în amănunte și recunoștința pe care trebuie să o port pentru acest ajutor să o arăt printr-o serie de observații critice, unele foarte critice la unele stări de ieri și altele chiar de astăzi.

Deși noi sîntem aici, reprezentanții intelectualității maghiare, din R.S.R., credem că nu cad afara din notă dacă problema pe care am ales-o este însușirea și predarea limbii române în școlile minorităților. Și voi face, dacă îmi permiteți o experiență, care cunosc dinainte rezultatele; acum cîțiva ani am ridicat aceeași problemă, aproape în aceeași termeni, ceva mai fricos și am fost calificat nu mai mult și nici mai puțin decît dușman al însușirii limbii române de către naționalități, sau așa cum mi s-a spus: Dumnezeu consideri limba română ca o materie secundară. Mă tem că după nărvul vechilor profesori vă fac un curs aici, nu se poate, dar să vă spun în două cuvinte despre ce este vorba. Acum cîțiva ani, s-a hotărît, eu admit chiar cu cea mai bună bunăvoință, că din moment ce copilul învață la școală 7 ani românește anul al 8-lea ei știu, și s-a hotărît că de acum înainte să nu mai fie nici o deosebire între predarea limbii române la minoritate și la românii de naștere. Teoretic este foarte bine; este profund greșit și profund dăunător fiindcă școala nu i-a putut învăța în acești 7 ani limba română, iar faptul că s-a trecut pe baza unei ipoteze la neglijarea predării în continuare a gramaticii, a elementelor de conversație nu că ne-a ajut[at] ci a produs un regres dureros. Dragi tovarăși, nu vorbesc numai în numele meu. Pînă mai ieri la ora 2 și ceva am stat într-o comisie de bacalaureat la Miercurea Ciuc unde am examinat și eu în calitate de președinte, cu colegii români candidați români și maghiari care au urmat învățămîntul seral și fără frecvență în limba română. Acești colegi români nu erau profesori de română, cu excepția unuia nici nu erau ardeleni, o profesoară era olteancă, un coleg era oltean și profesori de specialitate și am constatat cu multă durere și acolo s-au făcut aceleași greșeli ca și în satul meu natal Satu Mare sau la Baia Mare și trebuie să vă spun că nu acești colegi români au făcut aceste greșeli, ci organele de control care, un profesor care nu a știut nici un cuvînt românește, a intrat într-o clasă maghiară unde copiii n-au știut nici-un cuvînt românește, a învățat un termen de fizică și așa cum i-a predat românește i-a arătat ce înseamnă unguerește. Acest profesor și mulți alții au fost acuzați că au vorbit unguerește în clasă în loc să fie dați ca exemplu în loc să fie apreciați. Iată deci, pînă și problemele de acest fel, nu sînt ele probleme specifice naționale, sînt dacă îmi permiteți un cuvînt tare, sînt probleme de neomenie și de prostie.

Și pot să afirm că aceleași materiale am de la Satu Mare unde chiar sora mea a trebuit

să fugă de la predarea limbii române fiind criticată fiindcă la Satu Mare unde populația maghiară este mare n-a reușit să obțină același rezultat ca și cu copiii de naștere română. Și aceste fenomene au fost generale, astăzi nu mai sînt generale, dar concepția nu a dispărut încă. Și tovarăși, pentru a termina cu această problemă. Dacă-mi permiteți eu consider că dovadă că mă rog, locuitorii nemți într-un stadiu mai înaintat, ungurii ceva mai înapoiați, mergem spre un lucru foarte frumos: bilingvismul. Deci, ca limba română să fie posedată în măsură foarte, foarte înaltă de cetățeanul care are ca limbă maternă și are ca cultură maternă maghiara, germana și altă limbă, însă au greșit aceea care au construit un întreg sistem de predare a limbii române pe baza acestei concepții că noi și avem acest bilingvism. Este un proces care a făcut progrese și îmi permiteți ca să termin cu toată această problemă să vă dau două ipoteze.

După 25 de ani mai sînt unguri care nu știu românește. Și mai sînt elevi care știu slab românește. Ce am auzit acolo, este destul în aceste două săptămîni. Ori din rea voință, ori din rezistență, ori de nu știu ce. Eu voi spune așa: în acești douăzeci și ceva de ani, sute de mii de maghiari și de alte naționalități au însușit bine limba română, azi sînt capabili să ocupe importante posturi de conducere de stat, și chiar aceia fără frecvență, unii bătrîni au vorbit frumos, literar românește. Au avut un vocabular bogat.

Eu consider că dacă nu sîntem ceva mai departe nu mică vină are acest sistem care a fost introdus. Propunerea mea concretă este, și profit de prezența tovarășului ministru Bălan, ca această problemă să fie examinată științific. Să dau acum un exemplu din străinătate, din Franța, din Alsacia. S-au făcut cercetări. Acolo conviețuirea aceasta durează de sute de ani între cetățenii francezi de limbă germană și ceilalți francezi, iar cercetările pedagogice experimentale au dovedit că nu ajung să stăpînească complet limba franceză decît cele mai dotate elemente dintre copii. Acesta este un proces istoric. Eu sînt pentru acest proces. Mă mîndresc cu faptul că familia mea, nu numai soția și cu mine, dar și cu copiii noștri care umblă la școală maghiară, ne apropiem de această fază, dar deocamdată întreaga populație a țării nu este formată încă din profesori universitari (rîsete în sală). Mai propun ca să se examineze și problema libertății absolute de alegerea școlii de către părinte. Nici un ungur nu poate fi obligat să meargă la școala maghiară, însă să nu se aplice nici presiuni directe sau indirecte în cealaltă direcție, ci să fie condiții de egalitate și părintele să decidă, fără să se teme ce va fi cu copilul meu dacă învață ungurește și nu va intra la facultate sau la școala de arte și meserii.

Deși eu sînt literat, aș dori să subliniez, cu toată convingerea, problema limbii materne în școlile de meserii, în școlile profesionale, fiindcă acolo nu este vorba să facem filologie, să facem electricieni și muncitori, și dacă ei nu știu bine românește, nu vor fi mai buni muncitori, iar la locul de muncă, chiar dacă vor fi mai slabi, vor învăța ei ceea ce le mai lipsește. În general să nu supraapreciem posibilitățile școlii noastre. Dacă sîntem realiști, aceste posibilități nu sînt prea mari. În școala românească se predau patru limbi, în școala maghiară se predau cinci limbi. Eu am fost mulți ani profesor de franceză și germană. Eu susțin că ar fi foarte bine dacă școala ar putea să învețe bine o singură limbă. Și aici trebuie să fim ceva mai realiști, și în loc de poligloți, în masa copiilor să creem oameni care cunosc limba lor maternă, să cunoască încă o limbă și să fie temeinic pregătiți: „non multa, sed multum”. Este o înțelepciune veche, de acum 2.000 de ani, și n-am ajuns să o

înțelegem.

Deci să se examineze problema aceasta științific, metodic, psihologic și ca o mare problemă de politică generală a partidului de astăzi. Eu sînt convins că vom accelera drumul și spre bilingvism.

Acum dragi tovarăși trec la cîteva observații și anume: pot ilustra cu date unele afirmații auzite aici. Eu predau între altele estetica la facultatea de istorie-filologie, Acum 3 ani am avut 9 studenți la un an. Acum 2 ani, poate să greșesc cu anii, dar am avut 4, în acest an am avut 2, la anul vor fi 0. După cîte știu au fost întotdeauna candidați puțini. Nu vreau să intru în amănunte din greșita mea, nepotrivita organizare a concursului de admitere, și dacă cumva n-aș avea fericirea să am vreo 10-12 doctoranzi ca anii trecuți aș rămîne muritor de foame, nemaivînd elevi. Or, eu consider că 8-10-12 filozofi sînt necesari în dezvoltarea generală a culturii noastre pentru anumite funcții în cultura minoritară, încadrată bineînțeleș în cultura generală a țării.

A 2-a problemă mare și enumerată din timp. Din partea conducerii partidului auzim: să nu se lucreze la calapod, să nu se meargă așa pe liniile vechi pe care știm că sînt lucruri proaste și să se adapteze metodele, să se adapteze structura școlară necesităților. Dragi tovarăși, multe din aceste indicații sînt pierdute, fie în drumul de la Comitetul Central și Strada Nuferilor și mai des din Strada Nuferilor pînă la Cluj sau într-un sat din Tara Oașului, sau a Moșilor.

Noi la literatură, la facultatea de filologie, acum cîțiva ani am avut, ca în fiecare an, 40- pînă la 45 de candidați, adică de elevi, studenți. Acum ni s-a fixat, planul de școlarizare 15.

Un plan real, fiindcă nu există mai mare cerere. În schimb n-am reușit pînă acum să explicăm un lucru, că avem acolo, la această catedră care cu 15 studenți este anemiata e o unitate care are așa un cap de mulți profesori copiii, cîțiva studenți și noi am arătat că noi nu avem nevoie să se facă o secție de jurnalistică, o secție de bibliotecari, o secție de redactori, de traducători, dar am putea ca această catedră unde întîmplător sîntem numai puțin decît 3 foști redactori, șefi de ziare și reviste să fie ceva altfel organizată, decît catedra soră română, să avem o bifurcare cu specializarea ziaristică, redactare, traducere, fără cheltuieli, practic fără nici o cheltuială am rezolva o mare problemă.

Cu mîndrie putem să raportăm și tovarășului Ceaușescu și tovarășilor din con[du] cerea de partid și de stat că atunci cînd s-a trecut la reorganizarea administrativ, teritorială a țării s-au creat și o serie de ziare maghiare; aceste ziare au putut să recruteze elemente de elită. Aceste ziare sînt convins că sînt bunișoare de acum și vor fi centre de cultură în acele orașe.

Asta e în mare parte meritul tov. Balogh care are un mic curs de specialitate jurnalistică și publicistică. Noi îl cercetăm foarte mult, însă acolo dînsul a muncit în condiții vitrege, nu am avut secție, totuși a educat, bineînțeleș l-am ajutat și noi. De ce să nu-i dăm o formă legală, o formă bună și ieftină, și cu asta multe dintre problemele activității culturale în limba maghiară vor fi rezolvate.

Și acum să-mi permiteți ca în semn de adîncă recunoștință și de profundă încredere să vorbesc foarte răspicat despre lucruri care par a fi mărunte dar nu sînt deloc mărunte.

Vă rog să binevoiți a verifica ce s-a întîmplat la Satu-Mare, cu tabla comemorativă a

păcii de la 1713, de la o mare luptă de eliberare, nu trebuie aici să fac un curs de istorie, unul dintre cazurile cele mai frumoase de colaborare de luptă dintre români și maghiari. Unul dintre subșefii lui Rakotzy a fost Botean cel Orb.³⁹ A dispărut. Și eu vă spun, de ce și nu vă pot spune când și cum. Atunci când unul din cadrele tov. Sălăjan a fost prim secretar regional iar eu am avut cinstea să lucrez alături de el cu sarcină de activist după eliberare am constatat că nu e bine ca această tablă să fie numai cu text maghiar.

Tabla de altfel prezintă o mare valoare artistică și am completat-o cu un text român și am rămas mulțumiți.

Ca apoi să aflu că nu mai există. De ce? Acum trebuie să vă predau o legendă orală - nu pot garanta veracitatea ei - dar e foarte elocventă: Unii cetățeni au explicat tovarășilor de acolo că nu e cazul să existe o tablă comemorativă pentru o înfrângere, că doar acolo s-a semnat, mă rog predarea armatelor bătute.

Nu pot să-mi permit să transpun această problemă la București dacă cineva susține că obeliscul acela comemorativ din Piața Palatului nu trebuie să existe acolo că doar e o înfrângere muncitorească. Cam același lucru argumentau și uite că tabla a dispărut.

Al doilea exemplu, tot foarte real. Tovarășul, pare-mi-se Demeter a amintit de Liceul acela Borsay⁴⁰. Eu am fost și profesor la Liceul Bethllem, care a fost liceul Bethllem, n-a fost liceul Bethllem, iarăși a revenit Bethllem și noi profesorii n-am putut să explicăm de ce apare Bethllem și de ce dispare. Personal consider că a fost foarte bine când a apărut și a fost o greșeală când a dispărut. Și acum în ce privește educația comunistă a copiilor.

Fiul meu a fost elev al acestei școli. El are o mare sensibilitate artistică, și într-o zi merg cu dînsul la școală. [În] momentul acela școala nu mai avea numele de Borsay dar acolo era înainte și un bust minunat al lui Borsay care era un om aproape centenar și avea o barbă frumoasă și bustul era minunat și fiul meu zice: tătucule, acum două săptămîni bustul mai era aici, unde este și de ce a dispărut?

Tovarăși, în fața conducătorilor partidului trebuie să recunosc că i-am spus: fiule, înțelege? Nu? Ei bine nici tatăl tău nu înțelege. Ce să fac? Să-l mint?

Și un ultim exemplu din acest gen. La Cluj, era o modă și poate mai continuă, că se schimbă prea des numele, denumirea străzilor. În unele cazuri era foarte justificată, dar la un moment dat, acum 2-3 ani și-a pierdut strada Babeuf, și-a pierdut strada Pușkin, și-a pierdut strada o serie de scriitori, între altele și Jokai Maurițiu⁴¹ și nimeni nu s-a gândit la autor. În afară de aceea că e un scriitor foarte popular, el a scris un minunat roman: „Fața neagră”, tradusă mult în românește, al cărui erou principal este un popă român foarte cinstit și bandiții sînt conții maghiari, unde viața poporului de la munte este descrisă cu atîta frumusețe și înțelegere de către el.

Acest act era mai mult decît o greșeală, era o crimă. Și și fost răzbunată, fiindcă, populația de acolo nu numai ungurii, au început să numească strada Napoka Maurițius.

Era o critică foarte nelalocul ei dar greșelile acestea n-au servit apropierii dintre

39 Botean cel Orb-Vak Bottyán, Bottyán János (1643-1707) militar, lider al curuților în răscoala condusă de Francisc Rakóczi al II-lea. La începutul carierei a luptat în armata imperială, apoi a devenit un lider important în rang de general al răsculațiilor antihabsburgici.

40 Liceul Brassai Sámuel.

41 Mór Jókai (1825-1904) scriitor maghiar, parlamentar. Jókai a fost un romancier foarte cunoscut și apreciat, a jucat un rol important nu numai în viața culturală maghiară. ci și în viața publică și politică.

popoarele noastre și înțelegerii actului.

Pentru a termina am voit să vă mai spun că bine au făcut tovarășii care au amintit problema limbii la adunări de partid, de sindicat, culturale, literare. Tovarăși, nu este o glumă de prost gust. Eu care știu binișor ungureșt[e], odată am ținut o conferință de cultură în fața a 250 de femei și bătrâni din fabrica de piele și încălțăminte Cluj. Am fost obligat s-o țin în românește. Vedeti, însă, aceștia, femeile, bătrânii, n-au învățat românește, Nimeni nu m-a înțeles. Și atunci mă întreb ce rost mai avea. Și vă mai spun ceva: eu am pus pe hîrtie acest lucru și am înaintat-o, mă rog, nota informativă, paremi-se Comitetului orașenesc. Drept rezultat n-am mai fost trimis ani de zile la nici o conferință. Deși fac aceste conferințe cu drag și poate cu oarecare pricepere.

Ultimul exemplu. Aici au fost amintite analize estetic-literare făcute de organele noastre de stat care aveau sarcina apărării integrității și securității statului. Întîmplător au fost vreo 7-8 copii, studenți sau absolvenți astăzi colaboratori la aceste ziare, cu volume publicate. Eu le-am fost profesor de estetică și de literatură. Acest proces a durat mult timp. Nimeni nu m-a întrebat însă. Știu că s-a dis[cu]tat că nu este întîmplător, că aceștia sînt bănuți că erau toți elevii și studenții lui Cehi și au mai fost și membrii echipei teatrale care au reprezentat piesa lui Balyai „Bătrînul”, ”Procesul de la Paris”. Li s-au adus o serie de acuzații absolut nemotivate ca apoi aceeași piesă să cîștige premiul pe țară la întrecerea echipelor studentești iar poezii ceruți să devină colaboratori la ziarele noi, și cadre noi ale literaturii, cum s-ar spune maghiare, dar nu numai maghiare, a literaturii noi din România, din țara noastră.

Aici aș mai avea o concluzie și o propunere, și am terminat. De la Congresul al 9-lea încoace noi primim masiv din partea Comitetului Central, din partea tov. Ceaușescu, din partea documentelor de partid îndrumări foarte juste, foarte bune. Și cînd le citesc mi se umple sufletul de mulțumire. Prea multe dintre aceste îndrumări nu sînt realizate pe teren, fiindcă mai există oameni cu obiceiuri vechi, și permiteți-mi să vă spun că unii cred că sînt un fel de nu știu ce complimente care n-au nimic a face cu realitatea. Eu consider că acestea nu sînt complimente ci poziții principiale și practici ale partidului și ele trebuie să devină realitate.

Și astfel, aș face o propunere dacă nu ar fi cam mult: era așa un obicei că dacă ai spus ceva nu chiar așa de bine în problema națională ai fost făcut imediat cel puțin deviator, dacă nu naționalist. S-a amintit aici, în schimb devierea de la Constituție, de la legile țării, de la documentele de partid, în direcția nerespectării dispozițiilor dar care nu prea au fost considerate ca păcate.

Eu cred că am avut din arestările ilegale și nu propun nu știu ce măsuri dar să fie trași la răspundere și aceia care se abat și într-o direcție și în cealaltă, fiindcă se crează stări de spirit nesănătoase, Greșelile acestea sînt cum să spun, periculoase și nu ating numai pe cetățenii minoritari. Asemenea greșeli nutresc rămășițe de sentimente care nu trebuie să mai existe. Deci aș dori din tot sufletul ca unul din rezultatele acestei ședințe să fie, pe lîngă, înțelepciunea conducerii, pe lîngă caracterul colectiv al ei și un control mai efectiv pe teren a ceea ce se face acolo pentru că acolo se decid de fapt lucrurile.

Trebuie să vă spun asta nu e un compliment că mă simt foarte fericit că mi s-a dat posibilitatea ca să spun și eu cîte ceva și să contribui dacă am reușit la reușita acestei

ședințe pe care o consider, foarte, foarte utilă și la timp.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tovarășul Sütő András, scriitor, redactor șef al revistei „Uj Elet”.

Tov. Sütő András⁴²:

Iubite tovarășe secretar general, dragi tovarăși, am așteptat cu mare încredere această întîlnire care se înșira în rîndul multor consfătuiri cu intelectualitatea noastră, consfătuiri cu caracter de lucru, nu de festivitate, de un schimb de idei asupra fenomenelor actuale ale literaturii și astăzi, în cadrul acesta, asupra unor probleme legate de viața și de munca naționalităților conlocuitoare din țara noastră.

Salut din toată inima această întîlnire cu tovarășul Nicolae Ceaușescu și alți conducători ai partidului și statului nostru și mulțumesc în același rînd pentru invitația de mare cinste.

Timp aproape de 20 de ani, tot activist, redactor șef și scriitor, lucram la București și cu secretarul general al partidului, Gheorghiu-Dej, ne-am întîlnit o singură dată, noi cadrele maghiare, și atunci pentru un toast.

Intr-un an sau doi ani aproape, într-un timp foarte scurt, a cincea sau a șasea oară ne întîlnim cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, artiști plastici, muzicanți, constructori, scriitori și acum reprezentanții acestei intelectualități din țara noastră. Mulțumesc pentru această nouă metodă de a munci și de a discuta problemele noastre comune.

Răspunsul meu față de această mare cinste ce mi s-a făcut nu poate fi altul decît ridicarea unor probleme de interes general, încercînd a fi de folos partidului nostru, în folosul adîncirii frăției dintre poporul român cu naționalitățile conlocuitoare, această comoară de mare preț, creată prin truda partidului nostru, a poporului întreg și prin truda noastră a fiecăruia.

Dacă arunc o privire numai la masa aceasta, avem aci cel puțin 20 de scriitori și fiecare dintre ei oricînd poate să editeze o carte sau mai multe cărți - publicistică, poezie, literatură, studii monografice de istorie literară, care s-a născut tocmai din această necesitate de a sluji frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Primul articol al meu, pe care l-am scris la 18 ani, într-o gazetă din Cluj, a fost cerut de Balogh Edgar care mi-a spus așa: uite, începe acum o epocă cînd primul tău cuvînt trebuie să fie acela al frăției. În acest spirit am lucrat cu toții în acești 20 de ani, luptîndu-ne cu naționalismul maghiar, cu naționalismul român și luptîndu-ne pentru acele idealuri care au însemnat și înseamnă partidul.

Pentru aceasta socot că prezența aici a acestor scriitori este o apreciere mare a muncii lor personale, a muncii lor de literatură. De ce s-au scris, dragi tovarăși, aceste cărți și de ce s-a scris această publicistică de o gamă variată pe această temă a frăției? Pentru că intelectualitatea maghiară din țara noastră este atașată cu trup și suflet politicii Partidului

⁴² András Sütő (1927-2006) scriitor, dramaturg din Transilvania. Sütő a fost cel mai cunoscut și apreciat scriitor maghiar din Transilvania în perioada comunistă. A lucrat ca redactor la mai multe ziare și reviste culturale, a fost redactorul șef al revistei socio-culturale *Új Elet* (1959-1989). Sütő a deținut funcții politice în organele locale de partid. După 1989 a fost președintele de onoare al UDMR Mureș.

Comunist Român, a salutat și salută cu entuziasm politica externă a partidului, politica internă a partidului și în acest context politica națională a partidului nostru.

Pentru că sîntem convinși de justetea și consecvența politicii partidului nostru în problema națională, politică bazată pe realitatea obiectivă a frăției între toți cetățenii patriei, călăuzită de ideile marxismului. Noi pentru aceea am afirmat și afirmăm hotărît - facem parte din unitatea de nezdruincinat a întregului popor în jurul partidului, în jurul Comitetului său Central și al Comitetului său Executiv, facem parte într-adevăr cu trup și suflet din marea familie a Republicii Socialiste România - noțiune atît de frumoasă și de dragă nouă, formulată prima dată de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea al partidului, congres de mare însemnătate și în ceea ce privește problema națională din țara noastră. Pentru că după ani îndelungați de neglijare a acestei probleme, tocmai congresul al IX-lea a fost acela unde tovarășul Ceaușescu a făcut analiza științifică, într-adevăr partinică a acestei probleme, trasîndu-ne și sarcinile noi care stau în fața noastră.

Am fost delegat la acest congres și mai tîrziu am participat la Conferința pe țară a partidului; am putut constata bucuria tuturor ascultînd cuvintele tovarășului secretar general, luările la cuvînt ale delegaților, a tovarășului Fazekas Ianoș, care a exprimat atît de pregnant sentimentele și năzuințele populației maghiare din țara noastră, hotărîrea ei de a nu face nici o concesie la nici o încercare de oriunde ar veni ea în dauna unității frățești cu poporul român, de a respinge cu toată forța orice manifestare naționalistă, șovină, străină de ideile partidului nostru și a intereselor poporului nostru.

Am constatat pe urmă bucuria cu care populația maghiară a primit vizitele conducătorilor noștri de partid în frunte cu tovarășul secretar general. Am avut prilejul de a însoți pe tovarășii noștri conducători în vizita lor de la Tg.Mureș, la Ciuc, Odorhei, Gheorghieni, mi s-au întipărit în memorie acele momente de neuitat cînd zeci și sute de mii de oameni au dat dovadă de entuziasm și încredere întîlnindu-se cu conducătorii lor de partid și de stat și ascultînd cuvintele tovarășului Ceaușescu de apreciere dată culturii lor, a moștenirii lor istorice, culturale, a activității lor din zilele noastre. Ascultînd cuvintele referitoare la construirea a noi uzine și fabrici pe acele meleaguri secuiești, cam uitate, într-adevăr, în anii premergători congresului al IX-lea, acești oameni afirmă zi cu zi și astăzi, noi care lucrăm acolo putem constata aceste lucruri zi cu zi, acel adevăr că adevărata egalitate în drepturi se înfăptuiește pe împărțirea judicioasă, dreaptă a bunurilor materiale între toate județele țării, pentru că este vorba de o egalitate nu numai declarată, dar și stimată de conducerea partidului nostru, planificată în economia noastră, de o egalitate înțeleasă în adevăratul înțeles al cuvîntului, în complexitatea totală a cuvîntului.

Coroanele de flori depuse de conducerea noastră de partid la monumentul lui Petőfi Sandor și planul atîtor noi uzine care se construiesc și vor fi construite în secuime, de exemplu, exprimă același adevăr – a egalității noastre depline. Acest spirit l-am putut constata și în documentele plenarei din aprilie în care sînt dezvăluite acele fenomene negative ale vieții noastre social-politice, legate de activitatea nefastă a lui Alexandru Drăghici și a altor persoane.

Reabilitarea a atîtor cadre de partid aparținînd naționalităților conlocuitoare este o dovadă și ea că noua conducere a partidului nostru este hotărîtă să ducă pînă la capăt acele acțiuni de mare însemnătate al căror izvor sănătos, înnoitor, se găsește în ideile

congresului al IX-lea și a Conferinței pe țară a partidului.

Pentru noi este clar, tovarăși, că atunci când Drăghici și ceilalți de teapa lui au încălcat drepturile elementare ale cetățenilor, când au comis greșeli și crime împotriva cadrelor valoroase ale partidului, ale națiunii române, împotriva legalității socialiste, împotriva umanismului elementar, atunci s-au încălcat niște drepturi fără deosebire de naționalitate. Iar astăzi partidul și în această cauză face dreptate tuturor fără deosebire de naționalitate.

Dorim cu toții să luăm parte din toate puterile noastre la îndreptarea normelor leniniste ale partidului în întregime, la îndreptarea unor greșeli comise în trecutul apropiat, înaintea Congresului al IX-lea. O parte din aceste fenomene negative s-au manifestat și în problema națională, în primul rînd în viața culturală, în învățămînt, în îndrumarea culturală a naționalităților.

Îngăduiți-mi, dragi tovarăși, să amintesc cîteva dintre aceste probleme atît de mult discutate în sînul populației maghiare. Personal, în circumscripție, în satul meu natal, în orașele unde m-am întîlnit cu intelectuali, țărani și muncitori, cu cititori, cu tovarăși de muncă, mi s-a pus și mi se pune întrebarea de multe ori: prin faptul că Gheorghiu-Dej a desființat totalmente rețeaua școlilor profesionale în limbile naționalităților conlocuitoare nu s-a comis oare o știrbire a Constituției? Ba da, spun ei, și eu sînt nevoit să înțeleg și eu că într-adevăr așa este această chestiune. E de mult prin aceea, din ceea ce partidul nostru a cîștigat, după decenii de muncă și de luptă în educarea patriotică a maselor și chiar acei tineri care se străduiesc sincer de a învăța limba română, care doresc a deveni șoferi, constructori, electricieni și cad de multe ori la diferite examene pentru că nu rezistă la concurența generală a acelor care vin dintr-un mediu mai favorabil pentru învățarea limbii române.

Dumneavoastră, tovarășe secretar-general, ne-ați atras nu odată atenția în cadrul comisiei naționale că învățarea limbii române nu poate deveni și nu trebuie înțeleasă ca o campanie, ea este un proces îndelungat care trebuie privit ca atare.

Personal am convingerea că în ceea ce privește unele aspecte ale școlarizării noastre, necesitatea cunoașterii limbii române, necesitate absolut reală, istorico-economică, în multe locuri s-a transformat într-o campanie care nu ne aduce nici un folos. Ea a născut o atmosferă, în multe locuri, de grăbire cu orice preț a acestei învățături și cu prețul că acei tineri de 14 - 18 ani care iau nota 4 la o temă a literaturii române cad și de la posibilitatea de a deveni șoferi, dulgheri sau vînzători într-un magazin de textile.

Dar să nu vă răpesc timpul de a vorbi prea mult despre această problemă pentru că a fost atinsă și de alți tovarăși, propun studierea unor școli, posibilitatea creării unor școli profesionale cu limba de predare maghiară în acele regiuni unde populația cere acest lucru.

Propun din nou predarea limbii și literaturii maghiare în acele școli profesionale de limbă română unde se găsesc elevi maghiari suficienți pentru aceste cursuri.

Am constatat nu o dată la aceste întîlniri cum acești copii, această generație a tinereții noastre, prin această organizare defectuoasă a educației noastre de la un timp se îndepărtează complet de limba și literatura lor maternă, ei devin într-adevăr oameni care muncesc, oameni serioși, cu o capacitate de muncă și cunoștințe, însă rămîn fără această cultură, ceea ce înseamnă cultura literară, care este legată și de viziunea lui asupra istoriei,

asupra statului, asupra patriei noastre, asupra culturii universale, asupra ținutei lui umane din toate punctele de vedere.

În continuare, aș dori să amintesc o altă latură, tovarăși, a vieții noastre culturale legată de activitatea Uniunii Scriitorilor, unde munca în general se duce pe baza egalității absolute a tuturor membrilor, dar unde niște principii juste suferă din cauza unor deficiențe organizatorice. Această deficiență organizatorică constă în faptul că scriitorii maghiari nu dispun de un cadru organizatoric specific în care să discute problemele lor specifice legate de creația lor, de o limbă, în cazul acesta de limba maghiară, unde discutând în limba lor își pot exprima mai precis, mai adânc vederile lor estetice, desigur acestea în cadrul organizatoric al Uniunii Scriitorilor. Iar cu ocazia unor conferințe, de exemplu, pe țară, să poată discuta în adâncime și nu formal problemele noi ivite în literatura maghiară, germană sau de altă naționalitate. Și aceste rapoarte să fie discutate fără acele laturi formale, a discuțiilor, la care am fost martor de multe ori.

În legătură cu munca Uniunii Scriitorilor, de exemplu, vreau să amintesc aci în fața conducerii partidului nostru una din acele probleme foarte mult discutate de generația tânără care întrebă de ce, de exemplu, nici un tânăr scriitor maghiar nu a fost demn să primească vreun premiu al Uniunii Scriitorilor pe anul acesta? Atunci când numărul acestor tineri foarte talentați este mai mare de zece ori decât a fost acum 10 ani, atunci când o generație nouă, foarte talentată, de artiști plastici, de muzicieni a crescut, noi, din cauză că această organizare a premiilor este defectuoasă și un principiu just, în general, în cadrul Uniunii Scriitorilor nu este dus practic pînă la capăt în cadrul unor măsuri organizatorice, tovarășilor, mulți tovarăși au avut frica să nu cumva să creăm o atmosferă nesănătoasă dînd un premiu pe țară unui poet maghiar, ca pe lîngă el, un alt poet român, cu un număr de cititori mai mare, cu un renume desigur mai mare deoarece are un ocean mai mare în ceea ce privește cititorii lui, eventual să se simtă neîndreptățit. La propunerea mea personală aici de a organiza pentru naționalitățile conlocuitoare premii aparte, lucru pe care îl socot absolut normal, deci în aceleași genuri, în aceeași măsură premii anuale pentru naționalitățile conlocuitoare, unii tovarăși au ridicat această problemă că aceasta ar fi un separatism, un fel de fenomen care, mă rog, ar fi în dauna unității acestor scriitori. Tocmai încercînd de a apăra această unitate a scriitorilor, noi dăunăm acestei unități pentru că aceste greșeli organizatorice și aceste concepții, după părerea mea, greșite nu au permis rezolvarea în felul acesta a acestor premii.

Tot în legătură cu munca Uniunii Scriitorilor, noi am ridicat și ridicăm din nou în fața conducerii partidului cerînd ascultare acestor nevoi ale scriitorilor mai din generația tânără, ceea ce se leagă de o revistă nouă maghiară în țara noastră, în cadrul Uniunii Scriitorilor, deoarece de 20 de ani avem aceleași cadre ale „Utunc”-ului și ale revistei „Igaz Szo” și sacul deja este prea mic pentru a putea intra toți acești scriitori tineri și foarte talentați ai noștri care au crescut în acești 20 de ani și care de acum ca la moară trebuie să-și aștepte rîndul și cite odată foarte mult ca să aibă posibilitatea de a apărea în aceste reviste.

Ca o problemă foarte serioasă este aceea a reorganizării.

Comisiei naționalităților în cadrul Uniunii Scriitorilor, o comisie, care dintr-o comisie formală, cum spuneau și alți tovarăși să devină o comisie care are această posibilitate de a organiza discuții pe țară cu scriitorii maghiari, germani și de alte naționalități și care

are în același timp și posibilitatea de a interveni în probleme mai mari sau mai mici în ceea ce privește conducerea scriitorilor când este vorba de scriitorii maghiari sau de altă naționalitate.

Rezolvînd aceste probleme pășim, tovarăși, înainte în dezvoltarea literaturii noastre. Trebuie să vă spun că am avut și avem succese frumoase, că avem asigurată o bază materială pentru care toți scriitorii sînt recunoscători partidului și guvernului. Niciodată în istoria țării noastre, aceasta nu o spunem noi, pentru a face după un ton gazetăresc, dar acesta este adevărul și o spunem și fraților din alte țări că în istoria țării noastre naționalitatea maghiară, germană și celelalte nu se puteau mîndri niciodată de o asemenea bază materială pe care o are astăzi cultura lor aci în țara noastră. Dar crescînd activitatea generală a intelectualilor, cresc și cerințe noi și de exemplu aceea a editării lucrărilor științifice. Noi știm foarte bine dacă lucrarea tovarășului Gali Ernő, de exemplu, apare în românește, cum a apărut acum numai românește deocamdată, aceasta pentru dînsul înseamnă de zece ori afîția cititori și acest lucru este foarte bun. Este foarte bine că toate cărțile de valoare ale noastre, ale scriitorilor maghiari apar în românește. Este foarte bine că sîntem acasă și la Calafat, și la Constanța, și la Satu Mare, în ceea ce privește calitatea noastră de scriitori.

Nu este bine atunci cînd unele lucrări științifice nu au posibilitatea de a fi editate în limba maghiară.

Este necesar ca activitatea aceasta științifică să se reglementeze în cadrul Academiei, în cadrul Editurii Științifice, în cadrul pe care îl avem noi la dispoziție. Și nu numai în domeniul sociologiei, al științei marxiste, ea se pune și în domeniul cercetărilor lingvistice, în agronomie, psihologie, în medicină etc. Nu spun, din cînd în cînd mai apare cîte ceva din genul acesta, dar deoarece editarea nu este reglementată și nu avem o editură de acest gen, iar secțiile maghiare de la editurile Academiei, de exemplu, și la muzică, arta plastică, folclor ori s-au desființat între timp, acum 10 ani în urmă, ori nici nu au fost înființate. Această muncă este foarte defectuoasă.

În legătură cu munca Comitetului de Cultură și Artă, despre care s-a vorbit aci, eu aș dori să amintesc aci acea necesitate a unui vicepreședinte al Comitetului de Cultură și Artă care să se ocupe în mod direct cu toate posibilitățile lui organizatorice de fenomenele culturii maghiare din țara noastră, tovarăși. În legătură cu aceasta nu ajunge o persoană - aceasta este experiența mea și de scenarist și de dramaturg și în munca altor genuri unde am putut constata - este nevoie și de lucrători ai acestui Comitet, lucrători ai naționalităților care să răspundă direct de muzică, să răspundă direct de muzica ușoară, de arta plastică, de toate genurile care aparțin sub îndrumarea Comitetului de Cultură și Artă, de a înlătura de fapt una din acele surse ale atmosferei negative care nu se cheamă, tovarăși, naționalism, nu se cheamă rea voință, se cheamă pur și simplu necunoașterea problemei pentru că desigur acei tovarăși care nu cunosc limba română nu pot să citească piesa unui scriitor maghiar netradusă în românește și atunci această piesă trebuie tradusă, trebuie purtată prin toate aceste foruri, după aceea tradusă prost și pe urmă autorul pune vina pe traducător, traducătorul pe autor și comisia spune că piesa are deficiențe erioase și îndreptarea se face din nou în maghiară și iar se traduce în română etc. Deci este un complex întreg al acestei munci care cere cîteva cadre bine pregătite și care socot că se poate rezolva în

aceeași măsură cum se poate rezolva ca o revistă a Comitetului, cum este „Núvelődés” care începe acum să renască puțin, uitați, dintr-o situație în care a apărut numai ca o revistă tradusă a revistei soră românești și care se ocupa pentru secui numai cu problemele acestea din Oltenia, din Galați, din alte părți, care are și un comitet redacțional, o revistă maghiară cum sînt tovarășii Pîrvu, tovarășul Botez, George Rohin, Boscalov, Năsăureanu, Oniga, tovarășul Călin, etc., este absolut formal, nu știu dacă ia parte activă. Deci este o problemă care cere și ea o atenție în îndrumarea acestor ediții ale noastre prin a atrage acei oameni, intelectuali maghiari care pot să dea într-adevăr un aport real la aceste reviste, care într-adevăr prin scrisul lor aduc un folos și revistei și cititorilor noștri.

Tot în această ordine de idei aș aminti problema radiodifuziunii, tovarăși, în limbile naționalităților. În ultimul timp la Tg. Mureș numai ne bucurăm de o atenție sporită. Cei din Tg. Mureș sînt fericiți, primim instalații noi, moderne și paralel însă cu această grijă materială este necesară lărgirea programului la Cluj și Tg. Mureș. Acele cîteva ore, tovarăși, se dovedesc a fi puține în fața sarcinilor de educație patriotică, de educație generală pe care le au aceste redacții.

Nu trebuie să vă spun aici și să vă răpesc timpul cu acel fenomen că pe undele acestor difuziuni din toată Europa și din alte părți intră ideile acelea dușmănoase pe care le cunoaștem cu toții, intră și acele idei prin care vor să-și ia răspunderea pentru literatura maghiară din țara noastră, alte țări, alte foruri, alte reviste și așa mai departe, intră acele critici adresate revistei „Igaz Szo” pe care am ascultat-o nu de mult și care a fost făcută praf din cauză că nu este o revistă naționalistă și criticată pentru patriotismul revistei și față de toate aceste fenomene pe care le ascultă foarte mulți oameni ar fi necesar un program mai vast, mai bogat al nostru în limba maghiară la Cluj și la Tg. Mureș; pentru a avea posibilitatea de a da un răspuns mai eficace, ar fi bine să fie un program pentru toată ziua, de exemplu, așa cum radio Europa și toată noaptea aproape are un program în limba maghiară. Pentru noi noaptea cred că nu ar trebui să fie, dar să fim ziua mai tari la munca aceasta și aceasta ne-ar ajuta la dezvoltarea și mai bună a unor genuri care au rămas în urmă la radio, radio teatru, muzica ușoară, originală, cursul de limbi etc., la o mai bună și mai bogată cultivare a moștenirii cultural-istorice progresiste.

În legătură cu aceasta, tovarăși, numai foarte pe scurt aș dori să amintesc ce înseamnă a comite niște greșeli ale căror urmări acum le depistează partidul de la Congresul al IX-lea încoace în realitatea noastră, însă în sufletul oamenilor se risipește destul de greu acea atmosferă apăsătoare atunci cînd am văzut 20.000 de oameni, secui, adunați la Sf. Gheorghe, ascultînd cuvîntarea tovarășului Fazekaș, o cuvîntare în care a adus mesajul partidului și viziunea partidului asupra acestor fenomene ale istoriei noastre, atunci acești oameni au avut bucuria de a trăi ceva în care ei deja nu mai știau dacă o să se poată sărbători sau nu această aniversare și în legătura cu care ei erau, de exemplu, foarte mirați că tovarășul Fazekaș a vorbit în limba maghiară. Erau foarte mirați. Un țaran secui, care cu sutele ieșea la delegația de partid din parcul acela, dintre ei a fost un țaran care a spus acest lucru, a început să plîngă și să spună tovarășului Fazekaș: vă rog spuneți-i conducerii partidului și personal tovarășului Ceaușescu că noi prin aceste serbări ne apropiem și mai mult de partid. Omul nu a putut să spună mai mult, ceilalți continuau să discute și ei ce mare eveniment a fost într-adevăr la Sf. Gheorghe prin această serbare frumoasă unde

însă ei au avut în anii trecuți acea senzație că limba maternă, dacă se folosește la anumite ședințe, atunci aceasta este o greșeală sau naționalism.

Faptul că noi înainte de a veni tovarășul Ceaușescu la Tg.Mureș unde a vorbit despre istoria secuilor, cu un an sau trei ani în urmă nu puteam scrie această noțiune de secui, Am întrebat pe tovarășa care lucrează la secția de presă: de ce, tovarășe, de ce este greșală, și dânsa a spus pentru că nu le place unor tovarăși. Acești tovarăși erau cadre maghiare care se ocupau de probleme culturale și care ca să arate, tovarăși, că ei lupt[ă] împotriva unor curente naționaliste găseau de lucru ca să vopsească cu zecile porțile secuiești pentru că au găsit undeva și un verde lângă alb și atunci din aceasta reieșea o culoare naționalistă sau altă natură și ei căutând manifestarea naționalismului maghiar prin a pune florile la o școală unde profesoara mea, profesoara fetei mele văzând că floarea este roșie, că are o hârtie albă și încă o frunză a luat floarea și a dat-o afară spunând ce, voi vreți să ajung la temniță?

Și copii săracii venind acasă zic ce, ce este asta, de ce este așa de speriată ea? Ei nu sînt speriați. Ei trăiesc împreună români, maghiari și nu au observat nimic din frica aceasta a unei persoane care nu ne ajută cu nimic.

Erau într-adevăr fericiți, tovarăși, acești oameni, mi-a părut foarte bine că am avut posibilitatea să observ acest sentiment bogat al acestor oameni față de partid.

Ar mai fi de spus dar suntem și noi mulți aci și nu vreau a vă răpi timpul.

Convingerea mea fermă este că printr-o lege, printr-un statut, așa cum au spus și alții înaintea mea, al naționalităților, printr-un statut redactat pe ideile de bază ale politicii partidului nostru în problema națională, concretizînd fiecare aliniat al textului constituțional referitor la această problemă ne-ar ușura mult, tovarăși, munca, ar îndepărta în cea mai mare măsură acele fenomene negative legate nu de ideile de bază ale partidului, și guvernului, ci de practica de toate zilele, de neajunsuri organizatorice, de subiectivismul unora sau altora, de niște deficiențe ale muncii de zi cu zi pe teren.

Un statut al naționalităților ar îmbunătăți munca noastră de educare patriotică în toate sectoarele vieții. Intre altele, ar fi și în folosul creației noastre literare, fenomen care s-a dezvoltat și se dezvoltă sub îndrumarea partidului nostru, îndrumare justă care a fost și este singura garanție pentru dezvoltarea și mai departe a artelor noastre.

Noi, scriitorii maghiari, am spus în 1956, am spus în 1945, am spus mai tîrziu și o spunem și astăzi în scris și în grai că soarta literaturii noastre maghiare, cultura națională a populației maghiare din România se află în mâini bune, în grija permanentă a partidului nostru. Mulțumim pentru această grijă și cred, tovarășe secretar general, exprim părerea tuturoră cînd spun că ne angajăm de a fi demni și în viitor pentru această grijă, pentru că ea este în același timp și simțul nostru de răspundere pentru înflorirea continuă a patriei noastre.

Tov. Nicolae Ceaușescu

Are cuvîntul tovarășul Mélinz Iosif, scriitor.

Tov. Mélinz Iosif⁴³:

Stimate tovarășe secretar general, stimați tovarăși,

Convingerea noastră este că prezența noastră la această consfătuire în fața conducerii

43 József Méliusz (1909, 1995, București), poet, traducător, membru corespondent al Academiei Române,.

superioare de partid consemnează un eveniment istoric în viața de jumătate de secol a naționalității conlocuitoare maghiare din România. Ce altceva ar putea să însemne acest eveniment decât o nouă dovadă a faptului că dezvoltarea construcției socialiste în țara noastră a ajuns într-o nouă, superioară fază, și a faptului că democrația socialistă se lărgeste în toate sectoarele vieții noastre cu un avânt revoluționar.

Această ședință este printre altele și o dovadă a faptului că între naționalitățile conlocuitoare și partidul nostru, între ele și statul nostru, între ele și între poporul român se dezvoltă continuu un spirit de încredere reciprocă, constructiv și creator. Este o evidență că și problemele naționalităților conlocuitoare au fost, sînt și vor fi o problemă internă, inalienabilă a României socialiste, suverane și independente. Aceasta este garanția principială și practică consfințită prin Constituția țării noastre, a drepturilor omului traduse în viață prin egalitatea în drepturi a naționalităților conlocuitoare a țării noastre.

Găsesc semnificativ și caracteristic pentru politica partidului nostru că la această consfătuire reprezentanții intelectualității maghiare din țara noastră pot exprima fără reticențe și fără nici o teamă, cu sinceritate, toate problemele lor și ale populației maghiare. Despre ce teamă ar putea fi vorba? De teama suspiciunii, încă nici unul dintre noi nu mai crede că o critică constructivă, rațională, care vizează eliminarea imperfecțiunilor ar putea dăuna cauzei noastre.

Sînt convins că procesul de lărgire continuă a democrației socialiste, a dezvoltării pozitive a legalității socialiste generează o astfel de atitudine, o astfel de atmosferă. Fiecare cetățean al patriei noastre poate să trăiască fără sentimentul fricii, iar noi, naționalitățile conlocuitoare, putem trăi într-o democrație socialistă fără complexe minoritare și cu sentimentul major al încrederii indiscutabile; încrederea generează încredere! Pot deci să declar fără teamă că am considerat și consider o judecată dogmatică, un fals istoric faptul că în 1947 s-a declarat rezolvarea definitivă, totală, a problemei naționale din țara noastră. Dar pentru că la vremea aceea am cutezat să pun sub semnul întrebării această teză, acest fapt a contribuit și el desigur ca împreună cu alți comuniști și necomuniști maghiari din România să fiu arestat în 1949 și să stau după aceea 6 ani la pușcărie nejudecat și necondamnat ca să fiu bănuțit ca adept al lui Tito și Raic, ca pînă la urmă să port și consecința pierderii tragice a familiei mele. Iată consecințele în ce mă privește, dar desigur cazul meu nu este unic, a politicii naționale dogmatice de inspirație stalinistă, marfă de import în practicile acestor ani amari.

De altfel, Vasile Luca susținea că naționalitatea conlocuitoare maghiară se va asimila în următorii 30 - 40 de ani și considerînd această aberație drept legitate marxistă, milita, așa cum se milita pe vremea aceea, pentru urgentarea acestui proces. Este lesne de închipuit ce efect a putut să aibă această teorie asupra spiritelor noastre, asupra acelor care am ajuns în închisori sau am pățit-o altfel, ca de exemplu eminentul nostru tovarăș Gall Gabor care din cauza persecuțiilor abjecte a suferit un infarct și a murit, vai, atît de tînăr. Sau un alt caz, Kurko⁴⁴, autorul unui roman deosebit de important, a ieșit din închisoare cu mintea întunecată.

44 Gyárfás Kurkó (1909-1983) publicist, romancier, politician. După cel de al doilea război mondial a fost ales liderul organizației politice a maghiarilor din România, Uniunea Populară Maghiară. În 1949 a fost arestat și condamnat la închisoare, După 13 ani de închisoare a fost eliberat și a lucrat ca muncitor într-o fabrică.

Au trecut de atunci 20 de ani și iată nu mai mult decât această consfătuire dovedește că marfa de import a pseudo-teoriei asimilării profund antimarxistă și antiumană este infirmată de realitate și de viață. Adevărații marxist-leniniști au știut și vor ști pentru totdeauna că nimic nu poate fi rezolvat definitiv, total, perfect, cu drept de apel la eternitate. Acest spirit a reapărut în documentele Congresului al IX-lea. Această realitate infirmă, de asemenea, o seamă de tovarăși reprezentanți ai naționalității maghiare din România care având responsabilități mai mari sau mai mici au conservat formule dogmatice, ori prin tăcerea lor conformistă, ori prin lipsa lor de părere personală cu ceea ce au contribuit la dezinformarea partidului. Aceștia invocau argumentul loialității. Dar partidul nostru de fapt nu ar fi avut nevoie de loialitate, ci de sinceritate și obiectivitate revoluționară comunistă.

Nece[si]tatea exprimării loialității o simte acela care este învins. Noi nu ne-am considerat și nu ne considerăm învinși și învingători cu poporul român în cea mai mare revoluție a istoriei sale, în revoluția socialistă din România în care am participat și participăm din conștiința noastră liberă.

O mare parte de vină poartă acești tovarăși care prin atitudinea lor oportunistă nu au ajutat partidul în sesizarea la timp a lipsurilor în depistarea științifică a momentelor specificului în concursarea marxist-leninistă a moștenirii culturale, lucru care nu numai că nu contravine intereselor vitale ale națiunii socialiste române, ci, dimpotrivă întregesc profilul adevărat al României socialiste.

În altă ordine de idei, situația naționalităților conlocuitoare maghiare se prefigura, în timp părea că dintr-un milion 600 de mii de suflete n-ar exista în fapt decât o jumătate de milion, cei care au locuit în fosta regiune Mureș Autonomă Maghiară. Este evident că deși populația maghiară din Banat, Bihor, Maramureș, Cluj și alte județe care nu trăiește peste tot în grupuri compacte ea trebuie să beneficieze de aceeași grijă ca aceea parte a populației maghiare unde ea este compactă. Din Timișoara și județul Timiș, de exemplu, putem afla date care ar cere examinarea politicii partidului privitor la naționalitățile conlocuitoare.

Vă înfășițez aceste probleme, însă nu în spiritul unei condicii de reclamație, ci în virtutea faptului că în țara noastră, datorită politicii de partid, spiritul științific a devenit un factor de bază în cunoașterea realității, în vederea transformării ei revoluționare.

Realitatea, istoria, dezvoltarea concretă a naționalității maghiare din România și a celorlalte naționalități, evoluția lor în concordanță cu dinamismul dezvoltării statului socialist român necesită ca o cerință obiectivă să devină obiectul cercetării științifice.

Conducerea de partid și de stat se bazează în mod consecvent pe cercetarea științifică a tuturor fenomenelor, din ceea ce rezultă în mod logic că se prefigurează nevoia unor specialiști în problemele naționalităților conlocuitoare - români, maghiari și de alte naționalități.

Se știe că tocmai în acest spirit Comitetul Central a constituit acum câțiva ani o comisie pentru problemele naționalităților conlocuitoare, a cărei activitate este de apreciat. Consider însă că nici o verigă din aparatul său nu ar putea substitui o instituție științifică care, să presupunem, ar putea și ar cerceta planificat, cu probitate, în mod obiectiv, cu toate rigoriile și investigațiile științifice problemele multiple și complexe ale minorităților naționale.

Nu trebuie accentuat în mod deosebit din punct de vedere al vieții statale, al frăției dintre națiunea română și naționalitățile conlocuitoare ce importanță covârșitoare are cunoașterea reciprocă cât mai obiectivă și mai nuanțată. Nu este vorba numai despre luarea în seamă a problemelor actuale, ci despre o totalitate istorică. Cunoașterea concretă a trecutului nostru comun, în cadrul căreia putem urmări atât istoria specificului național românesc, cât și istoria specificului naționalităților conlocuitoare, precum și istoria interdependențelor acestor categorii. Este de netăgăduit că în domeniul cercetării istorice s-a ajuns la rezultate însemnate. Dar ca să luăm un exemplu recent, discursul tovarășului Fazekas Ianoș de la Sf. Gheorghe, ridică, după părerea mea, o întrebare importantă: oare faptele istorice atât de concludente și semnificația lor citate de dînsul ocupă un loc cuvenit în conștiința opiniei publice românești și a naționalităților?

Aș pune încă o întrebare: noi scriitorii maghiari trăim în prietenie și frăție cu scriitorii români. Știm că cunoașterea limbii noastre este foarte dificilă și totuși cunosc oare scriitorii români operele noastre și în general literatura maghiară așa cum cunoaștem noi literatura și cultura română?

Oare s-a făcut totul ca această cunoaștere să fie reciprocă?

Există oare specialiști români, cercetători științifici care să-și concentreze energiile creatoare în cunoașterea și analiza fenomenului cultural maghiar din România care în momentul de față are o atât de mare însemnătate în discuția noastră? Fenomen care în decursul istoriei s-a dezvoltat ba paralel, ba pe coordonatele întrepătrunderii?

Cresc generații și știu prea puțin despre faptul că aici în patria lor, în anii dintre cele două războaie mondiale și pe urmă în timpul luptei duse împotriva fascismului mase largi ale populației maghiare din România au luptat sub conducerea partidului pentru integritate teritorială a României. Cît de puțin se cunoaște rolul literaturii maghiare din România în această luptă.

Propun, deci, și cu aceasta am ajuns la sfîrșitul intervenției mele, studierea de către conducerea de partid a punerii în funcțiune a unui institut de cercetare a problemelor naționalităților din România. Acesta ar putea să funcționeze ca o secție a Academiei la București și s-ar putea ocupa cu următoarele probleme: cercetări sociologice, istoria, lingvistica și istoriografie literară, istoria culturii, probleme legate de o bibliotecă centrală de specialitate, bibliografie, documentație, probleme de arhivă, lexicografie, editarea unei reviste de specialitate în limba română, maghiară, germană.

În cadrul acestor preocupări s-ar putea efectua cercetări comparatistice în diferite domenii.

O astfel de instituție n-ar însemna numai un instrument științific care ar servi în mod direct conducerii de partid și de stat, nu ar constitui numai un factor de formare a cunoștințelor, ci de a ridica și mai mult prestigiul partidului și statului nostru în ochii lumii întregi.

Vă mulțumesc pentru prilejul care mi s-a oferit de a vă comunica părerile și propunerile mele.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov.Fodor Sandor.

Tov. Fodor Sandor⁴⁵:

Stimate tovarășe Secretar General,

Stimați tovarășii,

Permiteți-mi să vă mulțumesc pentru acest prilej de a vorbi în fața dv. despre unele probleme legate în special de frăția poporului român cu naționalitatea conlocuitoare de care aparțin.

În calitate de membru al Uniunii Scriitorilor, voi începe cu câteva probleme profesionale. Politica leninistă a P.C.R. pe care o aplică și în îndrumarea literaturii în țara noastră, este cât se poate de fructuoasă. Scriitorilor atașați cauzei partidului nostru, indiferent de naționalitate, partidul nostru le acordă încredere deplină, încredere care se manifestă prin libertatea de a ne manifesta talentul în felul în care credem că îl putem manifesta mai potrivit, libertatea de a ne exprima - nu numai în ceea ce privește forma, ci și conținutul lucrărilor noastre.

Vă rog să-mi permiteți să mulțumesc conducerii partidului în special pentru un drept care, folosit cu intenții bune și în scopuri nobile dă un elan considerabil în munca noastră - dreptul de a greși, libertatea de a greși.

Personal, de când trăiesc și lucrez cu conștiința că am dreptul să greșesc, de când am scăpat de cenzorul mic care sălășluia în capul meu ani de zile căutând să mă ferească de greșeli, consider că lucrez mai mult, mai bine și greșesc mai puțin.

Încrederea manifestată de conducerea Partidului Comunist Român a prilejuit un avânt foarte însemnat întregii noastre literaturi, astfel și a literaturii maghiare din R.S.România. Cărțile noastre sînt citite cu interes de către cititorul care are la îndemână cărți marcate de numele clasicilor literaturii române, maghiare și străine, de numele scriitorilor contemporani cei mai cunoscuți de peste hotare.

Vă rog să-mi permiteți să afirm cu oarecare mîndrie, că în ciuda concurenței nemaiîntîlnite și binefăcătoare pe care o înseamnă publicarea scriitorilor străini clasici și contemporani de mare valoare - cărțile noastre sînt cumpărate, citite și savurate de cititorii noștri și cîteodată chiar de cititorii de peste hotare.

Trebuie să mărturisesc însă că, deși literatura naționalității maghiare din RSR, parte integrantă a culturii României Socialiste, se ține la pas cu literatura româna în plin avînt, poezia noastră literară, mă refer la presa literară maghiară din RSR, concret la Igaz Szo și Utunk, nu sînt la nivelul presei literare românești, că în redactarea lor nu se manifestă întrutotul politica de încredere a Partidului în scriitori în acele reviste - în special tinerilor nu le este asigurat în mod mulțumitor dreptul de a greși. Totuși, nu pot să învinuiesc întrutotul redactorii acestor reviste. Redactarea include întotdeauna multe elemente subiective, mai ales în condițiile în care lucrează ei, în condițiile unui spațiu restrîns față de posibilități.

Rezoluția ar fi o gazetă literară culturală, care să apară în București. De ce aici? Fiindcă Capitala țării nu numai din punct de vedere politic ci și din punct de vedere cultural al țării, este Bucureștiul. În acest centru cultural de importanță hotărîtoare trăiesc destui scriitori maghiari care prin activitatea lor literară, fiind cunoscuți în toată țara, chiar

45 Sándor Fodor (1927-2012) scriitor, traducător. El este autorul cunoscutei povești, „Cipi acest pitic uriaș”.

și peste hotare, ar putea redacta bine această gazetă și ar fi în contact continuu cu viața literară românească.

Trebuie acum să ridic o problemă foarte dureroasă, cred, nu numai pentru mine ci pentru toți scriitorii maghiari din patria noastră.

Cred, după cum am spus, că avem câteva cărți reușite, chiar bune, o literatură sănătoasă în plin avînt de dezvoltare. Această literatură, după credința și intenția noastră, după toate afirmațiile oficiale și particulare, face parte integrantă a culturii din R.S.România.

Pentru opinia literară română, însă, această literatură este inexistentă.

Mă rog, primim din cînd în cînd premii, se mai publică traduceri sporadice din poeziile, proza noastră, dar evenimentele literaturii noastre, fenomenele ei interesante, sînt întru totul trecute cu vederea, sau aproape cu totul. Nimic de zis, nu ne pare rău dacă se vorbește despre literatura noastră într-un spirit de obiectivitate în străinătate (nu mă refer la critica adusă Igaz Szo-ului), dacă se înregistrează și acolo succesele literaturii noastre. Noi însă am fi mai fericiți dacă am auzi despre această literatură mai puțin prin postul „Europa Liberă” și mai mult prin postul de Radio București și am citi cîte ceva despre ea și în presa literară română. Nu gesturi de politețe dorim, ci ca prezența noastră să fie înregistrată la valoarea ei, bună sau mai slabă, de presa literară, de viața literară română.

M-a bucurat foarte mult faptul că tovarășul Kanyadi a fost invitat de PEN, clubul austriac la Viena pentru a ține o conferință despre poezia maghiară din R.S.R., pe care a și ținut-o. Dar m-aș fi bucurat și mai mult dacă textul acestei conferințe ar fi fost publicat și de presa literară română și nu cred că această conferință nu s-ar fi putut ține și în fața unui public român.

Sîntem cetățeni ai acestei țări, îmbogățim cultura României Socialiste, cred, că nu este exagerat dacă solicităm ca aportul nostru să fie cîntărit și pus la locul lui mai mult sau mai puțin modest de presa de specialitate românească, ca și cititorul român să le cunoască.

Cred, că sînt unele fenomene dăunătoare frăției între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, în cazul concret naționalitatea maghiară, fenomene ce provin prin aplicarea în general nejustă, a unor principii nobile. Atît în învățămîntul elementar cît și în cel mediu și universitar se accentuează importanța faptului ca copii provenind din naționalitățile conlocuitoare să petreacă cît mai mult timp în tovărășia copiilor români. Un lucru cît se poate de firesc și binevenit pentru a se cunoaște mai bine, a lega prietenii și nu în primul rînd a însuși cît mai bine limba română.

Aplicarea: Fetița mea este cît se poate de generală. Intr-o zi trebuia să plece într-o excursie cu clasa ei. Cu două zile înainte ne anunță că poate excursia se amîna. De ce? Că nu s-au prezentat destui din clasa română.

Cunosc un caz de la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj cînd un asistent maghiar de la istorie a fost tras la răspundere pentru faptul că s-a dus la o excursie de studii cu grupul de studenți pe care-l conducea fără un asistent și un grup român. Excursiile claselor și grupurilor românești, în același timp, nu sînt condiționate de participarea inversă. Bineînțeles, în școala pe care v-am pomenit-o sînt mai multe clase românești. Principiul este cît se poate de just. Aplicarea umiltoare pentru grupurile de naționalități.

După părerea mea, în ceea ce privește învățarea limbii române, limba română trebuie

învățată cât mai bine de fiecare copil maghiar, de fiecare cetățean al țării, nu numai pentru faptul că limba oficială este limba română, că dacă măninci pâine românească, învață românește, ci pentru că cetățenilor de altă naționalitate, țara nu se mărginește la județul Harghita, la Covasna sau la alte regiuni sau orașe, patria noastră, a celor de naționalitate maghiara este de la Ungheni pînă la Episcopia Bihorului, de la Sighet pînă la Giurgiu. Copilul aparținînd naționalităților din țara noastră trebuie să se simtă acasă în fiecare colț al țării, ceea ce, însă, cred că nu înseamnă că trebuie să renunțăm la învățămîntul în limba maternă de toate gradele și în special, mă refer aici la problema școlilor și liceelor profesionale. Despre asta nu vorbesc că s-a mai vorbit.

Am căutat totdeauna să urmăresc cu atenție interesul tineretului, în special al tineretului școlar față de literatură. De asemenea, am urmărit cât am putut și încercările literare ale tinerilor elevi. Știu că foarte puține genii cresc din rîndurile tinerilor îndrăgostiți de literatură, știu însă și faptul că aceștia scriind versuri sau proză se apropie de literatură, că își petrec o parte din timpul liber cu o îndeletnicire cât se poate de frumoasă, nobilă. Ei vor deveni, în marea lor majoritate nu scriitori, ci cititori exigenți, iubitori de literatură, de cultură. Iată de ce cenaclurile literare din școlile medii au o însemnătate deosebită. Trebuie însă, să vă aduc la cunoștință un fenomen destul de trist în ceea ce privește aceste cenacluri în limba maghiară. O mare parte a profesorilor de literatură maghiară nu vrea să accepte conducerea unor asemenea cenacluri, în special nu vrea să se ocupe de încercările proprii ale elevilor, deși nimeni nu le interzice să facă acest lucru. Toate forurile oficiale sînt de acord să funcționeze asemenea cenacluri. Profesorii, însă, sînt intimidăți, nu au uitat încă procesele colegilor lor dintre care mulți au fost condamnați la ani grei tocmai pentru unele poezii ale elevilor, poezii care au fost confuze, poate chiar și greșite, cu care profesorii respectivi nu au fost de acord, exprimîndu-și părerea clar elevilor. Cunosc cu oarecare precizie doar cazul profesorilor din Miercurea Ciuc, restul mai mult din auzite. Afirm însă, fiind conștient de responsabilitatea pe care mi-o asum cu asemenea afirmații înaintea celui mai înalt for de partid, că cazul profesorilor din Miercurea Ciuc nu trebuia să ajungă la proces, doar în fața organizației de bază a conducerii școlii pentru a analiza cazul elevului învinovat și a profesorilor în cauză. Din partea mea cer Comitetului Central al Partidului Comunist Român să facă posibil ca oamenii care încă și acum trag consecințele condamnării lor, să-și poată cere rejudicarea procesului și în cazul acelora unde instanțele noastre judecătorești vor decide că este cazul să fie reabilitat și reîncadrat în învățămînt.

Sînt convins că revizuirea acestor procese ar aduce un climat cât se poate de bun în școlile și secțiile cu limba de predare maghiară pentru bunul mers nu numai al cenaclurilor literare, în general a muncii educative-didactice în general.

În încheiere, sînt în asentimentul tovarășilor Hajdu, Demeter Sütő care și-au exprimat părerea că un statut al naționalităților ar contribui în mod hotărîtor la rezolvarea celor mai multe probleme pomenite aici de tovarășii care au luat sau vor lua cuvîntul în continuare.

Vă mulțumesc pentru atenție.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Erdős Pál.

Tov. Erdős Pál⁴⁶:

Mult stimat tovarășe secretar general,

Stimați tovarășii,

Doresc înainte de toate să-mi exprim profunda mulțumire pentru cinstea ce mi s-a acordat de a participa la această importantă întâlnire a noastră cu conducerea superioară de partid și de stat, personal tov. Secretar General - tovarășul Ceaușescu -, aducându-vă totodată salutul oamenilor de cultură și artă, al populației de pe îndepărtatele meleaguri din capătul cel mai nordic al patriei, județul Satu Mare. Ca vechi sătmărean - pentru că în Satu Mare mi-am petrecut o mare parte din tinerețe, și unde de curînd am revenit, mă simt pe deplin îndreptățit să evoc, chiar și în numai cîteva cuvinte, tradițiile culturale ale acestui vechi oraș-municipiu, cu o populație de circa 70.000 locuitori și căruia în noua organizare administrativ-teritorială i s-a conferit pe bună dreptate autoritatea de centru de județ.

Cu ce se înscrie așadar orașul nostru în circuitul valorilor culturale ale patriei? Aș aminti mai înfii - și aceasta dintr-o pornire sentimentală, fiind artist plastic, dar care e unanimă pentru concetățenii mei, de viguroasa și prodigioasa creație artistică a marelui pictor Aurel Popp, a cărui operă este pusă acum în adevărata sa valoare și strălucire - recenta monografie despre viața și opera sa în colecția „Maestrii artei românești”, salonul permanent Aurel Popp în curs de amenajare la Satu Mare - sînt doar cîteva mărturii în acest sens. Avem de asemenea un valoros teatru în limba maghiară, cu actori deosebit de talentați, cu spectacole de mare succes.

Arta muzicală este de asemenea și ea prestigios reprezentată de o filarmonică în plină afirmare, continuatoare a unor vechi instituții muzicale în această parte a țării. Viața literară, susținută cu mult elan tineresc se afirmă cu tot mai multă maturitate prin talentații condeieri sătmăreni care constitui[e] o prezență în coloanele presei noastre literare.

Enumerarea mărturiilor despre intensa viață cultural-artistică de pe meleagurile sătmărene, le-aș putea desigur continua, dar rezumîndu-mă și la atît, se impune neapărat înșă un lucru de menționat: nouă, celor din județul Satu Mare, ne este dată fericirea de a fi în contact nemijlocit cu una din cele mai puternice și splendide afirmări ale spiritualității seculare românești: este vorba despre zona folclorică a orașului, păstrată nealterată peste veacuri așa cum le-am moștenit de la mîndrii daci liberi care au pus și aici în acest colțișor al patriei temelii trainice, civilizației și istoriei poporului român. Pentru mine, ca și pentru alți artiști, contactul cu această inestimabilă comoară de artă a reprezentat și reprezintă o nesecată sursă de inspirație artistică.

În condițiile impetuozității dezvoltării din zilele noastre a economiei și culturii socialiste se deschide desigur perspective înfloritoare și județului Satu Mare. Doresc de aceea să rele[g] în fața dv. cîteva sugestii, izvorîte din stringente cerințe ale vieții culturale sătmărene. Vrem, printre altele, să propunem ca actuala școală de muzică și artă plastică din Satu Mare să se transforme în liceu, existînd condiții în acest sens. Puternica mișcare literară din județ s-ar putea de asemenea concretiza cu certe reușite într-un supliment literar care să apară sub auspiciile presei județene la 2 ziare care există în Satu Mare și a Comitetului pentru cultură și artă. Vreau să menționez aici o doleanță a populației

46 Pál Erdős (1916-1987) grafician, pictor din Satu Mare.

sătmărene de a se înființa și o secție de teatru în limba română, în prezent neexistând la Satu Mare decât un teatru în limba maghiară. Sugerăm în această ordine de idei ca să fie repartizată aici o echipă de actori din promoția care va absolvi în acest an Institutul de teatru.

Noi, artiștii plastici sătmăreni, dorim fierbinte să fim demni continuatori ai tradițiilor de artă și cultură de pe aceste meleaguri. O afirmare pregnantă a mișcării plastice din județ o va marca apropiata expoziție de artă plastică ce se organizează în cinstea zilei de 23 August.

Alături de întregul popor, vă asigurăm stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, dragi tovarăși, că intelectualii maghiari, alături de intelectualii români și de alte naționalități din județul Satu Mare își vor înzeca eforturile lor pasionate și creatoare pentru înflorirea și prosperitatea scumpei noastre patrii.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu

Are cuvântul tovarășul Bodor Pál.

Tovarășul Bodor Pál⁴⁷

Stimate tovarășe secretar general, stimați tovarăși!

Constatăm din nou că aceste întâlniri reprezintă nu prilejuri festive, ci întradevăr, mijloace de lucru ale conducerii superioare de partid. Ele caracterizează stilul de muncă energetic, operativ, bazat pe consultarea nemijlocită, democratică cu cei viza[ți] direct în problemele ce se discută. În aceste întâlniri se materializează relațiile de intimă legătură dintre partid și popor. Singura noastră obligație este deci informarea deschisă, obiectivă a conducerii de partid, cu privire la problemele majore ale existenței noastre. Ce însemnează acest stil de muncă al conducerii superioare de partid? Însemnează că s-a terminat și trebuie să se termine pentru totdeauna cu practicile unor pseudo-exponenți ai problemelor noastre, care încercau să înlocuiască faptele cu gesturi oratorice, crezând că falsa lor loialitate este o valută cu care își pot plăti locul lor într-o lojă a tăcerii sau a demagogiei. Consultarea largă ai căror participanți sîntem, exclude de acum înainte într-un mod și mai riguros orice dezinformare a partidului, exclude diversiunea celor ce își întocmeau rapoartele după placul presupus al celor cărora le înaintau. Nimeni nu ne cere să ghicim ce anume ar suna plăcut pentru urechile partidului, căci nimic nu sună mai plăcut decât adevărul.

Aș dori să ridic aici în primul rînd problema confuziei care se face între noțiunea separatismului național și noțiunea formelor organizatorice. Problema de fond, cea a unității reale și indisolubile dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare a fost confundată de multe ori cu o problemă de formă: cea a formelor organizatorice în care naționalitățile conlocuitoare își desfășoară mai ales activitatea culturală. În loc să se cerceteze problema reală a conținutului unor forme organizatorice, problema reală a orientării din cadrul acestor forme, s-a trecut la forțarea unor mariaje artificiale, creînd, de multe ori, în locul atmosferei de conviețuire armonioasă, o atmosferă de colocitari

47 Pál Bodor (1930-2017) scriitor, redactor, publicist. A lucrat ca redactor șef la Editura Kriterion la și la TVR, emisiunea în limba maghiară.

comasați, constrînși la conflicte inutile, iar uneori, negăsind modalitatea unor mariaje de acest tip, au fost lichidate formele organizatorice existente, cu toate că acestea, prin conținutul lor[,] pe lângă cultivarea esențelor culturale proprii, serveau tocmai educării maghiarilor sau germanilor, sau sîrbilor, în spiritul unei cunoașteri profunde a istoriei, a culturii românești, a poporului român. Voi da un exemplu.

Casa de cultură Petőfi din București, înființată acum 110 ani de refugiații pașoptiști maghiari, reconstruită, renovată complet în anii democrației populare, înzestrată cu biblioteci etc., împodobită cu minunata frescă, simbolică din toate punctele de vedere, a regretatului Szőnyi István⁴⁸, despre Bobîlna, și-a pierdut de ani de zile caracterul de lăcaș al culturii maghiare în capitala țării.

Tovarăși,

Această casă de cultură, pe a cărei scenă s-ar putea perinda ansamblurile celor șase teatre maghiare, acest lăcaș care s-ar putea îngriji de educația atît de necesară mai ales a muncitoarelor și muncitorilor sezonieri, mai ales secui, din București, unde s-ar putea desfășura seratele literare ale scriitorilor maghiari și români, etc., a fost desființată în dauna idealului conviețuirii noastre profund fundamentate. Un asemenea lăcaș de cultură, condus de oameni pricepuți și devotați, nu ar fi reprezentat nici de cum un pericol de separatism național. Fenomene de separatism sînt generate tocmai datorită inexistenței casei de cultură Petőfi. Muncitoarele și muncitorii sezonieri, după cum am spus, mai ales secui, pierduți din cercul de influență al unei instituții de ale noastre, își organizează astăzi petrecerile în camere închiriate în acest scop în suburbiile Bucureștilor, în condiții care nu asigură nici pe departe educarea lor, așa cum arăta, profund documentat, scriitorul Beke György, în ancheta sa socială publicată recent în volumul său, *Ultimul Bethlle[m]*.⁴⁹

Tovarăși,

Casa de cultură Petőfi constituie doar un exemplu. Ași vrea să accentuez deci, încă o dată, că nu forma organizatorică propriu zisă, reprezintă un pericol în privința separatismului ci numai și numai conținutul care se dă acestor forme organizatorice, problema depinde de oamenii care conduc aceste instituții, de faptul că sînt comuniști, că sînt oameni de ai noștri, care se îngrijesc de conduita necesară instituției.

La această problemă se asociază, îmi voi fărămița luare de cuvînt pentru că aceste lucruri s-au spus și mă voi referi deci foarte pe scurt la ele, că problema denumirii străzilor are un substrat psihologic, la care nu s-a referit încă nimeni.

Tovarăși,

Gîndiți-vă puțin, o denumire de stradă, care-mi aduce aminte de tradițiile mele, naționale, de figuri ale istoriei sau istoriei culturii mele, mă face să mă simt mai acasă. Este de neînțeles cum a fost schimbată de exemplu, în mai multe localități din țară, de exemplu la Timișoara - denumirea străzii Bem, care, după cum știm cu toții, generalul Bem a fost legendarul conducător de oști al revoluției din 1848-49, un înflăcărat luptător al frăției dintre români, maghiari, germani.

Voi da încă un exemplu pentru a demonstra că anumite intenții s-ar putea pune

48 István Szőnyi (1894-1960) pictor.

49 György Beke (1927-2007) scriitor, juranilist. Volumul *Ultimul Bethlen* este un volum cu reportaje despre Transilvania.

la obârșia lor, reușesc să întoarcă pe dos lucrurile. Am prezentat în fața unei brigăzi a Comitetului Central, la Cluj, următoarea situație. A existat la Cluj, și nimeni n-a știut de ea, întâmplător, o mică străduță pe o coastă de deal, denumită strada Asztalos István⁵⁰. Regretatul Asztalos István a fost un excepțional scriitor, de al nostru, laureat de două ori al premiului de stat, lucrările sale au întărit prestigiul culturii românești și peste granițele țării. Acum vr-o 3 an[i,] 4 ani, 5 ani, nu știu exact când s-a întâmplat, denumirea străzii a fost schimbată peste noapte. Ce s-a întâmplat? Pînă în clipa aceea, vă mărturisesc sincer, nu am știut de existența unei străzi cu această denumire. În clipa în care s-a schimbat denumirea străzii, zeci de mii de oameni în Cluj vorbeau despre acest fenomen. Este clar deci, că asemenea procedee sînt exact împotriva intereselor noastre majore.

Vorbeam de anumite mariaje forțate, pretextate, construite pe pretextul luptei împotriva separatismului. La Editura Tineretului, de exemplu, structura organizatorică a redacției maghiare este ca un, iertați de comparație, ca un doboș, ca un doboșort unde straturile productive alternează cu straturi izolatoare, pentru că cele patru etaje ale erarhiei redacționale, sînt construite în așa fel încît două etaje, numere cu soți, reprezintă elementele productive ale redacției maghiare, și două etaje reprezintă tovarăși care sînt puși în munci de răspundere, dar care nu cunosc o vorbă limba maghiară și cultura maghiară. În asemenea condiții este normal ca la Editura Tineretului producția în limba maghiară stagnează, ba chiar este în regres. Construirea unor ierarhii de acest gen în sectorul cultural, încredințarea unor răspunderi unor tovarăși care oricît de bine ar fie intenționați, prin totala lor incompetență în materie, sînt în esență absolviți de orice răspundere. Iată de ce, majoritatea scriitorilor maghiari sînt de părere că problemele noastre editoriale ar putea fi rezolvate cu răspundere și competență numai prin crearea unei edituri sau a unor edituri ale naționalităților, unde pe toată linia metodologică redacțională, pe toată scara ierarhică pot lucra literați maghiari, respectiv germani, sîrbi, cunoscători ai materialului cu care au de-a face și care pot fi trași într-adevăr la răspundere și de cititori și de scriitori. Exemplele dovedesc că acest punct de vedere este justificat. Nimeni nu s-a gîndit vreodată în această țară, ca la revista Utunk să zicem, corpul redacțional din secția de reporta[je] să fie alcătuit din gazetari maghiari, șeful secției de reportaj[e] să fie un coleg român care să nu cunoască limba maghiară, redactorul șef adjunct să fie un maghiar și redactorul șef, eventual un român. Este pentru noi toți o ineptie și totuși există niște structuri organizatorice în viața culturală, cum pomenita editură a tineretului, unde din păcate s-au recurs la asemenea soluții inadecvate specificului muncii respective.

Din aceleași considerente aș propune și eu să se analizeze necesitatea încadrării unor cadre de specialitate în problemele culturii naționalităților conlocuitoare în organele centrale de partid și de stat. Nu mă voi referi și eu la CSCA, nu mă voi referi la Ministerul Învățămîntului, pentru că s-a vorbit deja despre această chestiune.

Dar m-ași referi, de exemplu, la sectorul de presă literară și cultură din cadrul Comitetului Central nu dispune de ani de zile de un activist maghiar, specialist în problemele respective. Știu, de altfel, că rezolvarea acestei chestiuni îi preocupă de multă vreme pe tovarășii care răspund de acest sector. Totuși remarc, că datorită acestei situații, printre altele acestei situații, a fost posibil ca de exemplu, Antologia de poezie populară

50 István Asztalos (1909-1960) scriitor, publicist.

erotică maghiară, alcătuită de eminentul om de știință Szabo T. Attila, al cărui nume a fost pomenit deseori astăzi, mai ales când s-au făcut listele de candidați pentru Academie, acest manuscris trimis la Direcția Presei în decembrie 1967, discutat și la nivelul sectorului de literatură și al sectorului editorial din CC, să nu-și găsească rezolvarea nici pînă astăzi, și pot să vă spun, desigur nu din motive de rea voință sau de, nu știu ce ași putea să invoc, ci pur și simplu din necunoașterea fenomenului, din necunoașterea materialului respectiv, obiectîndu-se printre altele nereliefarea influențelor românești în acest volum, cu toate că nu este vorba de o lucrare de comparatistică în domeniul folclorului. Și trebuie să adaug că la editura noastră, Editura pentru literatură, continuîndu-se marea tradiție a traducerii folclorului românesc, începută de Acs Károly⁵¹, în 1858, tovarăși, cu volumul Flori alese din cîmpul poeziei populare românești, s-au publicat splendide volume de traduceri din folclorul românesc - cum ar fi de exemplu Miorița în traducerea poetului Kiss Jenő⁵² etc. Aș mai adăuga că în planul redacției noastre figurează și un volum închinat tocmai relațiilor, interacțiunii dintre folclorul românesc și maghiar. Culegerea lui Szabo T. Attila, despre care vorbesc, este prima culegere științifică a genului respectiv, reprezentînd o performanță de pionierat științific în cercetarea folclorului maghiar - o lucrare cu care ne vom putea mîndri și peste zeci de ani și apariția acestui volum va fi o dovadă elocventă a condițiilor create la noi în țară muncii științifice referitoare la cultura maghiară.

Am pomenit aci de stagnarea producției maghiare la Editura tineretului. Dar aș putea vorbi și despre regresul - pînă la desființare - de la editura științifică, tehnică agrosilvică, meridiene, despre inexistența redacțiilor maghiare la editura Academiei, editura muzicală, etc., un argument în plus pentru necesitatea creării unei edituri sau a unor edituri cu profil mixt pentru naționalitățile conlocuitoare. În paranteză o singură observație, un singur exemplu. Faptul că există la noi o grijă întradevăr deosebită și pentru valorificarea moștenirii culturale maghiare, germane, etc. este printre altele faptul că în planul Editurii meridiene figurează în acest an un album și o micro-monografie închinată marelui pictor Fixler Sandor⁵³. Acest studiu a fost scris în limba maghiară de un conferențiar universitar din Cluj, tovarășul Borghida⁵⁴. Noi, Editura pentru literatură, ne căzîm, ne luptăm cu Editura meridiene ca acest album Fixler să apară și în versiune maghiară. În plan figurează o versiune în limba română. Este o necesitate evidentă care nici nu cere argumente - dar voiam să demonstrez că în general există la Editura Meridiene un grup întreg de lucrări care ar necesita în orice caz și variante maghiare, mai ales că se pretează și la export. Tovarăși, un album Brîncuși, care are un text și în limba maghiară, reprezintă o piesă de rezistență, reprezintă o piesă de mare valoare în dorința noastră de a trimite și peste graniță marile valori culturale românești. Vroiam să demonstrez că toate aceste deficiențe nu numai că nu reflectă o linie venită de sus, ci dimpotrivă, sînt în contradicție flagrantă cu politica marxist-leninistă a partidului. Iată cum s-a dezvoltat în aceiași ani, în care, după cum am arătat, la o seamă de edituri, activitatea a fost în regres în limba maghiară, iată cum s-a dezvoltat în aceiași ani producția maghiară de la Editura pentru literatură,

51 Károly Ács, în 1858, a publicat un volum de traducere de poezii românești.

52 Jenő Kiss (1919-1995) poet, scriitor, traducător.

53 Sándor Fixler pictor.

54 Borghida István (1918-1982) istoric de artă, critic.

unde lucrez. Vă rog să mă iertați pentru cifre. În 1966 am publicat 52 de cărți. Anul acesta publicăm 117 cărți. Planul de anul viitor prevede 190 de volume - de titluri. În aceeași perioadă numărul colilor a crescut de la 740 de coli, la peste 2.100 de coli. Tirajul global al colecției de literatură universală Orizont a crescut de la 60.000 la 500.000 de exemplare în doi ani.

Numărul volumelor din colecția destinată lansării tinerilor scriitori a crescut de la 4 la 10 volume pe an. Am încep[ut] editarea unor lucrări din domeniul științelor umaniste, lucru neglijat de Academie, de Editura științifică, etc., filologie, etnografie, folclor, filozofia culturii etc. Anul trecut, vă rog să mă iertați pentru încă o cifră, am realizat un export de cărți față de planul de 300.000 de lei valută, de apro[ape] 1 milion 500 mii lei valută. Datorită unei gospodării mai chibzuite a cadrului material, datorită realizării unor tiraje bune prin aplicarea riguroasă a criteriului valorii în selectarea lucrărilor, cât și datorită exportului, pierderea redacției maghiare din editura pentru literatură, față de cifra de 2 milioane și 105.000 de lei, cu cât a fost planificată această pierdere, a scăzut sub 150 de mii de lei. Deci, accentuez încă, că în cadrul exportului realizat, am propagat peste hotare, în traducerea celor mai buni scriitori maghiari din România, 18 lucrări ale scriitorilor români, printre ei foarte mulți scriitori contemporani, cu opere de actualitate. Oare ce cred tovarășii din celelalte edituri despre aceste rezultate? Oare editura lor nu ființează în aceeași republică? și nu se ghidează după politica aceluiași partid? Iată, aceste rezultate demonstrează încă o dată că numai lipsa de competență, lînchezala, birocratismul, răstîlmăcirea sau necunoașterea politicii naționale a partidului, duc la nașterea unor probleme inutile, supărătoare cu care astăzi venim în fața conducerii de partid. Sînt convins că proasta funcționare, foarte proasta funcționare a sistemului de export și import de c[ărți], problemă vitală pentru cultura naționalităților conlocuitoare, s-a datorat și ea în primul rînd unor cauze minore, care rezidă de multe ori pur și simplu în deficiențele de caracter și de pregătire a celor însărcinați cu rezolvarea lor. Tot astfel traducerea mai masivă a celor mai bune opere ale scriitorilor maghiari, germani, sîrbi și idiși, în limba română, traducerea atît de necesară pentru asigurarea condițiilor spirituale și materiale ale integrității culturii noastre, nu cere tovarăși, o indicație specială din partea conducerii de partid, sau din partea președintelui CSCA; Am în fața mea lista lucrărilor apărute la Editura noastră, în limba română, lucrări de ale scriitorilor maghiari. Avem ani cînd a apărut o singură lucrare. În 59 un singur volumaș de nuv[ele], în 61 trei volumașe, în 63 trei volumașe, în 64 două, în 66 două ș.a.m.d. Este clar că această activitate este sub orice critică. Dar pentru asta nimeni nu ar trebui să aștepte o indicație din partea conducerii superioare de partid sau din partea guvernului. Prezența foarte slabă a literaturilor naționalităților conlocuitoare în organele presei centrale, inclusiv Scînteia, să mă ierte tov. redactor-șef, faptul că revistele literare centrale în limba română, ani de-a rîndul nu acordă aproape nici o atenție acestor fenomene, reprezintă o problemă cred, din nou, nu trebuie să fie rezolvată prin conducerea supremă a partidului. Eu vă mărturisesc că în calitatea mea de publicist am avut de exemplu o experiență foarte plăcută cu Scînteia. Am scris un material pentru rubrica Opinii și peste două zile a apărut. N-a existat nici o problemă. Acum cinci luni de zile am scris un material despre fenomenul literar maghiar,

despre colecția Foras⁵⁵, am stat vreo două luni și ceva, mi s-a spus că nu așa ceva se cere ci un material pe probleme, am acceptat, acest punct de vedere, articolul respectiv a apărut astăzi în Gazeta literară, și eu am predat în aprilie un al doilea articol care din aprilie (poate că acest material este foarte prost, asta este posibil și atunci ar fi trebuit să mi se spună) din aprilie nu reușesc să clarific situația acestui material. Chestiunea este cu atât mai gravă cu cât, tovarăși, s-a vorbit aci despre niște tendințe ca alții să-și ia răspunderi pentru dirijarea literaturii spirituale a literaturii maghiare din România.

Vreau să spun că sper în tradiția acestei literaturi, nu este o declarație patriotardă din partea noastră, stă în tradiția acestei literaturi de a se autoghidă, de a se autoconduce; Acum 40 de ani eminentul publicist și poet Szentimrei Jenő⁵⁶ protesta împotriva unor asemenea încercări. Este o chestiune deci, normală, naturală pentru noi. Dar, vă rog să vă gândiți din nou la o chestiune care cred că are și o implicație psihologică. Vă rog să vă gândiți la faptul că scriitorul minoritar care se adresează în mod obișnuit unei populații mai restrânse, are și niște complexe de inferioritate. Dorește să primească un cuvânt la nivelul de capitală. Tovarăși, dacă în ultimii trei ani în Scînteia, sau Contemporanul nu s-a scris aproape nimic despre fenomenul literar maghiar în România, în timp ce alte ziare și reviste de peste hotare au scris foarte mult despre acest fenomen literar, este normal ca asemenea tendință de peste hotare, ar putea avea aici colo priză. Să fim realiști. Cînd a apărut și cîte lucrări beletristice au apărut scrise de autori maghiar[i] în Scînteia în ultimii trei ani. Ași propune să se facă o analiză. Dar noi nu cerem o campanie, să nu se întîmple ca de mîine, pe criterii protocolare de care ne-am scîrbit; a existat o perioadă în care revistele au avut sarcina în mod procentual de a publica lucrări de ale scriitorilor maghiari, etc., etc., s-a ajuns am impresia, pînă și premii de stat s-au dat în baza unor cri[terii] de acestea statistice: să fie și un maghiar. Nu avem nevoie de asemenea metode, avem nevoie de aprecierea valorilor reale și cînd într-un an nu am dat nici o carte bună e clar nimeni să nu primească premiul de stat. Deci să nu începă acum o campanie în ziare și reviste pentru publicarea cu orice preț a literaturii maghiare din România. Vreau să vă spun tovarăși că acest complex de inferioritate care există în noi, se datorește și faptului că nu sîntem cunoscători nici măcar în valorile noastre supreme.

Într-o ședință a Comitetului Uniunii am venit cu cîteva exemple[,] unele romane din perioada interbelică a literaturii noastre, care au apărut în 14 în 15 limbi ale lumii. Romanul Mănîstirea neagră a lui Kunc Aladár care a cules atîtea elogii în America, în Anglia, în Franța, în Italia, în Turcia tovarăși, nici pînă astăzi n-a apărut în limba română.

Deci este foarte clar că neexistînd asemenea surse de informație directă a specialistului și a cititorului român, noi fiind priviți de multe ori chiar fără vina interlocutorilor noștri, cu bănuială în privința valorii artistice, a literaturii noastre, ne simțim desigur într-o situație penibilă. Lucrurile acestea de obicei nu se spun. Am curajul să vorbesc atît de sincer chiar datorită faptului că mă aflu în fața conducerii partidului. Nimeni nu se îndoiește, că Tiberiu Oláh⁵⁷ care este aci undeva, este unul din cei mai buni compozitori de ai noștri. Nimeni

55 Generația Forrás este un grup de poeți maghiari din Transilvania, care după stil, forme, domeniile de interes, modul de abordare formează un grup generațional în istoria literaturii maghiare din Transilvania după cel de al doilea război mondial.

56 Jenő Szentimrei (1891-1959) poet, journalist.

57 Tibor Oláh (1927-2002) compozitor, muzician.

nu se îndoiește că sculptorul Roman Victor, care astăzi cu un stipendiu al Academiei regale britanice este la Londra și învață, etc. toți aceștia sînt oameni de mare valoare. Au uriașul avantaj că statuia nu trebuie tradusă, că muzica nu trebuie tradusă. Credeți-ne că avem poeți și scriitori de același nivel cu compozitorul Tiberiu Olah, cu Olá Tibor sau cu sculptorul Roman Victor⁵⁸. Dar pentru a demonstra acest lucru declarațiile mele verbale nu sînt suficiente. Desigur, cititorul și specialis[tul] român are nevoie de probe. Consider deci că și aceste probleme puteau fi rezolvate în cadrul Uniunii Scriitorilor, în cadrul Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, din inițiativa centralei editurilor, din inițiativa conducerilor revistelor literare ș.a.m.d.

Știm cu toții care este atitudinea partidului în aceste chestiuni. Ne-a spus-o secretarul general și la Congresul al 9-lea și la ultima Conferință Națională, și cu ocazia cuvîntărilor sale rostite la Cluj și la Tg.Mureș. Cei în cauză n-au decît să recitească aceste documente de partid și își vor da seama exact de sarcinile lor. Din păcate de multe ori soluționările competente și principiale întîrzie tocmai din vina unor tovarăși maghiari care dintr-un exces de zel pe care nu-l pretinde nimeni de la ei, și cu afit mai puțin partidul, deformează realitatea și își închipuie că ar sluji idealurile patriotismului prin niște fapte de-a dreptul antipatriotice, dăunătoare, generatoare de confuzii și conflicte etc.

O ultimă chestiune la care mă refer și cu asta voi termina.

Trebuie să avem cred o grijă deosebită pentru ca democrația socialistă să nu fie înlocuită niciodată printr-o democrație statistic formală. Vă dau un exemplu, ca să fiu mai explicit. Va avea loc o conferință națională a scriitorilor. Vor fi să zicem 200 de delegați. Din cei 200 de delegați circa 20 delegați maghiari. Se va alege un comitet de conducere, din 40 de oameni. Se va spune că dintre ei 4 vor fi scriitori maghiari. Vă rog să mă iertați pentru această matematică elementară. Ne vom întruni într-o sală și vom vota prin vot secret această conducere. Ce se întîmplă, cei 20 de delegați maghiari care cunosc bine pe cei patru care figurează pe lista candidaților ar putea să fie cu toții împotriva celor 4 delegați, dar colegii ceilalți, colegii noștri români, care nu cunosc pe acești scriitori, și care sînt bine voitori, ceilalți 180 îi aleg peste capul nostru. Democrația deci, care în privința statisticii, în acest caz este perfectă, vine exact împotriva conținutului democrației socialiste.

Cred că deci lucrurile depind în mare măsură de noi înșine-

Cred că o bună parte din problemele pe care le-am ridicat noi cu toții astăzi, ar fi găsit soluții la timp dacă noi într-adevăr cu toții am fi acționat, am fi vorbit, am fi lucrat altfel. Eu cred că dacă aci s-au ivit și niște aspecte negative ale vieții noastre, au spus unii tovarăși niște critici, eu asociez această formulare cu o altă formulare. Eu cred că este totodată prilejul autocriticii noastre colective, autocriticii colective a intelectualilor maghiari, a scriitorilor maghiari, care sînt după părerea mea, noi cu toții sîntem în primul rînd răspunzători de o seamă întregă de fenomene de care s-a vorbit. Desigur nu de toate, dar de o bună parte dintre ele noi răspundem. Vă mulțumesc pentru atenție.

Tov.N.Ceașescu

Are cuvîntul tovarășul Nagy István.

58 Viktor Román (1937-1995) sculptor.

Tovarășul Nagy István⁵⁹

Nu vreau să prilejuiesc o discuție amănunțită a ceea ce s-a mai discutat înaintea mea. Vreau să spun că m[-a] bucurat foarte mult convocarea acestei întâlniri din inițiativa bine venită din partea Comitetului Central, din partea Comitetului Executiv, a tovarășului Nicolae Ceaușescu. Spun că ar fi fost necesar ca să fi avut loc asemenea întâlniri și mai înainte.

Chiar de la început, chiar de la 23 August încoace, ar fi trebuit în fiecare an cel puțin o dată. Trebuia să aibă loc asemenea întâlniri. Am fi făcut multe lucruri mai bine după cum am făcut, mult mai cumsecade. Este bine că se face astăzi ceva. Mă bucură faptul că tovarășii mei care au luat cuvântul și-au descărcat sufletul lor în mod cinstit și au descărcat în acest fel și sufletul meu. Fiindcă am fost de foarte multe ori criticat, reclamat, că uite tu care ai început mai demult și altfel decum sînt cîteva lucruri, ce faci, de ce e așa? Au fost altfel lucruri și n-am avut prilej ca să informăm partidul așa cum se poate face acum. Deci și din acest punct de vedere mă bucură. Mă bucură faptul că la un nivel așa ridicat, cu o sinceritate, cu o maturitate comunistă s-au spus aici toate lucrurile. Eu am simțit și pînă acuma și sînt și mai convins că toate aceste lucruri care au fost aici ridicate ne ajută ca să mergem mai departe în rezultatele bune cu care am început și pînă acuma, să eliminăm defectiunile să facem unde trebuie corecțiuni și unde e vorba să luăm măsuri mai profunde acolo să luăm. Și eu de multe ori m-am gîndit că încă nu putem declara așa categoric că noi am rezolvat problema națională profund. Că noi am lichidat, că noi am rezolvat problema națională profund. Nu știu dacă folosesc exact forma noi vrem să ajungem la comunism tovarășii. Și după părerea mea noi nu putem rezolva nimic acuma, definitiv. Altfel noi am fi ajuns deja la comunism. Și cred că nici acolo nu vor fi toate problemele sociale rezolvate definitiv. Inșă sînt convins că bazele materiale și sociale sînt deja puse ca să putem rezolva în mersul cursului istoriei pe care o facem noi toate problemele. Și problema aceasta. Deja am reușit chiar aici, cu o parte din populația maghiară, chiar dacă o parte sînt rămași puțin în urmă cu conștiința. Trebuie să facem foarte multe lucruri care se pun pe acest rol din trecut.

Tovarășii au spus și au pus aici multe probleme pe care voiam să le ridic și eu. Eu mă refer numai la cîteva probleme.

Nu spun că asta este ordinul, ca ordin just despre care vorbesc, dar cred că inițiativa care a fost luată la Congresul al 9-lea din punct de vedere politic, unde a fost dezvoltată ideea aceasta de națiune socialistă, și că această națiune socialistă are un rol în viitor neprevăzut de mult. Și pe lângă aceasta Congresul după congres au fost mai multe cuvântări ținute de tovarășii conducători de partid și de tovarășul Nicolae Ceaușescu - au mai ridicat această problemă și au arătat, pe lângă aceasta, prezența, rolul, sarcina de solidaritate și frăție a naționalităților conlocuitoare. Inșă după părerea mea n-a fost aceasta problemă filozofică, problemă teoretică, de la Congresul 9 încoace de dezbătut, prelucrat, în sensul acesta, că astăzi am putea fi mulțumiți cu toții cu toate problemele filozofice. In limba română s-a scris, s-a studiat și s-a dezvoltat, s-a încercat să se aplice și

59 István Nagy (1904-1977), prozator, dramaturg, membru titular al Academiei Române. Între 1950-1952 a fost rectorul Universității Bolyai din Cluj.

în domeniul esteticii în literatura română, însă s-a oprit aici. După logica marxistă, dacă națiunea socialistă română, are un viitor și un rol istoric mare în viața statului și într-un viitor mai depărtat, atuncea eu cred. Dar ce rol și cum trebuie caracterizat din punct de vedere filozofic, teoretic, național, de prezență națională în viitor. Fiindcă asta nu-i destul că vrem să facem astăzi. Am trăit într-o națiune și trebuie să ne bucurăm de același succes și de acelaș drept. Dar asta încă nu-i destul. Cred ca să putem scăpa de confuzie din această problematică trebuie ca și filozofii noștri, teoreticienii, să muncească bine pentru problema aceasta ideologică.

Dacă poporul nostru este o națiune socialistă - și este - națiunea română, atuncea noi care aparținem naționalităților conlocuitoare sîntem legați de ea din punct de vedere social, cu toate consecințele acest[ei] realități, fiindcă poporul român a reușit după 23 August ca să pună bazele unui tezaur cultural, tezaurul nostru național, dar și națiunea noastră. Marea majoritate a populației maghiare abia după 23 August a făcut cunoștință cu Petőfi, cu Jozsef Atilla⁶⁰ și cu toți clasicii, cu toate tradițiile culturale și istorice ale națiunii maghiare, deci din acest punct de vedere abia acum a devenit conștient în privința ființei lor naționale, că ce înseamnă acest lucru. Totuși bunele rezultate pe care le-am avut de atunci încoace și masele populare au făurit acest proces și nu prea a fost luat aceasta foarte serios. N-a fost luat nici el în serios, dacă poporul a făurit acest proces foarte necesar, din punct de vedere istoric și dincolo de conținutul corespunzător - după părerea mea corespunde. Deci ca să eliminăm o mulțime de confuzii, trebuie dusă o muncă foarte serioasă și din partea savanților români, și din partea savanților maghiari, germani și de toți care formulează această problemă filozofică.

Din cauza numelui, din cauza numelui scriitorilor s-au obținut ideile din partea artiștilor, că scriitorii maghiari... Deci nu este lămurit ce înseamnă să fi scriitor, nu scriitor maghiar din România. La noi la Cluj, la organizația de bază cînd am ajuns acolo cu seminariile noastre ca sa prelucrăm tocmai documentul acesta de la Congresul 9, acolo foarte bine a fost făcut cunoscut că ce înseamnă națiunea socialistă, dar cînd am ajuns la naționalitate, ca să definim naționalitatea. Sînt membru corespondent al Academiei, și toți ceilalți profesori, și ei nu au fost competenți ca să încerce să definească din punct de vedere științific această problemă și au pus-o la o parte. Și nu știu de ce s-au speriat tovarășii de la conducerea organizației de bază de această problemă a naționalităților. Nici pînă astăzi, după noile restructurări, și din cauza aceasta, nu sînt lămurite anumite probleme estetice ce privesc forma națională a literaturii maghiare din România. Din cauza aceasta tovarășii, nu putem da manualul de 20 de ani, pentru clasa XI și respectiv acum pentru clasa XII, fiind că aici se tratează istoria literaturii maghiare și nu se știe unde să o punem. Această literatură a căzut din cer, sau a ieșit din pămînt? Unde încadrăm cînd ajungem acolo că literatura aceasta are o tradiție, ponderea pe care o are literatura maghiară. Are mare importanță că spun acest lucru – că asta a izvorît din această tradiție - din literatura maghiară. Deci această problemă trebuie precizată, pentru că este alt lucru. Deci este ceva pe care trebuie s-o punem la ordinea de zi.

Tovarășii care au luat cuvîntul au avut intenția să discutăm aici toate rezultatele noastre și să anticipăm discuțiile.

60 Attila József (1905-1937) poet maghiar din Ungaria, un poet foarte cunoscut și apreciat și în zilele noastre.

Sigur că ce e bun nu e nevoie de convins. Însă pentru ca să eliminăm anumite defecțiuni trebuie luate anumite măsuri. Tovarăși, dacă privim școlarizarea sau ca să angajeze un funcționar sau muncitor. În fiecare întreprindere această problemă este privită în mod subiectiv. De unde s-a scos această idee că naționalitățile reprezintă 10% din țara noastră - atunci la Universitate, la fabrici, peste tot, această populație de parcă ar fi răspândită în toată țara, și în toate satele și în toate orașele, că se angajează numai 10%. Și atunci, mă rog la Iași, unde de exemplu nu se pune această problemă, să adunăm această 10% din populație, însă la Cluj nu se acceptă mai mult.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu

Dar unde, unde s-a întâmplat la Cluj că s-a pus problema asta, tovarășe?

Tov. Nagy Istvan

Dar se vorbește pentru această problemă.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu

Pă, hai să luăm Janoš Herbak⁶¹. Sînt 10% maghiari acolo, sau s-a pus problema. Sînt tovarăși de acolo din Cluj aici?

Tov. Nagy Istvan

N-a reușit în realitate, fiindcă uite... Însă are această intenție tovarăși.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu

Sau la Satu Mare, de exemplu. Nu, n-am auzit de asemenea lucru.

Tovarășul Nagy Istvan

Deci trebuie evident eliminat orice subiectivism. Din cauza aceasta sînt de acord cu acei tovarăși care au propus, ca pe baza posibilităților, să adunăm toate legile care privesc această problemă și trebuie făcută o lege, un capitol, un statut în privința drepturilor naționalităților, completată și realizată cum se cere, fiindcă dacă nu avem o asemenea lege, o asemenea instrucțiune, mai ales în legătură cu regulamentul de funcționare a sfaturilor, a consiliului popular, ca să se știe exact cum trebuie să se muncească aci, zilnic, și din punct de vedere al naționalităților. În felul acesta putem obține rezultate. Poate sînt unele greșeli, eu nu spun că numai aceasta ar fi, unde au fost angajați. Am făcut o observație. De multe ori se face din cauza nepriceperii. În realitate foarte rar vezi să fie loc. Loc sigur că are totdeauna, dar nu spune acolo că nu are dreptul să rămînă și unguri și germani. Tocmai că nu sînt lămurite aceste probleme. Cred că după realitate trebuie revizuită și situația de școlarizare. Că în Constituție spune așa, că are dreptul la predare în limba maghiară de toate gradele.

Însă de cînd a fost pronunțat aceasta, de atunci realitatea s-a schimbat puțin fiindcă s-au ivit noi forme de școli. Să nu uităm că și acolo trebuie aplicat, mai ales că acum va fi

61 Fosta fabrică de încălțăminte Clujana și-a luat numele de Herbák János în perioada 1948-1955 după un fost ilegalist comunist.

introdus învățământul de 10 ani.

Asta o să ridice o serie de probleme – și în legătură cu aceasta. Noi știm că toată lumea, nici din populația română, nici din populația naționalităților conlocuitoare nu poate să ajungă la Universitate.

Avem doar câteva posturi de profesori și nu înseamnă că toată lumea trebuie să devină numai profesor, numai inginer. Având în vedere aceste probleme, este drept ca să nu ajungă toată lumea la Universitate. Însă acolo unde se cere în realitate, și aceasta este just și trebuie să le spun tovarășilor că trebuie discutat pentru niște școli profesionale și în limba maghiară, în limba naționalităților. Este o problemă de studiere, de răspundere, ce trebuie făcut fiindcă aceasta este necesar.

Tovarăși, încă din anii trecuți Clujul a început să fie cu fetele secui, din comunele săcuiesti, și din jurul Clujului, din comunele maghiare, ca servitoare. Dacă o întrebi de ce ai venit la Cluj, spune că după 8 clase n-am putut merge mai departe fiindcă n-am avut unde. Deci dacă studiem și din acest punct de vedere, trebuie să dăm posibilitate și pentru ei, ca în școlile profesionale să fie clase de predare în limba maternă. Un șofer trebuie să știe românește atât ca să poată comunica cu ceilalți, dar nu trebuie să știe cât știe un profesor ca să conducă o mașină. Și nu există școală, o clasă pentru șoferi. Și este știut că tocmai în această școală mai inferioară, tocmai ăștia sînt mai slabi din punct de vedere al limbii. Fiindcă dacă ar fi mai tare și cu matematica, fizica și cu limba română, ar merge mai departe. Însă ei cad și atunce... Dar nu poate să concureze, pentru cunoștința șoferească în limba română și atunci cad. După părerea mea ar trebui să revenim la școlile medii, la predarea geografiei și istoriei României tot în limba maghiară. De câțiva ani, vreo cinci ani, a început să se predea numai în limba română geografia și istoria României. A rezultat tovarăși, faptul că în felul acesta o să-și iubească mai mult patria. Invers, tovarăși, tocmai nu face cunoștință cu patria fiindcă nu știe și nu-i intră în cap geografia și istoria României din cauza aceasta. Deci, căpătînd experiență din rezultatele acestea, tocmai pentru o modificare a lucrurilor, am ajuns la această concluzie.

Desigur că, actual problemele acestea trebuie studiate și după rezultatele acestor studii trebuie luate anumite măsuri.

Tovarășii care lucrează la Universitate mi-au spus un lucru că cineva care vrea să devină profesor de limba maghiară, este condiționată ajungerea lor la facultate cu depunerea examenului în limba română.

Se întîmplă și tovarășii poate cunosc, ca foarte mulți candidați la maghiară să cadă la limba română. Cînd el vrea să învețe limba maghiară, să devină profesor de limba maghiară, profesor de literatura maghiară. Știm tovarăși că aceste defecțiuni care se ivesc în mersul istoric se pot elimina și sîntem convinși că conducerea noastră de partid o să caute să studieze și împreună cu noi să găsim soluții și să aplicăm soluțiile acestea ca într-adevăr să mergem mai departe cu un elan mai sporit dintr-o dragoste față de această patrie din partea tuturor cetățenilor care iubesc această patrie, cu entuziasm să construim socialismul mai bine și mai frumos și dacă se poate, mai drept.

Mulțumesc pentru atenția dv.

Tov. Nicolae Ceaușescu

Tovarăși luăm o pauză de vre-o oră. Aici s-a pregătit mi se pare și o gustare. Mi se pare că mai prelungim, deși aș ruga pe tovarăși, dacă sînt de acord, ceva mai concentrat. Poate că terminăm astăzi.

Pauză.**După pauză.****Tov. Nicolae Ceaușescu:**

Are cuvîntul tovarășul Szabó Gyula.

Tov. Szabó Gyula⁶²:

Stimate tovarășe Ceaușescu, stimați tovarăși,

Faptul că sîntem aici împreună cu tovarășii din conducerea superioară a partidului și discutăm sincer și deschis despre grijile noastre este expresia unei încrederi depline: a încrederii partidului în noi și a încrederii noastre față de partid. Cred că în viața societății noastre nu a mai existat o atmosferă creatoare atît de profund caracterizată prin încredere, ca în zilele de astăzi, așa încît nimic mai natural, decît faptul, că oricît de multe probleme am ridica acum, o facem cu deplina credință că partidul ne ascultă, deoarece are încredere în noi, iar noi ne spunem opiniile, pentru că avem deplină încredere în partid.

Am accentuat prea mult toate acestea și tocmai de aceea adaug și mai accentuat: această încredere are o obîrșie veche; noi am fost alături și împreună cu partidul și în trecut, în momente și grele și frumoase, și în viitor dorim să fim și mai strîns alături de partid [în] cît mai multe momente frumoase, în cît mai puține momente grele.

Tocmai sub egida acestui viitor, tocmai sub egida acestei încrederi depline, aș dori să mă refer la o singură, dar cred foarte importantă problemă. Conducerea partidului știe mult mai bine decît noi, cît de multă consecvență, hotărîre și energie este necesară pentru ca o teză teoretică, o lege, o măsură, indicație să se traducă în viață, în practica cotidiană în așa fel încît cuvintele și faptele să fie în concordanță deplină. Asemenea cuvinte și fapte reprezintă pentru noi politica națională marxist-leninistă a partidului, o asemenea teorie și practică este cea pe care o consfințește cu putere de lege constituția noastră; acestea unesc pe oamenii muncii maghiari din România în spiritul unei mari încrederi față de partid. Această încredere ar fi și mai mare atunci, dacă am lupta cu și mai multă consecvență și tărie împotriva tuturor manifestărilor și fenomenelor care împiedică în mod dăunător aplicarea practică a teoriei și a legii împotriva tuturor manifestărilor și fenomenelor care împiedică și știrbesc autoritatea partidului și subminează autoritatea constituției, dăunează frăției dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Aș spicui doar cîteva exemple din domenii diferite ale vieții cotidiene; cred că tovarășii de la universitate ar putea da și niște exemple din Cluj, dar eu voi da unul din Galați.

Anul trecut o verișoară de a mea cu multe colege de ale ei, absolvente ale unor școli

62 Gyula Szabó (1930-2004) scriitor, publicist la Cluj.

maghiare, au plecat la Galați - multe conduse de părinți - pentru a da acolo examen de admitere la un institut de învățământ superior, care pregătește, dacă nu mă înșel, cadre pentru industria alimentară. Au plecat după ce au primit asigurări și promisiuni, că vor putea da admiterea în limba lor maternă. Din păcate, la prima probă scrisă a reieșit că lucrarea lor este de la bun început nefavorabilă, căci nu există nimeni care ar putea s-o citească.

Dar să dau un exemplu dintr-un loc, unde legile ar trebuie să fie respectate cu cea mai mare sfințenie - poate v-ați și dat seama: e vorba de tribunal, și anume de tribunalul de la Cluj, unde într-un proces al unui prieten de al meu apropiat, instanța a respins cererea unui martor de a depune mărturie în limba maghiară, invocând motivul că nimeni din completul de judecată nu cunoaște limba maghiară.

Nu știu, dacă azi situația mai este aceeași, dar anul trecut, când am fost acasă în secuime, medici și profesori mi s-au plîns deopotrivă, pentru faptul că își țin ședințele profesionale în limba română, cu toate că peste 90% din participanți sînt maghiari. Mulți dintre ei - îmi relatau - ar fi ridicat probleme de rezolvat, propuneri utile etc. dar pentru că nu se exprimă în limba română cu toată ușurința, au tăcut, și este de presupus că această tăcere a fost dăunătoare nu numai în sensul că a adus daune politicii naționale dar a dăunat și bunului mers al problemelor sănătății, învățămîntului sau cu alte prilejuri și bunului mers al problemelor sănătății, industriei, vieții culturale, muncii științifice etc. L-am și întrebat o dată pe inspectorul secției de învățămînt – maghiar de altfel -: ați primit vreo indicație în acest sens de undeva, de sus? Mi-a răspuns: nu - dar credem, că așa e mai just.

Avem asemenea cadre de mare zel, care ar vrea să facă cît doi și nu fac nici o jumătate de om.

Azi o săptămînă am colindat Ouașul, priveam cu încîntare frumosul port al oșenilor și am stat de vorbă cu oșenii. Ajungînd la Hanul Sîmbra Oilor, m-am interesat la personalul hanului ce anume înseamnă Sîmbra Oilor, și atunci, în timp ce respectivul îmi explica - în limba maghiară - cu entuziasm acest frumos obicei popular românesc, un oaspete al hanului s-a răstit la noi, spunînd: Păi de ce se numește acest han Han al Sîmbrei Oilor, dacă aici se vorbește ungurește? I-am răspuns [că] se numește Hanul Sîmbrei Oilor, căci există un asemenea frumos obicei popular românesc, iar noi vorbim ungurește, pentru că România are o frumoasă constituție, și am impresia, că și Hanul Sîmbra Oilor ține de România. Cred că eu, săcui din naștere, din moș strămoși, am avut dreptul constituțional de a apăra acest frumos obicei românesc.

Acest obicei frumos popular – cel al frăției popoarelor noastre - l-aș vedea din ce în ce mai frumos, adevărat, profund, prin transpunerea în viață, în practică cotidiană întocmai a politicii naționale a partidului și a constituției.

De aceea propun ca în spiritul care a caracterizat atîtea măsuri și legi noi inițiate în ultimul timp de vigurosul nostru partid, să se facă o lege a naționalităților, pentru interpretarea și aplicarea fermă a constituției, creîndu-se totodată un organ special pentru studierea problemelor naționale, pentru urmărirea și aplicarea măsurilor necesare.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tovarășul Kányadi Sándor.

Tov. Kányadi Sándor⁶³:

Stimate tovarășe secretar general,

Mă găsesc în situația fericită că antevorbitorii să fi consumat aproape toate problemele pe care și eu doream să le ridic. Așa stînd lucrurile promit ca prin felul cum vorbesc să nu chinuesc mult această limbă frumoasă pe care o respect și iubesc și dintre ale cărei comori am tradus foarte multe în limba mea maternă.

În primul rînd exprim sincerele mele recunoștințe față de conducerea superioară a partidului, față de tovarășul Nicolae Ceaușescu, personal, pentru prilejul dat să particip la această importantă întîlnire mult așteptată și totuși venită pe neașteptate.

Din problemele care au mai rămas neexploatate doresc să vi le înfățișez pe scurt următoarele:

Mă asociez acelor antevorbitori care au propus instituirea unui statut al naționalităților. Consider important ca prevederile constituției să fie consfințite în legi valabile pentru toți locuitorii acestei țări, deoarece cum a reieșit, sînt tendințe locale, personale, ale unor oameni înapoiți care denaturează esența și conținutul politicii naționale a partidului.

Vedeți și aici este necesar ca dumneavoastră, conducerea superioară să ne încurajați să îndrăznim să vorbim, să ne spunem gîndurile care ne frămîntă pentru că am devenit timizi. Motivele acestei timidități vă sînt cunoscute și chiar și aici au fost amintite. Nu putem avea convingere că peste tot motivele acestei timidități ar fi dispărut complet. Situația nu poate fi clară dacă aspectele, de exemplu în problema ridicată de tovarășul Nagy Istvan privind raportul numeric al studenților sau al salariaților de naționalitate maghiară, argumente statistice, desigur ar putea exista, dar cine ar fi avut curajul să se ocupe de depistarea acestor date. Se naște întrebarea: dacă toate doleanțele existente au putut fi exprimate undeva de cei interesați. Noi intelectualii, care reprezentăm o inferioritate numerică față de populația maghiară, avem atîtea foruri la care să ne adresăm, dar care este forul la care să se adreseze țaranul, muncitorul, micul funcționar, învățătorul de naționalitate dintr-un sat ascuns. Poate presa în limba maghiară. Ar fi justificat, dar nici un semn de acest fel și dacă, îmi permiteți, să vă spun o pildă.

O dată în anul 1956 am lucrat la Dolgozo No⁶⁴ și o dată am primit o scrisoare de la tovarășul Petru Groza, care a fost cititorul nostru și a scris și ne-a criticat de ce nu se ocupă Dolgozo No special de problema femeilor maghiare din Republica noastră și noi după moartea tovarășului Groza, odată a venit o tovarășe, tovarășe care este aici și cunoaște problema și cînd am argumentat scrisoarea aceasta, scrisoarea a fost ridicată și de atunci nu mai avem documentul acesta. Ar putea tovarășii, din conducerea de partid să manifeste anumită rezervă față de acele cazuri cînd părinții copiilor cer desființarea școlilor în limba maghiară.

Un exemplu de 3 - 4 ani lîngă Timișoara lîngă Recaș. În comuna Recaș a venit un director de școală, oltean de origină, a găsit 43 de cereri ale părinților prin care aceștia cereau trecerea copiilor lor la secția română. A chemat pe acești părinți și a întrebat dacă

63 Sándor Kányadi (1929-2018) unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați poeți din Transilvania din a doua parte a secolului XX.

64 *Dolgozó Nő* a fost o revistă social-politică-culturală, în limba maghiară, pentru femei.

ei au scris cererile. Părinții au răspuns afirmativ. Cerându-le să scrie din nou cererile numai doi dintre părinți au știut să le scrie. Directorul le-a restituit cererile spunând că atât îi mai lipsește ca lumea să spună că a venit un oltean și a desființat secția maghiară. A fost un om de treabă.

Din păcate nu peste tot se întâmplă așa.

Încă o problemă. Realizările culturale în politica noastră națională sînt realizări clasice în ce sens: avem presă, teatre, edituri pentru literatură beletristică, școli. Despre aceasta au vorbit antevorbitori, dar socialismul prin promovarea tehnicii moderne a creiat unele genuri noi de artă în țara noastră, mă refer la emisiunile de radio și televiziune. Sînt de acord cu tovarășul Sũto Andras, în ceea ce privește extinderea emisiunilor de radio în limba noastră maternă, aș pune însă problema: oare nu s-ar putea rezolva și problema emisiunilor de televiziune în limba maghiară. Nu mă gîndesc acum. Avem un singur canal și nici pentru locuitorii români nu prea ajunge, poate că nici nu e prea bun, dar așa în perspectivă, eu sper că merită să avem și noi cîteva emisiuni maghiare, să spun, dacă nu în fiecare zi, săptămînal măcar de trei ori cîte 4 - 5 ore, ca să putem folosi și televiziunea, ca să poată să dezvolte și jocul de televiziune, seratele literare etc.

Nici nu vreau să vorbesc mai mult numai atît vreau să spun că sînt convins că problemele ridicate aici, problemele naționalității maghiare, aici este singurul for, aici este forul Partidului Comunist Român și țara noastră și problemele noastre nu se rezolvă nici la Paris, nici la Moscova, nici la Budapesta, aicea trebuie să rezolvăm și putem să rezolvăm problemele noastre.

Tov. Fazekas János – profesor universitar⁶⁵

Stimate tovarășe secretar general,

Stimați tovarăși,

După atîția vorbitori talentați, creatori, literați desăvîrșiți, oameni de știință, ca să ia cuvîntul un simplu medic poate nu e cazul, dar fiind chirurg poate să o să fiu mai operativ.

Aș vrea să ridic două probleme în legătură cu politica sanitară care se leagă aproape de naționalitatea maghiară, care nu trebuie să fie uitată și trebuie să fie oarecum semnalat acest punct esențial.

Ca să vindecăm noi pe cineva, trebuie să avem un medic bun. Medicina este știință internațională. În ce limbă a însușit medicina medicul bun nu prea contează, doar să fie medic bun. Dar a împărtăși cunoștințele sale, a da o mîna de ajutor poporului care vorbește altă limbă, este absolut necesar să avem grijă, că unde sunt locuitori care nu posedă încă limba românească, repartiția lor să fie în așa fel făcută, ca să se înțeleagă de la început cu populația respectivă, contribuind prin acest fel la ridicarea politicii noastre sanitare care a dat atîtea roade pînă în prezent.

A doua problemă se leagă de învățămîntul medical, și aici mă refer în primul rînd la Cluj, unde profesionez.

În perspectivă de cîteva ani de zile, privind mai aproape, ascultînd tineretul, indiferent de naționalitate, român sau maghiar, mi s-au plîns deseori că există un decalaj mare în ceea ce privește formarea cadrelor noi, tineretul mai cu seamă, care trebuia să-și lărgească

65 János Fazekas (1910-1979) medic, profesor universitar, Cluj.

cunoștințele sale profesionale care le-au însușit la facultăți, pe lângă cadrele respective, și pe de altă parte am avut câțiva abonați care în continuu plecau în străinătate, ori în plimbare, ori în schimb de experiență, pe când ceilalți au rămas acasă și mâine poimîine trebuie să depun cuțitul și nu las în urma mea unul care să știe și să fi văzut altă perspectivă mai dezvoltată, sau în același timp să facă o autoverificare în sensul că într-adevăr ceea ce a însușit la serviciul respectiv este și valoros sau are și greșeli pe care trebuie să le îndreptăm cu cele cunoscute în străinătate.

Dar cu ce se leagă cu problema naționalităților această problemă?

Îmi permiteți ca să vă spun că noi, medicii maghiari, în ultimul timp ne-am considerat de câteva ori izolați, ori ne-am izolat, ori am încercat să ne retragem. Dar în ce sens? Și aici trebuie să precizez, nu între aventuri. Medicul a depus jurământul că trebuie să ducă la bun sfârșit toate acțiunile lui, ca să fie într-adevăr om cât profesionează această profesie pe care a însușit-o. De ce ne-am retras? Dau exemplul meu personal. În literatura științifică care în ultimii 10 ani este depusă la editurile noastre din țară, majoritatea au fost respinse. Prezentate în străinătate, au fost publicate.

Să vă dau un alt exemplu. În urma unei scrisori pe care am primit-o din Amsterdam, de la o revistă de tiraj internațional, mi se comunică că pe baza unei ședințe de colectiv am fost cooptat membru în Colegiul redacțional. Bineînțeles m-am prezentat la organele locale, ca membru de partid, am arătat și am cerut avizul și aprobarea, unde am fost felicitat și mi s-a spus drumul dumitale mai departe merge la ministerul de resort, unde depui ca să ai acolo aprobare. Ministerul de resort a depus la Societatea Științelor Medicale, iar din 1962 pînă în 1964 primesc răspunsul din partea societății în care mi se comunică „nu sîntem de acord cu cooptarea dumitale în Colegiul redacțional, deci am cerut ca să fie șters numele dumitale”. Am acceptat, n-am mai insistat, deci unul dintre punctele care înseamnă ori izolare ori puțin trebuie să ne retragem, fiindcă motivare nu ne-a venit niciodată.

Dacă la serviciul de ortopedie și traumatologie pe care-l servesc de 28 de ani (în profesie 34 de ani), am elevi români și maghiari, fiecare bine formați, fiecare și-a însușit maximum cât am avut eu cunoștințele mele, om cu 22 de ani vechime și cel mai tînăr de 16 ani vechime, trag consecințe faptului că conducătorul este Fazekas, dar rămîn, în sensul că mută-te și d-ta în altă parte ca să ai șanse.

Trebuie să vorbim deschis și sincer și această sinceritate cred că contribuie foarte mult că această colaborare care o duce cadrul acestei științe internaționale, colaborare pentru sănătate oamenilor muncii și a tuturor oamenilor din patria noastră, nici unul care este conștient, care este bine pregătit să nu aibă nici o consecință că vorbește o limbă sau cealaltă limbă, sau are un șef ungur sau este șeful ungurilor un român.

Altfel trebuie să știți că unul dintre colaboratorii mei, care, s-a vorbit de olteni, mai scot și eu un oltean, Andreescu, care în decurs de 4 ani de zile și-a însușit limba maghiară la perfecție și a ținut o conferință la Debrețin luna trecută. Exemplul cel mai frumos și exemple asemănătoare sînt multiple și vom găsi și la circumscripții exemple asemănătoare și consfătuirea și întîlnirea pe care o avem cu tovarășul secretar general și cu conducători ai partidului, sînt convins că acel proverb vechi latinesc, care se scria pe vremuri, cînd eram student la București, pe spitalul Filantropiei și la Pantelimon „Longe prestantius prezervare quam curare” - putem nu preveni, fiindcă nu avem necesar de prevenit decît

în medicină, altă acțiune curativă a conducerii partidului întărește în acțiune și în credință în viitor.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Cseke Gábor.

Tov. Cseke Gábor⁶⁶ – redactor șef al ziarului „Ifjumunkas”⁶⁷

Stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Stimați tovarăși,

Lucrez la ziarul „Ifjumunkas”, publicație de tineret în limba maghiară din țara noastră, înființată în anul 1922, militînd de atunci pentru ideile partidului comunist din țara noastră.

Munca mea îmi permite să cunosc bine tinerii de naționalitate maghiară, cum gîndesc ei, ce preocupări au. Pe această bază reală pot să confirm că acest pămînt natal, unde trăim și lucrăm, înseamnă totul pentru ei. Nici nu ne putem închipui altfel viața noastră decît trăind într-o înțelegere reciprocă frățească pe aceste meleaguri, angajîndu-ne să transformăm în viață, cu forță comună, hotărîrile celui de-al IX-lea Congres al partidului.

Explicația e simplă. Ne-am născut aici, ne-a educat acest regim, totdeauna avea grijă de noi. Este deci de înțeles că dacă ne simțim acasă în țara noastră, Republica Socialistă România, ne entuziasmează orice inițiativă, transformare, perfecționare bine aplicată și cîte o dată ne întristează orice imperfecțiune, prostie, nepricepere și rea voință locală izolată.

Ca rădăcinile unui arbore ne-am așezat adînc în acest sol. Toată lumea știe, cunoaște, că noi, toți, care trăim împreună în această patrie, am avut de suferit și sacrificat un trecut pentru prezentul nostru adevărat, pe care vrem să-l perfecționăm și mai bine, cu tot entuziasmul nostru.

Sînt tînăr, e drept, dar nu ne place să fim guralivi și să spunem nu știu ce lucruri mari. Cea mai elocventă expresie a adevărului nostru depline sînt faptele, dragostea de muncă și de viață, progresul comun, succesele noastre care fac parte din succesele obținute de întregul popor. Cîte o dată, cînd unii transformă sentimentele cele mai simple, prietenia sinceră între români și celelalte naționalități în jigniri izolate, rădăcinile noastre încep să ne doară. E drept că totul e trecător dar ce rost au toate acestea cînd avem datoria de a îngriji o grădină cu flori? Soarta noastră istorică este frăția și între frați nu pot să existe lucruri nespuse, nici cea mai mică îndoială pe plan local. Să cultivăm și mai mult încrederea reciprocă în personalitatea, în specificul fiecăruia, căci mergem pe un drum comun pe care ne așteaptă viitorul.

Să explicăm, de exemplu, părinților și copiilor lor, ce se va întîmpla cu tinerii de naționalitate maghiară sau de alte naționalități dacă dorește să-și continue studiile. Constituția noastră, legile noastre, politica justă a partidului privind problema naționalităților, sînt o garanție a posibilității lor de afirmare. Tinerii și părinții știu, totuși au văzut că în unele locuri s-au desființat clase, școli și s-au născut semne de întrebare, de

⁶⁶ Gábor Cseke (1941) jurnalist, scriitor.

⁶⁷ *Ifjúmunkás* a fost un ziar în limba maghiară pentru tineret, care a apărut în perioada 1922-1989.

ce, cum, pentru ce scop și au văzut mai departe că la unele instituții de învățământ, la unele întreprinderi nu se respectă legea scrisă; la admiteri, la angajări se folosesc uneori criterii false, nepermise, nejustificate.

În mai multe comune și orașe tinerii se întâlnesc cu experiența că ziarul înființat pentru tineret, în spiritul politicii juste a partidului privind problema naționalităților și care de 10 ani apare numai pe 8 pagini format mic, cu toate că revistele frați, ”Viața studentească”, ”Scînteia tineretului” și-au mărit spațiul de mai multe ori. Sigur că, fiind unicul organ de tineret în limba maghiară, trebuie să răspundem sarcinilor sporit[e,] exigenței mărite, săptămînal pe 8 pagini, tuturor categoriilor de tineri, elevi, muncitori, țărani, intelectuali, studenți, pentru care există mai multe reviste în limba română.

Problema putea fi soluționată, după părerea noastră, dacă mai aveam încă 8 pagini. Puteam să răspundem pe aceste 16 pagini cerințelor diferitelor categorii de tineri, bineînțeles am putea să slujim și mai bine răspîndirea ideilor politicii partidului nostru.

Această gazetă în unele locuri este difuzată cu ajutorul organelor locale ale U.T.C., folosind un anumit procentaj atît la ”Scînteia tineretului”, atît la ”Ifjumunkás”. Noi am discutat de mai multe ori la Comitetul Central U.T.C., am semnalat această situație, totuși situația se menține în unele localități, de exemplu la Zalău, Județul Sălaj, la Brașov, la Cluj, Salonta, Timișoara, Satu Mare și alte cîteva orașe.

S-a întîmplat în anii trecuți că unii activiști de U.T.C. trăgeau concluzii definitive despre calitatea muncii unei organizații de la sate, cu populație maghiară, pe baza unui singur criteriu: cîte cărți au fost citite din bibliotecă în limba română de către tineri. Această înțelegere dogmatică, formală a ideii frăției, nici pe departe nu a favorizat cunoașterea culturii românești de către tinerii de naționalitate maghiară respectivi.

Eu cred că organizația U.T.C., Comitetul Central U.T.C. ar trebui să analizeze mai bine fenomenele acestea izolate existente.

În spiritul uman este un mecanism delicat și după cum ați arătat nu de mult, stimate tovarășe Ceaușescu, și sîntem trup și suflet alături de această poziție, educația oamenilor nu se face cu calcul, cu metode formale, fiindcă astfel se pierde din vedere esența, ceea ce face ca omul să fie om. Ori aceste probleme preocupă foarte mult pe tinerii de naționalitate maghiară, căci este vorba de viitorul nostru comun și acestor întrebări deschise, spuse în gînd, trebuie cumva să răspundem, fiindcă tăcerea, ascunderea realităților este un sfātuitor rău. Să discutăm deci și aceste probleme deschis și nemijlocit, într-un spirit partinic, cum am făcut astăzi, la care ne îndeamnă succesele dobîndite, problemele rezolvate în comun.

Acest pămînt este al întregului popor, al românilor, al maghiarilor, al germanilor, al tuturor celorlalte naționalități. Este un pămînt greu, pătat de sîngele istoriei noastre comune. Oamenii mai fac și pași greșiți, dar toți facem ceva bun. Să accelerăm cu toții, zi de zi, acest ceva bun, membrii de partid și nemembrii de partid, vîrstnici și tineri, români, maghiari, germani, toți care trăim împreună.

Nerăbdarea mea tinerească de fapt e o răbdare infinită.

În numele generației mele, declar:

Voi lupta ca frăția noastră să cunoască o etapă de înflorire și mai mare, în spiritul înțelegerii depline reciproce și lăsînd la o parte orice suspiciune izolată, să construim viitorul atît pe pămînt, cît și în oameni.

Nu este o treabă ușoară, dar merită.

În încheiere, stimată tovarășe Ceaușescu, pot să vă asigur de respectul, stima și simpatia tinerilor de naționalitate maghiară, de elanul lor cu care trăiesc, sînt trup și suflet să transforme în realitate politica partidului nostru. Ei sînt pe deplin conștienți de meritele Dv. în procesul de perfecționare a vieții sociale din țara noastră.

De asemenea, simt vîntul tineresc al energiilor eliberate de Congresul al IX-lea al partidului și doresc înțelegere, progres și fericire pe acest pămînt.

Vă mulțumesc pentru atenție.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Iordaki.

Tov. Iordáki Lajos⁶⁸

Plin de emoție iau cuvîntul la această inițiativă a partidului și sunt adînc impresionat cu atît mai mult cît pot să fiu prezent și eu personal la această întîlnire, ceea ce consider ca un pas istoric în viața partidului și în rezolvarea, desigur, treptată a problemei naționale, treptate deoarece problema națională este numai o parte a problemei democratizării țării. Deci pentru noi, pentru minoritatea maghiară problema națională are o importanță extraordinară dar totodată trebuie să recunoaștem și trebuie să exprimăm dorința că această problemă desigur că va putea fi rezolvată în mod definitiv în cursul rezolvării democratizării concrete a țării. Atît din partea unor rămășițe din partea naționalismului maghiar cît și rămășițele naționalismului român care pun piedici, desigur că nu vor putea dispărea fără rezolvarea aceasta democratică. Eu personal pentru aceasta sunt impresionat mai mult fiindcă consider că după un exil sau după o emigrație internă, ca să spun așa, care durează de 20 de ani este un pas spre reîntoarcerea acasă.

Problema minorităților naționale este foarte complexă și este o parte a democrației și tocmai de aceea cred că nu este numai o problemă maghiară sau a minorităților, ci este o problemă românească și tocmai de aceea dacă în Transilvania în unele locuri cum am văzut mai ales la Universitate, în învățămînt, în viața publică desigur că trebuie ca partidul să aibă o influență hotărîtoare și asupra acelor și din partea românească și din partea maghiară care conduc aceste instituții.

Desigur și eu privesc această problemă și dintr-o perspectivă istorică, mai ales că acum în acest an va fi sărbătoarea a 50 de ani de la unirea Transilvaniei cu vechea Țară Românească și nu este probabil întîmplător că mulți și în trecut chiar unii dintre democrații burghezi au gîndit la rezolvarea acestei probleme. Punctele de la Alba Iulia, o serie de încercări ale unui om de stat burghez – Titulescu au tins spre rezolvarea acestei probleme și acum mă gîndesc la încercarea lui Petru Groza după ce a venit la guvern și încercarea aceasta nu știm, adică probabil că știm unde a eșuat ca să fie rezolvată complet.

Eu cred că toată populația maghiară, toate păturile progresiste, indiferent ce concepții au avut în trecut [indescifrabil] desigur progresiste, ei văd clar că Constituția și ceea ce stă în dosul Constituției, programul și linia partidului în privința aceasta este justă în privința aceasta de a rezolva principal problemele și de a urmări ca și în practică, acolo unde sînt

68 Lajos Jordáky (1913-1974) sociolog, critic, în perioada interbelică activist de stînga.

lipsuri să fie rezolvate aceste probleme. Și eu consider că problema aceasta, problema minorității naționale maghiare trebuie să fie rezolvată exclusiv în țara noastră.

Este o problemă internă a partidului și guvernului și desigur că n-ar avea nici un rost și nu se poate accepta ca în rezolvarea acestei probleme să se amestece forțe sau factori care sînt din afara țării.

Consider însă că și în problema aceasta sînt o serie de semne din ultimii doi ani chiar, din partea partidului, care arată că problemele sînt pe drumul rezolvării și cred că se pot găsi foarte ușor mijloacele care garantează respectarea problemei naționale.

Trebuie să accentuăm însă un lucru, din partea mea vorbesc și cred că aceasta este în concordanță cu linia partidului că tocmai ca toată populația maghiară să fie cetățean fidel, cetățean care să nu aibă nici în visuri alte aspirații că tot așa cum națiunea românească și cultura românească este mîndră că indiferent unde au trăit în secolul trecut românii, au reprezentat aceeași cultură, că și noi din punct de vedere cultural, desigur că cultura maghiară tot așa este unitară ș.a.m.d., ceea ce de altfel este în practica, în linia partidului și este bine dacă vorbim despre aceasta.

Dacă mă gîndesc la o serie de serbări, la vizita tovarășului secretar general la Sighișoara, la Muzeul Petterfi,⁶⁹ la o serie de manifestări, manifestările din zilele trecute, tov. Fazakaș a pomenit de o serie de oameni care reprezintă pentru cultura maghiară tradiții frumoase, cum reprezintă tradiția tot așa de frumoasă pentru cultura românească tot ceea ce a dăruit poporul român, sau dacă mă gîndesc la serbarea a 175 de ani din toamna trecută a teatrului maghiar din Cluj, a cărei semnificație nu era numai că era cel mai vechi teatru maghiar - este mult mai vechi decît Teatrul din Budapesta -, dar în rîndul populației maghiare a avut o impresie extraordinară telegrama de atunci a tovarășului Ceaușescu, telegramă care a fost citită nu numai în rîndul actorilor din Teatrul din Cluj, dar al cărui sprijin s-a răspîndit peste tot și a contribuit mult la formarea spiritelor și în general la întărirea credinței minorității maghiare din patria noastră.

Desigur, încă o dată accentuez că numai în numele meu vorbesc că în ultimii 15 ani partidul n-a avut și nici eu n-am avut posibilitatea ca să iau contact direct decît prin organele securității care au făcut cercetările lor, sînt împreună cu tovarășii care au fost condamnați împreună cu Pătrășcanu.

Tov. N.Ceaușescu

Ați fost protejați, totuși!

Tov. Iordáki Lajos

Am fost protejați pentru că noi avem ocazia să fim aici. Că sîntem aici înseamnă de fapt că marxismul este biruitor, că marxismul nu constă într-o dictatură personală a unor oameni care au făcut ce au făcut, că predomină astăzi umanismul și legalitatea.

În privința egalității în drepturi și eu consider, desigur, că nu noi decidem, noi numai propunem și dv. probabil veți discuta mult pînă cînd deciziile vor fi luate, dar cred că ar trebui constituit un organ, indiferent că este un organ, un comitet, o comisie, alături de partid sau alături de Președinția Consiliului de Miniștri sau unul dintre locuitorii primului

⁶⁹ Este vorba despre muzeul dedicat poetului și revoluționarului Sándor Petőfi la Albești, județul Mureș.

ministru ar fi un fel de ministru al naționalităților, dar în tot cazul un astfel de organ care este și de îndrumare dar în același timp și de control ar fi necesar, pe lângă un statut sau un regulament care să reglementeze, să controleze punerea în aplicarea a legilor și dispozițiilor în legătură cu aceasta.

Așa, se zvonește că există un fel de comisie a naționalităților în cadrul partidului. Eu nu știu, eu am fost dat afară de peste tot și din Uniunea Scriitorilor, de 12 ani eu nu iau parte la nici o ședință unde cel puțin documentele de partid sînt prelucrate, nici la institutul unde lucrez pentru că nu sînt invitat, de aceea cunosc numai zvonurile, dar în tot cazul cred că această comisie a naționalităților ar trebui să fie schimbată, în așa fel încât să fie o comisie despre care să știm și noi că este un organ de muncă care este un fel de transmisie spre partid, un organ prin care unele doleanțe ale naționalităților să ajungă la Comitetul Central al partidului și cred că mult mai bine este dacă partidul știe despre aceste doleanțe, dacă sînt, și sînt de multe ori cu exagerări, cîteodată reale, dar în tot cazul să ajungă realitatea la forurile respective.

În mod concret pe lângă aceste chestiuni principiale aș ridica vreo două chestiuni.

Consider, și considerăm cu toții că viața culturală a unei naționalități nu se poate reduce la literatură și la artă. Astfel în țara noastră minoritatea națională maghiară este dominată de literatură și artă, probabil fiindcă literatorii noștri și artiștii noștri au mult mai multe posibilități - revistele, Uniunea Scriitorilor ș.a.m.d. -, pe cînd cercetătorii științifici și în general lumea științifică maghiară este încadrată în universitate, Academie, instituții foarte importante unde însă practic știința în limbile materne merge mult mai greu și desigur că nu numai din cauză că nu sînt cercetători sau nu sînt savanți care lucrează, din cauza unei politici greșite sau a unei aplicări greșite a unei politici juste a partidului.

Consider că în cadrul Universității Babeș Bolyai, în cadrul filialei Academiei Cluj ar trebuie să fie asigurate mai multe posibilități pentru savanții și pentru cercetătorii maghiari care lucrează acolo, că mai ales temele care sînt legate cu cultura maghiară să poată fi dezvoltate și să le primească editura, pentru că pur și simplu problema cea mai mare este aceasta.

Eu actualmente lucrînd la Institutul de istorie a [1] Academiei în mod oficial nu pot să mă ocup din cadrul planului de muncă decît cu unele lucrări care nu sînt alese totdeauna de mine ci sînt impuse de sus de conducerea Academiei și conducerea în ultimii ani nu prea a admis ca să introducem în planul nostru unele obiecte din istoria culturii maghiare, a Transilvaniei, deși eu cred că după aceste manifestări despre Gabór... și alte monografii cred că acum putem să ne ocupăm și de altele (biserica italiană va serba 40 de ani, nu mă gîndesc la teologi, cred că cu aceasta am putea să ne ocupăm, n-ar fi nici un pericol, în același timp am contribui mult la întărirea prestigiului partidului și cred că am lucra în asentimentul și pe linia partidului).

Dacă luăm statisticile din învățămînt, statisticile sînt mai bune decît folosirea limbii materne că Universitatea Babeș-Bolyai, ieri am citit în *Igazzag*⁷⁰ o serie de date: aproximativ 3000 studenți maghiari sînt la Cluj printre cei 10-11.000 români deci ca număr cred că este o proporție justă, neluînd pe țară ci pe Transilvania, este cam 25-30%. Tot așa din 1500 profesori cam 400-450 sînt maghiari, și aceasta corespunde. Aceasta însă

70 Ziarul *Igazsag* (Adevărul) în regiunea, apoi județul Cluj.

înseamnă că sînt respectate drepturile individuale ale cetățeanului? Fac o deosebire între dreptul individual și între dreptul colectiv. Dreptul individual înseamnă că sînt egal în fața Constituției cu fiecare cetățean și în ce măsură îmi folosesc mie aceasta iar astăzi o parte însemnată, nu spun date precise penbru că n-am citit în Igoszag, cred că nici jumătate din studenții din Cluj nu învață limba maghiară și știu precis de la Facultatea de Istorie, de filozofie că cei mai mulți țin cursurile în limba română. Foarte bine, și eu aș fi bucuros dacă s-ar admite aceasta. Nu este admis deși tov. Răutu m-a asigurat la o ședință critică și autocritică din 1957 că un an lucrez la Academie și după aceea trec la universitate. Au trecut 12 ani și sînt tot acolo.

Este o greutate în privința pregătirii cadrelor viitoare. Catedrele de filozofie, în 5 ani sînt 9 sau 11 studenți, ori din bugetul statului merită ca pentru 9 studenți să fie pregătiți 16 profesori? Și așa este foarte scumpă educarea unui student, mai scumpă decât în Statele Unite. Sau la facultatea de istorie, tot în 5 ani sînt 15 studenți. Ultima dată cînd am învățat la Facultatea de istorie în 1956 la anul IV au fost 40, în anul III 30. Poate este un număr exagerat astăzi, dar cred că nu este just că la facultatea de istorie în cei 5 ani nu sînt studenți deloc iar în cei trei sînt cîte 3-5. Mă uit la perspectiva viitorului. În școlile maghiare nu avem nevoie și nu se pot folosi o serie de oameni care dacă termină facultatea în limba română pur și simplu nu știu ungurește. Am citit în ziarele din Iugoslavia o situație mult mai reală. Am citit că atît în școlile maghiare cît și în școlile românești de acolo profesorii de origine maghiară sau română pur și simplu nu știu ungurește sau românește și traduc așa cum pot cursurile din limba sîrbă sau croată.

Aș mai ridica încă o problemă în legătură cu educația culturală a maselor poporului. Cred că în orașul Cluj și în orașele unde este o masă destul de mare de muncitori, de angajați maghiari, universitățile serale și conferințele de cultură generală ar trebui să fie introduse și în limba maghiară. Eu citesc destul de mult, dar și în limba maghiară este greu să mă pricep la noile probleme ale fizicii nucleare sau ciberneticii sau electronicii. Dacă este vorba de astfel de conferința la universitățile populare pur și simplu nu înțeleg, cum nici problemele filozofice nu pot fi înțelese.

În legătură cu tradițiile mișcării progresiste și mișcării muncitorești aș vrea să ridic o problemă. Eu personal după ce am ieșit din închisoare sînt reabilitat. Am o sentință, împreună cu prietenii mei de la regiunea II-a militară în care sînt pur și simplu reabilitat, dar nu este reabilitat cauza pentru care noi am fost condamnați și noi propunem, deoarece și așa unele organe cum este Institutul de istorie a partidului a luat în discuție istoricul evenimentelor din Transilvania de Nord dintre 1944, acum nu din punct de vedere al reabilitării mă gîndesc dar ca acțiune.

Noi am fost condamnați ca niște trădători care am vrut să salvăm fascismul, hortismul. Eu personal după dictatul de la Viena 2 ani am avut domiciliul forțat și 2 ani am stat în lagăr și ceilalți la fel. Eu cred că nu numai reabilitarea omului este principală, ci reabilitarea cauzei pentru care am luptat.

De ani de zile încerc să capăt un pașaport - am un unchi la Budapesta - nu reușesc, am avut o discuție cu un loțiitor al comandantului securității de acum 2 ani. Eu i-am spus că sînt convins că cererea mea este la securitate și mi-a răspuns că se află chiar acolo în sertar, dar că nu pot primi. Anul trecut din nou n-am putut primi și mi s-a spus că am vrut

să induc în eroare autoritățile că n-am scris în cererea aceea că am fost condamnat. Eu i-am răspuns că cred că am un dosar așa de mare că cred că nu pot să vă induc în eroare.

Am spus că am certificat de reabilitare, am făcut o copie și am dovedit, mi s-a spus că este în regulă, dar pașaport nu primesc. Este o chestiune personală, dar cred că dacă istoricii încep să se ocupă cu aceasta, istoricii de la institutul de aici au destule materiale.

Încă un lucru, aceasta către redactorii noștri maghiari. Eu cred că este nevoie și de un fel de autoobservare. Cred că sînt mult mai moderat decît tovarășii mei care au vorbit astăzi. Mulți dintre ei au expus unele păreri care cred că dacă le-ar fi adus la cunoștința partidului la timp ar fi făcut mai mult. Eu cred că trebuie analizate faptele chiar al[e] noastre la fiecare institut unde lucrăm, la fiecare redacție ș.a.m.d.

Eu ca un cititor foarte conștient al presei românești și maghiare și străine văd că o serie de probleme nu sînt reflectate în presa literară maghiară, în așa fel încît prin aceste material[e] partidul să vadă situația reală, deci în privința aceasta eu cred că în general noi intelectualii maghiari facem să slujim și facem să fim alături de linia partidului, care este expusă în ultimii doi ani de atîtea ori de tov. Ceaușescu și care arată că democratizarea a luat un sens foarte real și o amploare atît de mare încît merită ca și noi toți să ne alăturăm partidului și să urmăm drumul fixat și drumul care va duce la o democratizare desăvîrșită și în cadrul democratizării la rezolvarea problemei naționale.

Tov. Nicolae Ceaușescu

Are cuvîntul tov. Kantor Lajos.

Tov. Kantor Lajos⁷¹

Stimate tovarășe Secretar General.

Deși fac parte din tînăra generație de scriitori crescuți de regimul nostru popular în cei 10 ani de activitate redactoricească am fost martorul unei impresionante dezvoltări calitative și cantita[tive] ale literaturii noastre socialiste.

Datorită condițiilor create de partid în ultimii ani, s-a promovat o serie de talente tinere reale și în literatura maghiară din țară, a căror opere au o largă popularitate asigurându-și un prestigiu crescînd în rîndul miilor de cititori maghiari.

Această realitate de netăgăduit a fost luată în considerare atunci cînd acești tineri au fost primiți membri ai Uniunii Scriitorilor.

În această calitate am putut să particip și eu la începutul acestei luni la Plenara lărgită a Comitetului Uniunii unde am avut ocazia să-mi dau seama de atmosfera creatoare și sinceră a vieții literare de azi a discuțiilor principale ceea ce corespund întocmai spiritului documentelor de partid vieții obștești[.]

Consider că cele auzite la acea plenară trebuie să pătrundă în viața literară maghiară din România socialistă, literatură care se dezvoltă în strînsă legătură cu literatura confracților noștri români.

Există totuși un pericol despre care de altfel s-a vorbit aici, pericolul de a privi existența acestei literaturi într-un mod protocolar și nu preponderența sa reală în aportul real la crearea unei valori culturale a întregii țări.

71 Lajos Kántor (1937-2017) critic și istoric literar, publicist, redactor șef al revistei *Korunk*.

Deși avem relații bune, de prietenie cu colegii noștri români trebuie să spunem deschis, cum a spus și tovarășul Fodor, că gazet[e]le literare respectiv: Gazeta literară, Luceafărul, Viața românească, Contemporanul se ocupă foarte rar de operele noi, valoroase ale scriitorilor noștri apreciate și peste hotare, cu opere însemnate, ba chiar reușite au fost elogiate în presa centrală și pe baza protocolului amintit.

Această situație nemulțumitoare se datorește în bună parte vieții literare maghiare, din țară, care a creat un protocol nereal care nu corespunde valorii artistice realizate în opere. Consider necesar că unii conducători de reviste, de Uniune aleși în diferite funcții obștești reușesc să se sustragă criticii, creînd astfel o atmosferă de nesinceritate. Sînt ferm convins că toate funcțiile de conducere atît la Uniune cît și la revistele literare trebuie să fie ocupate de acei scriitori care se bucură de simpatia și de stima maselor de cititori din patrie atît în activitatea creatoare cît și prin comportarea lor morală pe tărîm obștesc.

După cum reiese din documentele cele recente ale partidului nostru meritul din trecut nu poate să fie motivul suficient pentru menținerea unor posturi și poziții atunci cînd unii dintre acești tovarăși au pierdut încrederea maselor conduse de ei, fenomen care nu se reflectă numai asupra vieții literare și în alte domenii ale vieții literare ale minorităților.

Am putea enumera și alte probleme mai mult sau mai puțin importante. Discutarea acestora necesită participarea întregii bresle scriitoricești a scriitorilor de limbă maghiară, fapt pentru care este necesară ca în cadrul Uniunii Scriitorilor a R.S.România să fie asigurată convocarea sistematică a condeielor cele mai bune, să se cre[e]ze o formulă organizatorică în sînul Uniunii unitare, pentru dezbateră și rezolvarea problemelor literare minorităților.

Acest lucru de pildă nu este o problemă centrală a Uniunii Scriitorilor, chiar nici nu este o problemă a Uniunii Scriitorilor. Împreună cu alți redactori ai revistei Korunk, în aceste zile am participat la o consfătuire cu scriitorii de la Oradea , organizată în cadrul cenaclului literar Ady Endre.

În orașul marelui poet Ady⁷², timp de ani de zile nu se luau cont de acțiunile culturale de acest gen, ba chiar s-a încercat să se zădărnicească orice astfel de încercare..

Timp îndelungat în organul regional de limbă maghiară al acestei regiuni denumirea localităților a fost scrisă în românește fenomen unic în toată țara. Nu e de mirat dacă într-un astfel de climat anumite lucruri se dizolvă mai greu.

În întîlnirea de la Oradea, am vorbit în spiritul ultimelor documente în spiritul P.C.Român am vorbit deschis cu oamenii despre unele neajunsuri, am discutat cu oamenii despre problemele lor comun[e.] Ei de fapt au înțeles că se poate vorbi deschis despre unele neajunsuri, am dat acest exemplu pentru a demonstra că este foarte importa[nt] ca să ajungă întocmai, pînă la ultimul orașel din provincie, spiritul din capitală și ținuta de o înaltă valoare a documentelor Comitetului Central cum le ridică și rezolvă problemele să fi[e] neapărat în acest spirit aceste eventuale deformări și limite ale unor cadre de conducere.

Este foarte important acest lucru fiindcă majoritatea vieții culturale maghiare se desfășoară în provincie.

În încheiere dați-mi voie să vă mulțumesc pentru această strălucită ocazie de a ridica

72 Endre Ady (1877-1919) poet, eseist maghiar.

în fața dumneavoastră aspectele cele mai importante, problemele cele mai arzătoare ale minorităților, nu numai de cei prezenți în sală.

Totodată, aș vrea să vă asigur că tinerii scriitori maghiari vor merge mai departe fără să-și precupețească eforturile pentru a ridica nivelul artistic al creației lor pentru a contribui cât mai efektiv la îmbogățirea culturii literaturii României Socialiste.

Tov. Nicolae Ceaușescu

Are cuvîntul tov. Sijak Ernest.

Tov. Sijak Ernest⁷³

Stimați tovarăși,

Permiteți-mi să-mi exprim satisfacția de a participa la această întâlnire inițiată de conducerea partidului și de conducerea de stat. După câte se știe, la institutul la care lucrez, trăiesc și lucrează un număr mare de cetățeni români, maghiari, germani, sîrbi și acest fapt se reflectă și în rețeaua de cultură și învățămînt general.

Permiteți-mi ca în această problemă și în completarea celor spuse de antevorbitorii mei să aduc unele completări.

Trebuie să privim ca justificată tendința părinților ca să găsească căi și modalități ca copiii lor să învețe limba statului în aceeași măsură în care această limbă este înșușită de copiii care frecventează școlile cu limba de predare română.

Mulți părinți, în ultimii ani, își trimit copiii în școlile cu limba de predare română pentru a evita unele neajunsuri pe care le întâmpină copiii atunci cînd vor să treacă de la învățămîntul de cultură generală unde au învățat în limba lor maternă plus limba statului la învățămîntul special, respectiv învățămîntul superior, la admiterea în facultăți, unde limba de predare este cea românească.

Eu aș considera în completarea celor spuse de antevorbitori că am putea să studiem și alte posibilități, pentru ca acești copii să nu mai fie supuși acestor complexe de inferioritate atunci cînd ajung să se prezinte la examenul de admitere în facultăți, respectiv în școlile de învățămînt special.

Aș putea arăta, și aici aș putea să spun, că în contradicție cu alți antevorbitori că unele materii care intră în programul examenelor de admitere la facultăți să fie predate în cursul superior tot în limba română, astfel ca acești copii, în ciclul inferior să-și consolideze cunoștințele în limba maternă, iar în ciclul superior în limba română, în limba statului, avînd în acest fel posibilitatea de a se exprima cu ușurință în limba română la examenele de promovare și de admitere în școli cu limba de predare română.

Eu personal am învățat în o școală maghiară unde limba de predare a fost cea română cu posibilitatea de a învăța limba maternă la același nivel cu limba română. Trebuie să vă mărturisesc că nu am simțit niciodată vre-un neajuns de pe urma acestui fapt.

Evident că această problemă trebuie să se studieze ținîndu-se cont de condițiile locale, de dorința părinților de a găsi o soluție pentru ca copiii să-și însușească limba statului în măsura în care se face acest lucru de către părinții copiilor români.

O altă problemă pe care vreau să o ridic aici e legată de o problemă cu specific

73 Ernő Sisak (1916-1986) profesor universitar la Timișoara.

timișorean.

Timișoara este un oraș frumos, orașul parcurilor, în sfârșit, este într-un cuvânt știut. N-am uitat însă cuvintele tov. secretar general pe care le-a rostit la Universitatea din Timișoara în cursul vizitei făcute în această regiune în care ne-a atras atenția că am pierdut să fim fruncea. Noi ne vom strădui să recîștigăm această faimă și să fim încă în frunte pentru a dovedi atașamentul față de politica partidului.

Pe lângă rezultatele frumoase în Timișoara este un sector important și anume este vorba de valorificarea în scopul cultural-educativ al unor monumente din istoria popoarelor, din istoria mișcării muncitorești din Timișoara și în județ.

Din păcate există foarte puține vestigii ale trecutului.

Foarte puține și trebuie să vă mărturisesc că ori de câte ori trec prin Sibiu, când văd că acolo obiectivele istorice sînt marcate cu inscripții cu litere de aur.

La Timișoara nu au nici un semn de recunoaștere, mai mult în ultimul timp s-au pus niște plăcuțe de tablă și care au fost scoase după un timp de 3 săptămîni fiind pline de greșeli.

Consider că ar trebui să acordăm o atenție sporită acestor vestigii. Avem monumente istorice care sînt astăzi degradate. Noi am avut în ultimii ani o serie de pierderi. S-a pierdut un turn din secolul al 13-lea din cetatea Timișoarei, s-a mai pierdut și alte obiective valoroase din monumentele istorice.

Timișoara se află pe un traseu important de intrare în țară din partea Sud-Vestică, deci va trebui să ne gîndim să le arătăm cîte ceva din ceea ce posedăm.

Există încă multe rămășițe ale zidurilor fortăreței Timișoara care adăpostește un garaj și o întreprindere poligrafică.

În acest loc s-ar putea crea un complex cultural-educativ. Mă gîndesc la o secție a bibliotecii, chiar și o scenă în acest cadru medieval unde să se organizeze un festival pe timp de vară corespunzător acestui mediu.

Dacă la Brașov, dintr-o singură încercare s-a reușit ca festivalul de muzică ușoară să se impună cred că s-ar putea și la Timișoara organiza ceva specific.

În repertoriul acestui festival ar putea să fie trecute și unele reprezentații în limbile minorităților conlocuitoare.

Poate că aceste condiții s-ar putea să fie rezolvarea pentru aniversarea a 700 de ani de la primul document de la menționarea orașului Timișoara. Există o monografie despre orașul Timișoara și care poate să obțină certificatul de naștere.

Vă mulțumesc pentru atenție.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Balak Edgard.

Tov. Balak Edgard⁷⁴:

Stimați tovarăși,

Dragă tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Aproape toate problemele pe care le-am înaintat în scris Comitetului Central al

74 Este vorba despre Edgár Balogh (1906 - 1996) publicist, redactor-șef, profesor universitar.

Partidului Comunist Român, ca probleme distincte în frunte cu necesitatea desâvârșirii rezolvării problemei naționale prin lege, au fost, în cadrul acestei consfătuiri, larg dezbătute. Nu rămîne pentru mine decît să salut cu bucurie convocarea și desfășurarea acestei conferințe și îmi exprim încrederea în partidul nostru că hotărîrile înaintate vor fi rezolvate în mod just, partinic și patriotic.

A rămas în afara discuțiilor o singură problemă ridicată de mine în fața Comitetului Central încă în anul 1959 și 1963, găsindu-se justă, dar rămînînd totuși nerezolvată. Este vorba despre lectoratele de limba maghiară la școlile superioare, institute politehnice, agronomice și de medicină. Repet propunerea mea veche, pentru că ridicarea nivelului cultural are nevoie de un număr de specialiști care cunosc termenologia de specialitate și în limba maghiară, fiind chiar capabili să scrie chiar un articol în ungurește. Avem lectorate rusești, englezești, franțuzești și nemțești. Dar sînt convins că lectoratele maghiare ar fi alese de mulți studenți fără deosebire de naționalitate, care vor să stea de vorbă ca agronomi, medici, ingineri cu locuitorii maghiari și chiar în limba lor maternă. Aceste lectorate ar concretiza în mod just toate cursurile necesare în limba română, chiar întărind rolul specialiștilor pe meleagurile locuite și de maghiari.

În încheiere vreau să completez, cele ridicate, cu o propunere. Să se asigure continuitatea acestui fel de consfătuire. Acum 20 de ani am avut ultima dată ocazia, la un Congres al Uniunii Maghiare de atunci, la Timișoara, să ne deschidem inimile, și să vorbim sincer despre problemele noastre comune. Succesul consfătuirii noastre de astăzi, mă face să mă gîndesc la un fel de comitet permanent pentru colaborarea între instituții și publicații în limba maghiară din România, cu scopul de a fi coordonată munca lor desfășurată în sprijinul naționalităților maghiare și cu autoritățile conducătoare, încadrînd naționalitatea aceasta ca o legitate alcătuitoare în familia cea mare a cetățenilor României Socialiste.

În concluzie, un astfel de comitet poate fi cea mai bună garanție pentru adîncirea patriotismului socialist, în justa și conștienta concordanță, năzuințele suverane ale Partidului Comunist Român și ale patriei noastre scumpe România, în lupta pentru pace și socialism în întreaga lume.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Erdyi Istvan.

Tov. Erdyi Istvan⁷⁵:

Luînd cuvîntul în fața Dvstră. simt o puternică emoție și de aceea poate că nu o să mă exprim destul de corect sau destul de clar totuși vreau să vă fac cîteva din propunerile pe care vreau să le fac și vă rog să mă ascultați.

Eu lucrez la biblioteca ”Teleki-Bolyai” din Tg.Mureș. Lucrez acolo de cîteva ani – de 8 ani [.]

Studiînd, așa cum studiază toată lumea documentele de partid am început de multe ori să descifrez ce se spune în aceste documente, ce să fac eu în domeniul respectiv de activitate, cum să răspund eu cu partea mea de muncă în domeniul respectiv și cred că am

75 István Erdélyi (1931–2020) istoric maghiar, arheolog.

reușit să descifrez esențialul: să muncesc cu răspundere, cu tragere de inimă, cu patriotism cu partinitate în domeniul nostru de activitate și cu aceasta prin modesta noastră contribuție să ne alăturăm întregului popor.

În acest sens aş avea următoarea propunere:

În țara noastră sînt o serie întregă de biblioteci care păstrează cărți vechi și cărți rare, de asemenea, manuscrise foarte valoroase, bunăoară cum este biblioteca Academiei din București, Biblioteca centrală din Iași, bibliotecile vechi din Cluj, biblioteca din Cluj Töröki, cea din liceul Bethlem, și biblioteca muzeului.

După părerea mea în aceste biblioteci și în celelate biblioteci există un tezaur extraordinar și dați-mi voie să vă spun că din practica celor 8 ani nu am văzut și nu am simțit că există o îndrumare națională, centrală pentru a valorifica în măsura corespunzătoare acest tezaur care există în bibliotecile respective. Și am să fac și aici cîteva propuneri concrete. De exemplu, noi nu avem în România o bibliografie a incunab[u]lelor existente în bibliotecile din R.S.România. Și dați-mi voie să spun că mi-a fost foarte penibil cînd anul trecut m-am dus la biblioteca Academiei. Am auzit cu plăcere că au un catalog al incunab[u]lelor, dar mi-a părut foarte rău că acesta a fost făcut în străinătate și nu la noi. De asemenea, această ide[e] care este menționată în catalogul național al incunab[u]lelor se poate continua cu multe altele. De exemplu, catalogul tipăriturilor din secolul al XVI-lea, cu o serie întregă de cataloage care prezintă cărțile pe care noi le considerăm unicate și care însumate la un loc poate să fie confruntate cu celelalte cataloage din lume dacă sînt sau nu sînt unicate. Și deci o serie întregă de astfel de probleme nu conțin. Eu cred că și timpul este înaintat, dar eu cred că esența problemei am spus-o.

În ceea ce privește lucrătorii bibliotecii Teleki-Bolyai, consider că este absolut necesar ca munca noastră și fondul acela excepțional de valoros de acolo să fie valorificat în domeniul științei din RSR în mult mai mare măsură decît în prezent. Eu cred că este foarte clar ce doresc să spun.

Am o doleanță personală: eu știu că tovarășul ministru Vijoli, la indicațiile superioare de partid, cu care sînt absolut de acord, face eforturi pentru economii și subscriu la acestea și consider că sînt necesare economiei și eu în domeniul nostru lupt pentru aceasta.

Dați-mi voie să vă spun, vizitînd cîteva biblioteci asemănătoare cu cele ale Bibliotecii centrale din București, eu vreau să vă spun în numele meu că biblioteca Teleki nu are asigurate nici cele mai elementare măsuri de pază și siguranță. Este adevărat că momentan eu răspund de aceasta și ca atare întreaga răspundere îmi revine. Dar adevărul este totuși următorul: pericolele sînt multiple: pot fi inundații, explozii de gaz metan pentru că toată clădirea este plină de astfel de instalații, plus furtul care nu trebuie uitat după cele petrecute.

Eu cred că așa cum întotdeauna am constatat că operativitatea Comitetului Central în rezolvarea unor probleme juste, a dat roade excepționale de bune și serioase, eu sper că întorcîndu-mă acasă o să mă aștepte o mare bucurie din acest punct de vedere.

Dați-mi voie să vă spun că nu are nici un fel de pază și aceasta mă doare, simt răspunderea și consider că după 8 ani de încercări de a lămuri această chestiune nu mai este cazul să mai scriu o adresă nouă pentru că m-am săturat de adrese, vă spun așa sincer cum gîndesc eu lucrurile. De altfel, dacă este necesar, eu aş mai continua cu o altă idee pe

care într-adevăr o folosesc ca o glumă că tovarășul Vijoli dacă nu va deschide din rezerva respectivă măcar două posturi de paznici numai pentru biblioteca Teleki eu cred că atunci poate să fie întrebat foarte sincer, și fără nici un fel de greșală, că oare dumnealui s-ar angaja să răspundă de instituția aceea și de valorile acelea excepționale care se păstrează acolo? Eu sînt împotriva oricărei risipe, dar păstrarea avutului obștesc, păstrarea valorilor noastre nu este o risipă, este o necesitate și am subliniat aceasta numai pe aceea că de 8 ani încerc s-o rezolv pe plan local și totdeauna a fost nerezolvată de către Ministerul de Finanțe. Altfel nu l-aș fi pomenit pe tovarășul ministru Vijoli, cu care nu am de altfel nimic. (rîsete).

O altă chestiune este următoarea, referitoare la predarea științelor sociale la noi în țară, în special în învățămîntul superior. N-aș cunoaște această chestiune și n-aș îndrăzni să fac afirmațiile pe care le fac dacă comitetul județean de partid nu m-ar fi numit de curînd într-o comisie în care s-a analizat munca acestor catedre pe plan orășenesc, mă refer la or. Tg.Mureș. Dați-mi voie să vă spun: eu nu mai lucrez în învățămînt de cîțiva ani și de 8 ani nu mai am contact personal cu tovarăși care predă științele sociale în învățămînt, dar din cele ce am discutat cu ei în mod oficial, nu am făcut o gașcă, să discut pe cineva sau ceva, dar din aceste materiale prezentate și comitetului județean de partid am putut constata cîteva neajunsuri care, vă spun sincer, mă dor în primul rînd și în al doilea rînd mă neliniștesc. Tovarășii spuneau următorul lucru: de ani de zile Ministerul Învățămîntului publică, trimite programele pentru științele sociale într-un mod haotic, schimbîndu-l parcă dinadins, odată predai economie politică pentru același lucru, urmează socialismul științific pentru o altă grupă la aceeași școală, la aceeași disciplină, medicină sau farmacie, pe facultăți, și pe urmă ca să fie variat alege și spune nu mai predăm în anul I ci începînd din anul II. După aceea spune nu mai predăm anul întreg, ci predăm numai jumătate din an. Se poate verifica prin acte și este o realitate și se poate verifica prin acte și o altă chestiune: De ani de zile Ministerul Învățămîntului trimite tematicile lecțiilor și seminariilor după începerea cursurilor. Dați-mi voie să vă spun că poți să fii tobă de carte și totuși nu se poate spune că se poate face o lecție bună peste noapte. La așa ceva nimeni să nu se aștepte de la mine care încercă să expună în socialismul științific sau în științele sociale, în filozofie și în materialismul dialectic și istoric concepția noastră despre lume. Și este vorba despre concepția noastră despre lume și felul cum expunem aceasta și o predăm, fie că este disciplină de examen sau nu este disciplină de examen, tineretul studios, viitorii intelectuali care sînt animați să rezolve o serie de probleme. Eu nu prea am obiceiul să fac afirmații mari, așa e firea mea.

Dați-mi voie să spun că citind cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu în legătură cu problemele discutate la plenara anterioară unde s-a pus cu o deosebită tărie studiul socialismului științific, al filozofiei materialismului dialectic, al economiei politice, în general a științelor sociale, pentru a avea o concepție științifică despre lume, înțelegînd sensul acestora eu rog foarte mult să se ia măsuri practice să se asigure ca toate aceste documente, pentru a funcționa o catedră în bune condițiuni, și tovarășii să-și facă într-adevăr datoria și să-i chemăm la răspundere dacă nu și-o fac, eu cred că acestea pot și trebuie să fie rezolvate. Vă mulțumesc.

Tov. Nicolae Ceaușescu

Poate sînteți de acord să mai facem o pauză, de vreo 20 de minute maximum și sperăm că va fi ultima.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Tákcás Ludovic și mai este încă un tovarăș. Rog pe tovarășii care-și doresc să ia cuvîntul să spună sau ne limităm la cei înscriși.

Tov. Tákcás Ludovic⁷⁶ :

La sfîrșitul acestei prodigioase ședințe n-aș putea să aduc nici un aport nou. Poate, înainte de a lua cuvîntul, poate a considera că în cei 25 de ani care au trecut de la eliberarea țării avem și în problema națională o istorie a celor 25 de ani, istorie în care au fost epoci, o perioadă de plină ascensiune, cu foarte multe realizări, epocă relativ scurtă dar dureroasă în care această problemă a stagnat și avem în ultimii ani o perioadă de reviriment, perioadă care se confundă cu perioada de reviriment a întregii noastre țări. Spun acest lucru pentru că trebuie să vedem pînă în 1959, cînd în problema națională nu s-au ridicat decît probleme mărunte și probleme de perspectivă, probleme strîns legate de dezvoltarea în viitor a țării noastre și a construirii socialismului, începînd din 1959 și nu știu dacă greșesc sau nu, este un sentiment al meu care s-a consolidat oarecum în ultimii ani, că a început această perioadă de stagnare odată cu un eveniment care pentru problema națională era un eveniment de foarte mare importanță și care trebuia să accelereze această consolidare a unității moral-politice a statului nostru, era vorba de unificarea școlilor, unificarea celor două universități la care am participat cu mare însuflețire și pe care am conceput-o sub o îndrumare a partidului ca un mare act în calea înfrățirii tineretului nostru, act care a fost completat și cu unificarea și a școlilor sub același acoperiș, sub aceeași activitate. Și acum îmi reamintesc entuziasmul cu care personal și tovarășii care au lucrat în această problemă am împărtășit această unificare, fiind convins că apropiind tineretul de diferite naționalități vom accelera înfrățirea lor în muncă prin cunoașterea reciprocă și că acest act nu va păgubi cu nimic învățămîntul în limba maternă, învățămînt care de atunci eram convins și astăzi sînt cu atît mai mult convins că nu este un scop în sine, acest învățămînt, cu ajutorul limbii materne, prin învățarea noțiunilor, a științei în limba maternă mult mai ușor și cu posibilități de adîncire mult mai mari poate să creăm, să educăm tineretul nostru ca să corespundă cu cinste sarcinilor care ne revin în construirea socialismului în toate domeniile, dar nici un moment nu mi-a fost în gînd că acest învățămînt nu va ajuta și mai mult la răspîndirea cunoștințelor de limbă română în rîndurile tineretului nostru care și ea este o sarcină de mare importanță a școlii și pot să spun, folosesc această formulă, că învățămîntul în limba maternă și învățarea limbii române în bune condiții sînt cele două mari sarcini ale învățămîntului în limba maternă care se condiționează reciproc și această condiționare reciprocă este puternic resimțită în masele naționalităților conlocuitoare, dovadă că acolo unde școala în limba maternă nu dă totodată și cunoștințe adînci în limba română, părinții își pun întrebarea, dacă mai dau copilul meu la această școală pentru că văd că frecventînd această școală nu are posibilitatea de a se integra în locurile de muncă

76 Lajos Takács (1908-1982) jurist, parlamentar, nomenclaturist, membru supleant în CC al PCR.

unde este chemat sau nu este integrat complet să-și valorifice cunoștințele și să se dezvolte așa cum acest lucru este cerut de construirea socialismului în țara noastră.

Totuși, aspectul care rezultă din aceste discuții și anume unele deficiențe în această privință, și este în atențiunea conducerii partidului nostru. Desigur că în cei 25 de ani, mai ales în această perioadă despre care am amintit, s-au înmulțit unele simptome care au descurajat. Trebuie să vă mărturisesc, la un moment dat m-au descurajat și pe mine. S-au înmulțit acele simptome care au arătat că unificarea școlilor este interpretată de unii ca a abandonare treptată a învățământului în limba maternă, dar nu numai atât, această concepție s-a resfrînt și asupra altor domenii de activitate care apoi a sfîrșit în rîndurile maselor de maghiari din țara noastră o nedumerire, ce se urmărește, care este situația, ce este de făcut? Au avut loc acele măsuri administrative care în școlile unde s-a făcut aceasta a degradat oarecum învățământul în limba maghiară sau germană la un rol secundar[,] la acea concepție exteriorizată într-o anumită perioadă arătată aici cînd părinții au fost oarecum prelucrați, cunoaștem, nu este nevoie să reînviem acei ani în care, chiar în Banat, despre care se pomenește chiar, miliția a colaborat în a convinge părinții să nu mai dea copii în școala maghiară, să-i dea în școala românească.

Șigur, toate aceste măsuri au fost cunoscute de conducerea de partid. Îmi aduc aminte de frămîntările, și trebuie să vă mărturisesc aici, că în conversația pe care am avut-o cu tovarășul Ceaușescu în acel timp, cu tovarășul Răutu, cu tovarășul Fazekaș, cu tovarășul Bodnăraș, în care am arătat aceste nedumeriri ale maselor în urma acelor măsuri, tovarășii amintiți au fost perfect de acord și au condamnat acele măsuri. De aceea nu trebuie să uităm că în acea perioadă au fost și alte măsuri nu pe linia naționalităților conlocuitoare, dar o serie de alte măsuri care au împiedicat dezvoltarea, au frînat dezvoltarea țării noastre pe calea socialismului și care acum sînt puse din nou la ordinea de zi și cu toții asistăm, începînd cu congresul al IX-lea, la o adevărată cotitură istorică în această privință.

Pentru mine nu a fost o surpriză că după atîta timp cînd în documentele de partid nu se pomenea deja de poporul român și naționalitățile conlocuitoare, a fost o perioadă, din păcate; pentru mine nu a fost însă o surpriză cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu la congresul al IX-lea a formulat acea teză intrată în sîngele nostru de atunci că baza unității moral-politice și baza rezultatelor noastre în construirea socialismului constituie unitatea politică și morală a poporului român și a naționalităților conlocuitoare, a luptei comune a poporului român și a naționalităților conlocuitoare în construirea socialismului.

Sub această prismă iau și problema națională, rezultatele și slăbiciunile, așa cum documentele de partid și toată viața noastră socială de astăzi dovedește că minusurile, unele aspecte negative din trecut nu au împiedecat dezvoltarea victorioasă a țării noastre pe calea socialismului, avem rezultate minunate în toate domeniile - economic, politic, social -, tot așa și problema națională nu a împiedecat să fie desăvîrșită sau dusă înainte în acești ani, desigur cu acele greșeli și acele elemente, cu acele aspecte negative despre care aici s-a vorbit și s-a vorbit în mare măsură, după părerea mea, cu temei.

Dar nu trebuie să uităm că atît violarea legalității socialiste a căror victime au fost și din rîndurile naționalităților conlocuitoare, mă gîndesc și la tovarășii prezenți, dar mă gîndesc la figura lui Kurkó Gyárfás care cu toate unele ezitări din activitatea sa de atunci totuși a fost un fiu credincios al poporului, un fiu devotat partidului și poporului, un

cetățean cinstit al acestei patrii și totuși astăzi acest Kurkó Gyárfás, după nouă ani și ceva de închisoare, trăiește ca un om cu mintea frântă. Nu putem expropria aceste violări ale legalității și trebuie să vedem în contextul tuturor evenimentelor care au avut loc în țara noastră în această perioadă. Desigur că au fost unele măsuri care au atins direct, nu ne-au bucurat deloc și ne-au întristat atunci când într-un anumit timp, ca o măsură de campanie, au dispărut inscripțiile în limba maghiară, s-au schimbat denumirile localităților și instituțiilor de învățământ, au încetat în bună parte propaganda și politică și profesională în limba maghiară pentru că aceste măsuri, deși poate unele dintre ele, în fața unuia care nu cunoaște mentalitatea n-aș spune a minorităților naționale dar mentalitatea ungurului, nu cunoaște valorile pe care le apropie, pe care le consideră ca bun al său și pun întrebarea: păi, dispariția firmelor comerciale sau a denumirii străzilor ce este acesta ceva important? dar nu sesizează în spatele acestor măsuri sentimentul omului care vede în aceste măsuri o desconsiderare a ceva ce este drag, aproape de inima sa, vede desconsiderarea limbii sale materne și atunci sigur că aceste măsuri au creat în rîndurile naționalităților conlocuitoare, a maselor maghiare[,] un resentiment. Pot să afirm, și cred că nu greșesc, că acele măsuri au contribuit nu la aruncarea acestor mase în tabăra reacțiunii, dar în orice caz și referitor la aceasta n-aș putea spune, poate a îngreunat ca ideile socialismului, propaganda noastră de partid să ajungă și să adîncească în această populație și a dat posibilitatea bisericii să exproprieze unele activități sociale pe acest teren. S-au înmulțit părinții care au dat elevii la ore de religie, episcopul reformat de la Cluj s-a lăudat, fiind un vechi coleg de clasă în liceu cu mine, în ultimul timp, aceasta a fost acum trei ani, biserica este mult mai frecventată decît în trecut. Dar din cauză că sînt mase care se interesează de probleme ale vieții sociale și neavînd satisfacție în cadrul organizat al propagandei ideilor noastre, pe de o parte, s-au retras într-o oarecare pasivitate, pe de altă parte, au întins urechile unor izvoare care nu sînt favorabile nouă. Pe drept cuvînt punea întrebarea cetățeanul simplu dacă pe colțul străzii din Cluj și este un exemplu care nu știu, dar cred că și acum așa este, nu poate figura numele lui Apacai Ceri Ianos⁷⁷, care este o figură de mare anvergură a trecutului ardelenesc și toată viața lui este legată de aceste victorii, a fost primul întemeietor al unei școli superioare la Cluj și toată activitatea sa socială a fost sărbătorită și în cadrul mișcării pentru pace și în general este o figură cunoscută, în locul acestei tăblițe, cetățeanul din acea stradă a doua zi vede strada Călugărițelor. De ce? Pentru că Apacai în limba română înseamnă călugăriță, a socotit ca să înlocuiască numele acestui om progresist al trecutului nostru cu aceasta și cred că au crezut acei tovarăși că cu aceasta au făcut un act patriotic. De asemenea, își punea întrebarea, de ce un nume ca Mocsári Lajos⁷⁸, omorît de siguranța maghiară la Oradea, nu poate să aibă un nume pe o stradă și să fie înlocuit cu strada Butinului, sau vestitul Anonimus la care se referă istoricii noștri tocmai în dovedirea originii poporului român, trebuia să fie înlocuit cu strada Butinului, în vîrfurile Clujului, o stradă de lîngă biserica ortodoxă.

Vasázică, au fost aceste gafe, pot să spun, care au stîrnit nedumerire și neliniște în masele noastre și noi cînd luăm contact cu această populație sigur că ni se spunea, dar

77 János Csere Apácai (1625-1659) profesor, cărturar umanist din Transilvania. A studiat în Olanda după ce a revenit în țară, el este unul dintre edificatorii pedagogiei moderne maghiare.

78 Lajos Mocsári (1826-1916) politician maghiar, activist pentru frăția popoarelor în Bazinul Carpatic.

voi ce păziți acolo? Și această ce păziți sau ce ați păzit acolo oarecum au răsunat și din cuvântările unor tovarăși care au luat cuvântul aici. Eu pot să afirm, tovarăși, că noi am căutat în măsura în care, poate și slăbiciunile noastre ne-au împiedicat dar pot să afirm din nou că aducînd la cunoștință aceste lucruri tovarășilor care astăzi, din fericire, conduc cu toată autoritatea destinele poporului nostru, le-au înțeles de atunci și de aceea nu numai teza de la congresul al IX-lea dar și măsurile care s-au luat în această privință de atunci încoace. Pentru că, tovarăși, cînd criticăm asemenea probleme nu ar trebui să ne referim la ceea ce a fost pentru că sînt convins și sînt fapte care dovedesc acest lucru că acea perioadă în bună parte a fost depășită deja și în urma consfătuirii, în urma rediscutării tuturor acestor probleme vor fi depășite totalmente în curînd.

Desigur că în aceste aspecte negative se înscrie și folosirea limbii materne în administrație. Aici s-au propus unele acte legislative, urmează ca conducerea, adică noi cu toții, să discutăm acest lucru.

Dar deficiența nu provine, după părerea mea personală, din lipsa unui act cu caracter declarativ, pentru că asemenea acte declarative avem deja în legislația noastră, iar reglementările în amănunt, cum se cer de unii tovarăși, sînt și ele folositoare, dar trebuie să vedem că aceste reglementări în amănunt lipsesc încă în foarte multe alte sectoare ale administrației noastre de stat. Aș aminti numai, împreună cu tovarășul Peter, mulți ani înainte, am fost solicitați să elaborăm statutul Regiunii Autonome Maghiare. Dar nu numai că statutul regiunii Mureș Autonomă Maghiară nu a luat ființă, dar nici statutul nici unei regiuni nu a luat ființă și reglementări în amănunt lipsesc nu numai în problema națională, dar lipsesc în foarte multe sectoare ale administrației. Tovarășul Maurer zîmbește, dar cred că îmi dă dreptate.

Tov. Ion Gheorghe Maurer:

În întregime dreptate, chiar mai multă decît crezi, tovarășe.

Tov. Takács Ludovic:

Așa că ceea ce este principal și ceea ce poate fi rezolvat prin măsuri imediate sînt tocmai acele aspecte care neliniștesc mase largi. Eu cînd trec pe la Tg. Secuiesc și personal mă formalizez că în acest orașel nu este nici o inscripție în limba maghiară. Au fost înlocuite toate inscripțiile nu numai ale denumirii străzilor, orașelor și a comunelor, dar și inscripțiile indicative. Desigur că s-ar putea spune că toată lumea înțelege că este tutungerie acolo unde cumperi țigări și că alimentara este acolo unde din cînd în cînd găsești carne, dar efectul psihologic, acela care nu este sesizat de foarte multe organe. De ce a stîrnit atîta, poate și surpriză, și tov. Peter m-a întrebat, adineauri, că dacă tovarășul Fazekaș la Sf.Gheorghe a vorbit românește sau ungurește pentru că practic limba maternă a fost neglijată în propaganda politică și în propaganda științifică. An de an mi s-a întîmplat ca să fiu solicitat de a merge într-o regiune sau alta să țin o conferință într-o problemă care privește specialitatea acolo unde ești dat, cu caracter politic, cu caracter științific despre politica externă a României, despre dezarmare și așa mai departe, și de foarte multe ori mi s-a întîmplat și mie și la Tg.Mureș și chiar la Sf. Gheorghe că auditorul în 99 la sută erau unguri și eu le vorbeam lor în limba română. Sigur că uitîndu-mă să văd dacă înțeleg

sau nu. A doua zi mi s-a întâmplat ca de la Universitatea populară din București care dirijează aceste activități să mi se dea un telefon, tovarășe Takács[,] vă rog să mergeți la Sf. Gheorghe și la Tg. Secuiesc și să țineți acolo o prelegere în limba maghiară. Dar ce s-a întâmplat și aici? Aș arăta reversul, sau partea cealaltă a problemei despre care aici s-a vorbit foarte puțin, după părerea mea, acolo unde organele de stat locale și organele culturale sînt de naționalitate locală maghiară mi s-a răspuns: tovarășe Takács, tema aceasta despre politica externă a fost susținută acum două luni de către un tovarăș de la Brașov în limba română. Nu mai este nevoie să vorbiți de același lucru. Am întrebat: nici în limba maghiară? Nu. A spus: mai bine vă duceți, poimîine am convocat la Covasna sau la nu mai știu ce o consfătuire cu membrii corpului didactic, acolo vor fi învățători, țineți în fața lor conferința. Sigur că am spus aceasta, eu am cerut ca conferința mea să se țină în limba maghiară și să vină cine vrea, nu să fie constrîns ca să țină și atunci am renunțat la această activitate. Desigur că de ce am vorbit despre aspectul celălalt al problemei pentru că în foarte multe din aceste neajunsuri care sînt astăzi încă pomenite, între care multe sînt și ireale, se datoresc în bună parte, adică nu se arată aici care a fost contribuția noastră. Este adevărat că este bine ca propaganda să se facă în limba înțeleasă și n-aș putea spune că în foarte multe părți populația nu cunoaște limba română. Dar pentru a înțelege o conferință, pentru a însuși, pentru a adînci problemele este nevoie să-i vorbești în limba lor maternă chiar dacă ei erau în concepția trecutului că limba română trebuie învățată numai în măsura în care cere serviciul, adică să faci față sarcinilor pentru care te plătește statul. În construirea socialismului această concepție trebuie să fie considerată ca depășită pentru că cunoașterea limbii române nu este necesară numai pentru a putea face față sarcinilor, a conduce o mașină, cum spunea tovarășul Nagy, sau o altă meserie, ci trebuie să fie însușită în măsura în care poate să cuprindă întreaga dezvoltare a țării, culturală, politică, să poată să citească ziarele, să poată să citească revistele, să poată să citească manualele sau tratatele scrise în această limbă pentru că oricîtă egalitate ar fi în această țară sînt unele probleme care nu se pot realiza și în limba naționalităților conlocuitoare și este un aspect, o concepție foarte anacronică, aș spune ca greutate în limba română, dar cînd noi dorim și concret, în practică, învățăm tineretul nostru să cunoască nu numai limba română, dar și limba franceză sau o altă limbă de mare circulație și că activitatea științifică nu poate fi concepută decît dacă cunoști o serie de limbi măcar în măsura în care să consulți un tratat care nici el nu se editează nici în limba română, ci circulă în limbi de mare circulație. Atunci învățarea limbii române este o sarcină despre care n-aș putea să pozez aici într-un patriotard așa, dar este o sarcină cetățenească și în această privință ar trebui să vedem în afară de unele măsuri din centru sau mai puțin din centru. Dar ce facem noi, ce am făcut noi? în formarea unei comisii de partid pe lîngă Comitetul Central care a fost discutat așa cum a spus cineva, comisia naționalităților, care trebuie să spună dacă lucrează fără tamtaturi, fără publicitate prea mare totuși există și în ultimul timp se ocupă de probleme foarte importante în această privință, în acest material se arată că predarea limbii române în școlile naționalităților conlocuitoare suferă de o serie de slăbiciuni și Ministerul Învățămîntului a fost criticat ani de-a rîndul în această privință în această comisie că nu a privit problema cu suficientă seriozitate, nu a luat măsurile necesare pentru a îmbunătăți această situație și că chiar și în anul școlar prezent ar fi

circa 600 de cadre didactice în școlile cu limba de predare a naționalităților conlocuitoare care nici ei nu cunosc suficient limba română și atunci să nu ne mire că părinții ne pun întrebarea: cum poate să reușească în viață băiatul sau copilul meu dacă în școală nu învață acele lucruri, nu își însușește bazele limbii ca după 8 ani de învățământ să fie o problemă mare că nu poate să susțină un examen, dar nici nu este nevoie să susțină un examen, adică să aibă dreptul, dacă se duce la școală mai departe. În iarna aceasta, în ianuarie, la Tg. Secuiesc, seara, m-am dus la restaurant cu un tovarăș din București. Ce găsesc acolo? Găsesc o mare masă, cum este masa noastră de aici, cu o populație veselă. Dar ce faceți aici, întreb? este o întâlnire a celor care învață limba esperanto în Tg. Secuiesc și în Odorhei. Am văzut atîta entuziasm, atîta laudă că noi învățăm un lucru foarte folositor. Nu i-am putut întreba pentru că cunoșteam situația din păcate din liceul local, unde de ani de zile unul sau doi elevi ajung la școala superioară tot din cauză că nu cunosc limba română. Acesta este numai un aspect, dar nu cunosc nici matematica, nu cunosc nici alte discipline pentru că corpul didactic nu stă la înălțimea datoriei sale. N-aș vrea ca această apreciere să fie generalizată pentru că avem școli, har domnului, cum s-a exprimat un tovarăș aici, care sînt în frunte. Sînt licee în care an de an avem un mare număr de reușiți la școlile superioare, an de an avem premianți ai concursurilor naționale în diferite discipline, așa că întrebarea se pune totuși ce face corpul didactic în unele privințe? Sigur, nici această întrebare nu se adresează numai școlilor de limba maghiară, se adresează tuturor care se simt și se găsesc în învățămîntul nostru general.

În legătură cu limba română, de ani de zile îndemnăm, căutați forme de colaborare, pentru că limba română trebuie să cunoască nu numai acela care are sarcină de partid, dar un matematician, un fizician poate să se posteze în această poziție 20 de ani? Și în 20 de ani să nu poată să citească o revistă de specialitate decît în limba maternă?

Deci însușirea limbii române, dacă este importantă pentru întreaga populație a naționalităților, cu atît mai mult este importantă pentru cei care răspîndesc știința în masele noastre și atunci asistăm la acest spectacol, nu general, desigur, dar din păcate nu știu dacă nu aș putea să spun că destul de generalizat, că în școlile naționalităților conlocuitoare este o preocupare insuficientă, se depun eforturi insuficiente pentru a învăța limba română. Nu știu dacă tovarășii nu se ocupă de învățarea limbii franceze sau engleze, dar dacă nu se preocupă de învățarea limbii române sigur că nu se ocupă nici de învățarea acestor limbi și deci rămîn la un nivel care apoi pune a doua întrebare, dacă aceste școli și din punct de vedere general corespund nivelului actual la care a ajuns învățămîntul nostru în general. Desigur că aici în sarcina Ministerului Învățămîntului s-a pus și se pun și se vor pune o serie de întrebări și justificate, după părerea mea. Desigur că acea cerință ca limba română să nu fie predată pe aceleași manuale în școlile naționalităților conlocuitoare este o cerință pe deplin justificată. S-a ajuns abea după 20 și ceva de ani că sînt manuale speciale, dacă nu mă înșel, numai pînă la clasa a-8-a, dar pentru cel care pășește în clasa a IX-a limba română pune nu aceleași probleme, nici nu înțelege unele cărți din Sadoveanu, din Bacovia care sînt savurate de elevii cu limba maternă română. Dar pentru unul care nu înțelege pe deplin, nu înseamnă nimic și aceste manuale trebuie să aibă o preocupare tocmai de a desăvîrși în continuare învățarea limbii prin anumite metode și cursuri speciale. Este o mare greșeală, după părerea mea, că ani de-a rîndul nu s-a redactat și nu a apărut metoda

predării limbii române în școlile minorităților naționale. Abea anul trecut a apărut o astfel de metodică. Dar mă întreb, poate fi limba română predată după aceeași metodică în școlile germane și în școlile maghiare? Pentru că și acest lucru, a apariției unui manual unic demonstrează că problema încă nu este suficient văzută din punct de vedere științific în Ministerul Învățământului.

Tovarăși, sînt aceste probleme care pun pretenții în legătură cu dezvoltarea rețelei. Eu m-am documentat pe baza unor fapte adunate de la Ministerul Învățământului în ceea ce privește rețeaua școlilor naționalităților conlocuitoare nu sînt de natură nici obiectivă, dar dacă privim din punct de vedere statistic, nu democrație statistică, așa cum s-a vorbit aici, dar din punct de vedere statistic, statistica arată că din clasele a 8-a în general în toată țara ajung în clasa a IX-a la școlile generale cam un sfert din tineretul nostru, ceilalți merg spre alte școli sau rămîn în producție. Statistica arată că anul trecut, adică anul școlar care se termină acum, din școlile românești clasa 8-a au pășit în clasa a IX-a 23,1 la sută elevi. În școlile maghiare au ajuns 23,2 la sută, școlile germane 24 la sută. Deci arată că în această privință s-au reflectat toate aspectele democrației și ale egalității de drepturi. De asemenea se arată că din totalul copiilor de vîrstă școlară maghiar 4/4, învață limba în școlile naționalităților conlocuitoare de limba maghiară, circa 60 la sută învață în școlile românești. Deci nici în această privință nu vom putea avea de obiectat. De obiectat avem că învățămîntul profesional spre care se îndreaptă tot mai mulți tineri nu se organizează decît în limba română. Trebuie să vă spun că problema aceasta a preocupat de la 23 August Ministerul Învățământului nostru și partidul nostru. Așa se pune problema și să reflectăm? După directivele plenarei, ultimei plenare, adică penultimei plenare, se arată că în toată țara învățămîntul profesional cuprinde 426 de școli profesionale și în aceste 426 de școli se predă, se organizează studierea a 232 de meserii, deci sunt 232 de școli profesionale; în toată țara, din aceste școli sînt create o școală, două școli, trei școli pentru elevii de limba maghiară. Și atunci se pune întrebarea, cum am putea organiza o școală în limba maternă și dacă am putea asigura nivelul corespunzător în aceste școli? Urmează să reflectăm. Pentru că aceasta înseamnă cadre didactice, înseamnă manuale. Și eu cred că trebuie întrebat și tineretul. Am uitat să spun că personal aș fi bucuros dacă la această întîlnire am fi invitat și intelectualii maghiari din producție și în special intelectualii care predau în aceste școli. Pentru mine personal, exprim aceasta, problema este cum ajutăm pe acești tineri să învingă greutățile începutului. După 8 clase el dă examen de admitere în limba maternă și am legalizat această formă de concurs. În primii ani are nevoie de explicații la unele materii. Tovarășul Ceaușescu spunea într-un timp că tocmai la comisia naționalităților trebuie editate mai multe manuale tehnice în limba maternă pentru ca să fie folositoare și acelor elevi care învață avînd și manualul românesc și un manual de specialitate în limba maghiară sau germană învinge greutățile limbii și practica verificată arată că după 2-3 ani dispare orice greutate în această privință.

Tovarășul are un băiat care la un moment dat citea greu românește cînd a dat examen de admitere și a ieșit premiant. Nepoata lui Kocio Sandor, figură distinsă, a culturii noastre în România, a intrat la școala românească în București și a ieșit premiantă în primul an.

Deci tineretul face acest efort și să nu uităm că acest efort, în condițiile cînd situația de minoritar este o situație obiectivă, spunea încă Lenin că trebuie să faci un efort ca

să ajungi la nivelul majorității și acest efort trebuie recompensat de anumite gesturi din partea majorității. Iată aceste gesturi pe care noi le reclamăm acolo unde lipsește, iată aceste gesturi care oferă examen de admitere în limba maternă, și așteptăm și acele gesturi care să pună capăt situațiilor când o îndrumare de la forul cel mai suprem al vieții noastre sociale nu este respectat și acest lucru în ce privește folosirea limbii materne și în activitatea socială de la conducere.

Și în această privință, și cu aceasta să renunț la ceea ce aș mai fi avut de spus, învățământul ideologic cred că este totuși o problemă pentru că de ani de zile, tovarășul Leonte Răutu și noi am discutat această problemă, este o situație neacceptabilă ca învățământul ideologic să fie în limba maternă numai în comune și în centrele orășenești unde trăiește clasa muncitoare, care nu s-a ridicat la nivelul cunoștințelor limbii române, are nevoie ca acest învățământ ideologic care nu este ușor și dacă aș accentua ca principiu în școlile noastre superioare, în univ. Babeș-Bolyai sau în alte institute marxismul să fie predat în limba maternă, nu acceptăm aceeași metodă pentru simplii muncitori și tinerii cursanți și ținem cursuri ideologice sau de răspîndire a științei în limba română care sigur ca nu poate să aibă efect corespunzător.

Eu vă mulțumesc pentru atenție și închei cu acea convingere că ședința noastră de astăzi totuși a fost o demonstrație a atașamentului tuturor participanților și care totuși reprezintă întreaga opinie publică maghiară din țara noastră, o demonstrație de atașament față de politica partidului și de încredere în măsurile pe care le ia și le va lua și în desăvârșirea politicii naționale în țara noastră.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tov. Gálfalvi Zsolt.

Tov. Gálfalvi Zsolt⁷⁹:

Stimate tovarășe secretar general,

Stimați tovarăși,

Cu permisiunea dv. voi fi foarte scurt. Tot cu permisiunea dv. nu voi repeta mărturisirile făcute de antevorbitorii mei în legătură cu atașamentul intelectualității din țara noastră față de politica înțeleaptă a partidului nostru, mărturisiri cu care sînt pe deplin de acord. De altfel, sînt convins că declarația cea mai grăitoare în acest sens este munca noastră zi de zi depusă împreună cu confracții noștri români pentru binele patriei noastre comune.

Vreau să adaug numai un singur lucru. Pentru naționalitatea conlocuitoare e foarte importantă atenția permanentă din partea poporului român, din partea conducerii de partid și din partea guvernului. Tocmai din cauza asta, faptul că în cuvîntările tovarășului Ceaușescu totdeauna vorbește despre unitatea deplină a poporului nostru, despre frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, faptul acesta a întărit încrederea noastră deplină în partid și a adîncit și mai mult frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare. De asemenea, cuvîntarea rostită la Conferința Națională a Partidului nostru de către tovarășul Janoș Fazekas și cuvîntarea ținută la mitingul popular la Sf.Gheorghe, în care pe baza indicațiilor date de partid, pe baza indicațiilor date de tov. Nicolae

79 Zsolt Gálfalvi (1933-2021) eseist, critic literar, în 1968 a fost directorul Teatrului Național din Târgu-Mureș.

Ceaușescu, a concretizat tot ce a fost exprimat în documentele noastre de partid și asta a întărit foarte mult siguranța noastră, convingerea noastră fermă că partidul nostru rezolvă toate problemele noastre și face tot ce este posibil ca naționalitatea maghiară să se simtă acasă în patria noastră comună.

Tot în legătură cu aceasta vreau să ridic o problemă, aici s-a vorbit despre foarte multe aspecte discutabile. Eu vreau să vorbesc despre un singur lucru, despre lipsa de simț, despre lipsa de sensibilitate a unor cadre față de problemele legate de viața culturală a naționalităților conlocuitoare. Asta este o problemă destul de complexă pentru că în general e vorba despre tovarăși foarte binevoitori care știu ce importanță are frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare dar, totuși, probabil din lipsă de simț sau din lipsă de informație, nu știu totdeauna ce trebuie să facă în domeniul lor de muncă pentru a întări frăția asta.

Permiteți-mi ca aici să intru în miezul problemelor pe care vreau să le ridic cu privire la activitatea Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă. Să spun un singur exemplu. Nu de m[ult] mi-au dat tovarășii din conducerea Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă propuneri pentru noua lege a teatrelor și mi-au ce[rut] părerea. Eu am spus părerea mea, pe care, desigur, nu vreau s-o repet, și am adăugat că după părerea mea ar fi bine, ar fi folositor dacă în noua lege care este în curs de elaborare ar fi și un pasaj care să se ocupe cu problemele speciale ale teatrelor naționalităților conlocuitoare, la care tovarăși foarte bine intenționați, pe care-i cunosc și știu că sînt foarte bine intenționați, mi-au spus că - sînt astfel de probleme? Nu sînt. Care sînt problemele astea? - și aici vorbesc nu numai în numele meu, în sala a[sta] sînt colegii mei, 5 directori din cei 6 directori de teatre maghiare, am discutat și cu ei problema asta, și ei sînt de acord cu mine că trebuie să fie introdusă în legea asta în curs de elabo[rare] o astfel de propunere. Cred că trebuie să fie asigurat ca direcția teatrelor maghiare din țara noastră într-un an, doi sau trei, să se întîlnească și să discute problemele lor comune care, bineînțeles, nu sînt probleme cu totul diferite de problemele mișcării teatrale din țara noastră în general, dar numai să spun un singur lucru. Noi facem turneu aproape în aceleași localități.

Dacă ne întîlnim putem să alcătuim un repertoriu de prestigiu cu care putem să dăm un program foarte variat pentru public și putem să evităm ca în același loc să ne întîlnim odată - nu direct[orii] se întîlnesc ci trupele de teatru - în același loc și în același ti[mp.] ceea ce dăunează activității noastre teatrale.

Noi am propus asta de mai multe ori, dar sînt unii tovarăși care au o frică aproape isterică de separativism, nu de adevărat[ul] separativism, ci de așa zisul separativism prin care ei înțeleg dacă noi discutăm problemele specifice legate de mișcarea cultur[ală] a naționalității conlocuitoare maghiare. Cred că acest fals concept de separativism, trebuie să fie înlăturat tocmai pentru că numai așa putem să asigurăm ca mișcarea culturală, literară, artistică a naționalității conlocuitoare maghiară să se dezvolte împreună și în cadrul dezvoltării generale a culturii noastre, a culturii din Republica Socialistă România.

Cred că nu este rezolvată în momentul de față asigurarea cadrelor de regizori pentru teatrele maghiare din țara noastră pentru că la Institutul de Artă din Tg.Mureș nu mai există o facultate pentru regizori. De asemenea, consider că numărul de studenți care sînt primiți la concursul de admitere la acest institut nu e satisfăcător. Se admite vreo 6-7

oameni într-un an, bineînțeles că e vorba despre actori, după un an sau după doi ani din aceștia cel puțin 2-3 uneori și 4 trebuie selectați și trimiși la alte facultăți. Așa că va rămîne doi, dacă sîntem exigenți, dar și profesorii trebuie să facă ceva și institutul trebuie să funcționeze mai departe, bineînțeles atunci rămîn cei șase dintre care 3 sau 4 sînt rebuturi. Cele mai bune rezultate ale muncii institutului s-au obținut în anii cînd au fost 20-30 sau chiar și mai mulți studenți. Din astfel de ani, de curs, a reieșit de exemplu teatrul din Satu Mare care este apreciat și acum și din anii ace[ia] de curs cu 30 de oameni au ieșit foarte mulți actori care acum sînt actori de frunte în teatrul nostru, în teatrele noastre în general.

De asemenea, cred că ar fi necesar să se asigure pentru actorii de frunte ai teatrelor din țară condiții prielnice pentru a participa la activitatea de filmare, de la televiziune, eventual cu sincronizări și, de asemenea, pentru a ridica la o treaptă mai înaltă mișcarea noastră teatrală, cred că ar fi important ca și actorii de la teatrele maghiare să participe mai des la călătorii de studii în străinătate.

Deci, cu riscul de a repeta un lucru, totuși trebuie să spun, ce mare importanță a avut pentru întreaga mișcare a noastră literară și artistică penultima plenară a Comitetului Central care a condamnat metodele folosite de unii lucrători de securitate sub conducerea lui Alexandru Drăghici. Eu ani de zile am condus filiala Uniunii Scriitorilor din Tg. Mureș și în calitatea ast[a] am putut să observ și am cîștigat destul de multă experiență, mai ales cum a subminat unii lucrători din acest organ rezultatele care au fost obținute în educarea cadrelor, în educarea scriitorilor sub conducerea partidului, cum au privit legăturile reciproce între oameni, cum a încercat să creeze o atmosferă de suspiciune, de neîncredere reciprocă. Sînt convins că metodele, adică sînt convins că hotărârile luate de către Comitetul Central sînt foarte importante, de importanță istorică și dacă noi sîntem recunoscători pentru partid pentru tot ce a creat în privința nivelului de trai, al vieții materiale, a condițiilor materiale, trebuie să fim și mult mai recunoscători pentru ce a creat în climatul nostru prin atmosfera care există acum în țara noastră și care este foarte bună, foarte prielnică pentru munca creatoare, pentru dezvoltarea mai departe a culturii noastre, pentru dezvoltarea demnității omenești.

Aici am vorbit despre unele probleme legate de Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă. Ca să evităm unele lucruri care pot fi rezolvate mai bine cred că ar fi foarte necesar un statut al naționalităților. Eu mă refer la un statut care pe baza politicii partidului, a indicațiilor date de partid, pe baza constituției noastre, să reglementeze în mod concret ierarhia administrativă în manifestări de toate zilele ale vieții, cum pot fi realizate pe deplin, cum pot fi asigurate pe deplin toate principiile care sînt întrunite în constituția noastră. Cred că asta ar fi foarte important pentru noi, și cred că în climatul despre care am vorbit, în climatul care este generat de hotărârile de importanță istorică ale Congresului al IX-lea al partidului și de Conferința Națională a partidului, de plenaryle Comitetului Central, lucrul acesta este asigurat.

Vreau să subliniez că după părerea mea, răspunderea pentru soarta culturii naționale a populației maghiare din R.S.R. o purtăm noi, noi care creem această cultură, o purtăm noi împreună cu scriitorii, cu artiștii români, și o cheazășie că putem să ne asumăm această răspundere, că această răspundere va da roade bogate, este că sîntem îndrumați de Partidul Comunist Român, care este singurul organ competent pentru a rezolva împreună cu noi

toate problemele legate de dezvoltarea culturii maghiare din țara noastră.

Permiteți-mi ca în încheiere să spun o întâmplare recentă. Am participat într-o delegație a Uniunii Scriitorilor la o călătorie în străinătate și acolo reporterii de la radio mi-au cerut niște interviuri și au întrebat între altele datele mele și când am spus că de peste 20 de ani lucrez în presa literară maghiară de la noi și în momentul de față conduc un teatru cu două secții, atunci reporterul a spus că dacă la voi, adică în țara voastră sînt asemenea condiții pentru dezvoltarea naționalităților conlocuitoare, asta înseamnă că ați rezolvat-o foarte bine și vă rog din exp. dv. să dați o rețetă cum trebuie să o rezolvăm și noi. Bine înțeles eu nu am dat nici o rețetă pentru că nu sînt competent în privința asta, dar am fost foarte mîndru și sînt foarte mîndru și acuma ca cetățean al patriei noastre, ca membru al partidului nostru - ca lumea să aprecieze așa rezultatele noastre obținute în domeniul frăției între poporul român și naționalitățile conlocuitoare și sînt convins, și această consfătuire este o dovadă în privința că toata lumea mai învață de la noi cum trebuie să trăiască în patria noastră comună, în familia noastră comună - România Socialistă - împreună poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Tov. Nicolae Ceaușescu:

Are cuvîntul tovarășul Ianesd Elemér.

Tov. Ianesd Elemér⁸⁰:

Stimate tovarășe Ceaușescu mulțumesc pentru prilejul care mi s-a dat să particip la o consfătuire unde se discută problemele noastre comune. Partidul nostru vrea să rezolve toate problemele învățămîntului.

Cînd tovarășul Maurer a fost la Cluj, am fost invitat la banchet. Am făcut o cerere și peste cîteva zile am primit raspunsul favorabil și numărul de școlarizare care a fost ridicat de la 15 la 25. Vă mulțumesc pentru rezolvarea favorabilă a cererii noastre pentru că conducerea partidului a recunoscut și ne-a dat dreptate. Această rezolvare a adîncit și mai mult atașamentul maselor față de partid.

Mai am și cîteva probleme pe care ași fi vrut să le ridic foarte pe scurt. Eu sînt șef de catedră la literatura maghiară și lucrez și la Academie. Eu n-am fost niciodată persecutat, dimpotrivă.

Eu am simțit și simt răspundere față de partid, și de aceea ridic problema. Fiecare catedră este o catedră. Totuși catedra de limbă și literatură este mai mult, fiindcă limba este inima și sufletul întregului popor. Nu numai limba, dar și tradițiile, și tot ce este legat de limbă și literatură. Noi cunoaștem, sînt lucruri despre care nu prea s-a vorbit, dar noi sîntem specialiști în acest domeniu. În plus eu mă ocup de 40 de ani de un sector în care lupta pentru introducerea limbii materne este în centrul preocupărilor, nu numai la unguri, și la polonezi, și la cehi. Știu cît de greu era acum un secol și mai mult și cît a durat lupta îndelungată pentru principiul, care să fie convingător. Catedrele noastre trebuie să prezinte cauza, și de aceea eu cred că cadrele noastre au un fel de frică. Care este problema. Cadrele noastre didactice printre care și Szabo T. Attila, au o serie de manuscrite în sertarele lor și nu pot publica. Problema publicării este o altă problemă dar

80 Jancsó Elemér (1905-1971) istoric și critic literar, redactor.

trebuie să fie rezolvată. Numărul publicațiilor la Cluj nu a crescut. Acum 100 de ani erau mai multe publicații. În special lucrările științifice nu sînt publicate. Cere posibilitatea să se publice în toate domeniile, mai ales în lingvistică și literatură, dar nu renunțînd la celelalte. Accentuează necesitatea schimburilor de experiență pe plan mondial. De exemplu tov. Szabo Attila, profesor universitar, un savant bun, căruia mai mulți ani la rînd i-a fost refuzat pașaportul. Nu pot înțelege cum un om care este bun ca savant, ca profesor, poate fi refuzat ani de-a rîndul. Trebuie examinată problema. Dacă este vinovat, atunci n-are ce căuta la Universitate. Dacă nu este vinovat și este un om cinstit, cum este cunoscut de toți, să i se dea posibilitatea să plece.

La filiala Academiei din Cluj există o secție literară cu 5 cercetători români și 3 maghiari. Sînt condiții ca să se mărească acest număr. Se simte lipsa cadrelor de cercetători la acest institut.

În încheiere, mulțumește pentru atenție.

Tov. Nicolae Ceaușescu

.....

Se pare că am ajuns la încheierea discuțiilor de astăzi.

Așa cum am spus la deschiderea acestei consfături, conducerea partidului și statului a pornit la organizarea înfîlnirii din dorința de a face un schimb de păreri cu oamenii de știință, cultură și artă de naționalitate maghiară privind unele probleme ale activității în acest domeniu de activitate și îndeosebi privind unele probleme specifice ale activității oamenilor din aceste sectoare de naționalitate maghiară.

Am ascultat aici 25 de tovarăși care au exprimat pe larg atît părerile lor privind felul în care se înfăptuiește politica partidului în problema națională, în general în problemele construcției socialiste în România, cît și unele probleme mai deosebite, unele neajunsuri, unele propuneri privind lichidarea unor serii de neajunsuri. Consider că putem aprecia că consfătuirea s-a dovedit utilă, rodnică, că cele ridicate vor servi pentru o mai bună clarificare și înțelegere a problemelor și să sperăm că o bună parte dintre ele își vor găsi și o soluționare.

În analiza problemelor care au făcut obiectul acestei consfături trebuie să pornim de la reamintirea politicii marxist-leniniste a partidului nostru în problema națională, de la faptul că în întreaga sa activitate, începînd cu anii ilegalității, Partidul Comunist Român a fost întotdeauna organizatorul luptei împotriva oricărei asupririi naționale, pentru deplina egalitate în drepturi între oamenii muncii de orice naționalitate, văzînd în aceasta singura cale care poate asigura victoria în lupta împotriva claselor exploatoare, singura cale care poate crea bazele reale pentru făurirea orînduirii noi, socialiste.

Vreau să remarc faptul că în acești ani organizațiile reprezentînd naționalitățile conlocuitoare, între care Uniunea Populară Maghiară sau cum se numea atunci MADOS-ul, au jucat un rol important în înfăptuirea unității oamenilor muncii români, maghiari, germani, de altă naționalitate, în lupta comună împotriva asupritorilor, pentru drepturi democratice, împotriva fascis[mului.]

E cunoscută de toți poziția luată în 1939-1940, în anii intensificării fascismului, a

pregătirii războiului antisovietic , a pătrunderii hitlerismului și în România și în alte state, de către Uniunea Populară Maghiară sau de către MADOS , împotriva politicii de împărțire a Transilvaniei, împotriva Dictatului de la Viena, lucru care a arătat principialitatea și hotărîrea oamenilor progresiști care au înțeles întotdeauna că numai împreună cu oamenii muncii de naționalitate română, oamenii de naționalitate maghiară vor putea avea asigurate condițiuni de dezvoltare nelimitate de a-și făuri un viitor fericit și luminos.

E cunoscut că după 23 August partidul nostru, nu numai că a proclamat, dar a și înfăptuit, în ciuda unor greșeli și lipsuri - la care mă voi referi și eu - o politică justă marxist-leninistă în rezolvarea problemei naționale în România, pentru că deasupra unor greșeli și lipsuri, trebuie să spunem deschis, că în România a fost imprimat un curs just de rezolvare marxist-leninistă a problemei naționale, că s-au creat condiții și s-a acționat permanent pentru crearea tuturor condițiilor pentru existența adevăratei egalități în drepturi între oamenii muncii români și de alte naționalități. Aceasta este o caracteristică, constituie firul roșu al întregii activități a partidului nostru în anii construcției socialiste, și putem spune, tovarăși, cu mîndrie, că avem rezultate bune.

Da am putea spune că chiar în comparație cu țările socialiste, putem să privim deschis, cinstit, că am acționat cu cura[j,] am căutat să găsim căile cele mai bune pentru a rezolva just problema națională în România, și cum spun unii, ce bine ar fi dacă toți și în toate țările s-ar fi rezolvat ca în România.

Asta nu înseamnă că la noi nu sînt lipsuri, că nu mai sînt multe de făcut. Problema națională în România trebuie privită pornind de la faptul că în Transilvania cu multe secole în urmă s-au așezat împreună cu românii, maghiari, germani, mă refer îndeosebi la aceste două naționalități mari, și alte naționalități, care în decursul veacurilor au făurit și bogățiile materiale și spirituale împreună. Se poate spune că tot ceea ce este creat în această parte a României este rezultatul muncii comune, este rezultatul eforturilor comune, că în practica s-au legat strîns și că nici nu se poate concepe, așa cum afirmam nu o dată, cu o suta și ceva de ani în urmă unii progresiști burghezi pe atunci, nici nu se poate concepe ca românii, maghiarii sau germanii să trăiască, să-și asigure un viitor fericit unii fără alții. Deci, în analiza problemei cum să acționăm și să rezolvăm astăzi unele lucruri trebuie să pornim de la o realitate istorică, s-o înțelegem, și atunci vom gîndi just și vom găsi și soluțiile juste, adică să înțelegem că realitatea creată în decursul secolelor ne impune să creăm toate condițiunile ca să nu se facă nici un fel de deosebire între oamenii muncii care locuiesc în Transilvania, fie că sînt români, fie că sînt maghiari sau germani, pentru că numai așa vom rezolva just problema națională. Orice fel de a pune altfel problema înseamnă a aluneca de la rezolvarea marxist-leninista, vrînd-nevrînd, s-ar aluneca pe panta naționalismului burghez, șovinismului care ar dăuna mult tuturor oamenilor muncii[i,] mersului nostru spre socialism.

Sînt cunoscute, nu vreau aici să fac istorie, luptele co[mu]ne ale țaranilor, muncitorilor, intelectualilor progresiști și viața a demonstrat că numai atunci cînd au acționat în comun au putut să obțină rezultate bune în lupta lor, așa cum este cunoscută și e bine s-o reamintim, tovarăși, politica de învrăjbită duse de clasele stăpînitoare care și-au bazat politica lor pe ațîțarea urii naționale, pe șovinismul burghez, căutînd prin aceasta să-și mențină dominația și asupra atît asupra unora cît și asupra altora.

Învărbirea dintre oamenii muncii de diferite naționalități a constituit și în trecut, referindu-ne la țara noastră, și constituie și astăzi în țările unde domnește capitalismul, arma reacțiunii și imperialismului pentru a putea stăpîni, pentru a-și putea menține dominația. De aceea, nu întîmplător întotdeauna cei mai progresiști oameni, cei mai luminați intelectuali s-au ridicat împotriva șovinismului național, au militat neabătut pentru deplina egalitate în drepturi între oamenii muncii de diferite naționalități, pentru frăția în muncă și luptă, considerînd că în felul acesta își îndeplinesc menirea de oameni în primul rînd, de luptători progresiști, de intelectuali care doresc să pună o pietricică la făurirea umanismului, la făurirea umanismului socialist în condițiile trecerii la construcția societății socialiste.

Mișcarea muncitorească a ridicat lupta de eliberare națională pentru deplina egalitate în drepturi la un nivel cu mult superior fața de trecut. Așa cum am spus, Partidul Comunist Român a făcut din aceasta una din bazele programului său și nu întîmplător el și-a cîștigat respectul și încrederea oamenilor muncii români, maghiari, germani, evrei și de alte naționalități din România.

S-a pus aici problema că ar trebui să ne gîndim să dăm o explicație teoretică, filozofică cum trebuie înțeleasă problema naționalității în condițiunile de astăzi a construcției socialiste. Mie mi se pare că problema aceasta și-a găsit de mult o rezolvare și teoretică și filozofică; și a găsit-o chiar la înaintașii progresiști, revoluționari burghezi, și-a găsit-o la clasicii marxism-leninismului și și-a găsit întruchiparea în România în politica concretă a partidului nostru, a felului în care se înfăptuiește deplina egalitate în drepturi între oamenii muncii de diferite naționalități. Trebuie, tovarăși, să pornim de la faptul că existența în România, sau în oricare stat, a naționalităților conlocuitoare, trebuie să ducă la concluzia că aceste naționalități trebuie să aibă în primul rînd asigurată egalitatea deplină în drepturi în toate domeniile de activitate, că în practică să nu existe nici un fel de îngrădire, nici un fel de deosebire între cetățenii din țara, din statul respectiv. Ce s-ar putea spune, de exemplu, despre situația celor aproape 400 de mii de români din America, sau două milioane și jumătate sau trei milioane de unguri - cam așa sînt în America - cum trebuie să se încadreze ei în viața americană? Pentru că vorbind de această problemă, trebuie într-adevăr să vedem cum aceasta e rezolvată de viață în alte părți. Românii de acolo se numesc americani, de origine română; ungurii de acolo se numesc americani de origine maghiară. În nici un fel nu se pune problema - și consider just - că ar putea ca românii sau maghiarii din America, de exemplu, să fie considerați cetățeni de categoria a doua sau de un fel deosebit, să aibă drepturi deosebite. Sau în Elveția, unde e mai aproape, sînt mi se pare francezi, germani și italieni. Am fost și eu de cîteva ori în Elveția; n-am auzit nici un moment nici un german, nici un francez, nici un italian că ei ar fi italieni, germani sau francezi; se consideră elvețieni, care au origine și vorbesc limba respectivă, dar nu există undeva vreo problemă sau un statut special al germanilor, francezilor sau italienilor. Eu am să revin, nu vreau să înțelegeți că sînt împotriva statutului, dar în nici o țară la un anumit nivel de dezvoltare problema națională nu mai poate fi concepută în afara dezvoltării generale a societății. Ce înseamnă pînă la urmă egalitatea deplină în drepturi, pe care noi am înscris-o în Constituție?!

Asta înseamnă că și românul, și maghiarul, și germanul, și evreu[1,] și turcul are

aceleași drepturi și poate să ocupe, în orice domeniu de activitate, orice funcție, în raport de pregătirea și de priceperea sa. Poate să ajungă și profesor universitar dacă este priceput, poate să fie un bun savant chimist un bun fizician un bun matematician, dacă e priceput. Și dacă într-adevăr literatura se poate citi în maghiară, apoi în fizică, în chimie, formulele sînt în general aceleași, dau aceleași rezultat în oricare limbă, dacă știi să le mînuiești și le înțelegi; în matematică tot așa, și adunarea și înmulțirea, și problemele de algebră și de funcții, și integralele, se rezolvă toate în același fel și nu cer, nu sînt condiționate de înțelegerea într-un fel în română, în germană, în ungară sau în franceză.

Deci, vorbind de deplină egalitate în drepturi, așa cum este înțeleasă nu numai de comuniști, dar chiar în țările capitaliste avansate, asta înseamnă că de fapt oamenii, cetățenii unui stat sînt cetățeni pentru care nici nu se poate pune problema, fă-mi un statut special pentru că însăși ideea unui statut special înseamnă lipsa unei anumite egalități în drepturi.

Așa trebuie să privim problema, dacă o privim într-adevăr ca comuniști, ca marxiști, dacă pornim de la faptul că naționalitățile într-un stat fac parte integrală și sînt cetățeni ai aceluiași stat, cu toate drepturile, și nu trebuie să existe nici o deosebire. În acest sens, dacă am compara cu situația din Statele Unite ale Americii, am putea spune că maghiarii din România sînt români de naționalitate maghiară, sau de origină maghiară, că germanii din România sînt români de naționalitate sau de origină germană, că evreii din România sînt români de origină sau naționalitate evrei și așa mai departe.

Rezolvarea justă a problemei naționale presupune să realizăm pe deplin egalitatea, să considerăm că în fața legilor privim nu pe români, pe maghiari, pe germani, pe evrei, privim pe cetățeanul țării românești, care trebuie să aibă aceleași drepturi, aceleași obligații, aceleași posibilități de manifestare, nelimitate a aptitudinilor sale în toate domeniile de activitate.

Realizarea deplinei egalități presupune, în primul rînd, crearea condițiilor materiale egale, dezvoltarea bazei materiale care să asigure tuturor cetățenilor posibilități egale de muncă și de viață; presupune dezvoltarea culturii, învățămîntului, științei, care să asigure tuturor cetățenilor posibilități nelimitate, în raport cu cunoștințele și capacitățile lor, să urmeze și să învețe în oricare școală, în oricare institut.

Ne-am preocupat noi în direcția aceasta de a găsi soluții, tovarăși? Consider că ne-am preocupat și am obținut și rezultate deosebite. Am pus și în trecut, și în actualul cincinal și punem în continuare și mai mult, accentul pe o repartizare justă teritorială a forțelor de producție, a industriei, care să asigure într-adevăr să dea posibilitatea de a folosi, nu teoretic, ci practic, drepturile pe care le-am înscris în Constituție.

Am dezvoltat noi învățămîntul, tovarăși? Este un fapt că de la analfabetismul care cuprindea 65 la sută din populație am înfăptuit învățămîntul de 8 ani și vom trece anul viitor la 10 ani, așezînd România, din acest punct de vedere, la nivelul celor mai avansate țări din lume. Există aici vreo deosebire, există limitat pentru vreun cetățean anii de învățămînt? După cît știu, învățămîntul asigură pe deplin pentru toți cetățenii țării posibilitatea de învățătură; repartizarea școlilor [de] cultură generală și liceelor este în așa fel încît apropie și creează condițiuni ca copiii să poată avea acces în învățămîntul obligatoriu de 8 sau 10 ani în viitor, să poată, în raport cu nivelul la care am ajuns, să intre

în licee și în universități. Putem spune că într-adevăr regimul nostru socialist a realizat în 20 de ani ceea ce nu s-a realizat în România în sute de ani; aceasta este dovada a ceea ce înseamnă socialismul și politica justă marxist-leninistă a comuniștilor în problema națională.

Iată de ce, în analizarea problemei acesteia, a rezolvării problemei naționale în România, a locului naționalității în România, trebuie să pornim de la realități, trebuie să pornim de la învățătura marxist-leninistă, de la felul în care este rezolvată în lume, de la perspectiva care există în lumea civilizată și spre care trebuie să mergem și noi dacă vrem să devenim o țară civilizată să construim socialismul și comunismul.

S-au făcut pași simțitor în dezvoltarea agriculturii, în ridicarea nivelului de trai material și cultural, există și aici o deplină egalitate în drepturi - e adevărat, pornind de la nivelul economiei noastre. Nivelul veniturilor este încă mic, dar este același și pentru maghiari și pentru români și pentru germani și, după cum se știe, facem eforturi ca să dezvoltăm baza materială a societății noastre pentru a putea ridica nivelul de viață al poporului.

Putem deci, tovarăși, să afirmăm fără nici un greș că rezultatele politicii marxist-leniniste, a partidului nostru în problema națională sînt deosebite din toate punctele de vedere, că ele sînt o dovada grăitoare a faptului că partidul nostru a urmat și urmează neabătut învățătura leninistă, caută căile pentru a îndeplini în condițiunile României învățătura marxist-leninistă privind problema națională.

Fără îndoială că dezvoltarea societății noastre socialiste crează condițiuni minunate pentru progresul pentru afirmarea acestei politici, pentru făurirea unității indestructibile între toți membrii societății noastre socialiste, fără deosebire de naționalitate și cred că noi putem afirma fără să greșim, privind în perspectiva istorică, nu limitînd în ani, că tendința noastră, că drumul spre care trebuie să mergem și spre care trebuie să milităm dacă sîntem comuniști, dacă înțelegem menirea noastră de comuniști, menirea noastră de oameni făuritori ai progresului și cu atît mai mult ai socialismului și comunismului, că trebuie să milităm ca în cadrul statului român, în condițiunile cît timp vor exista statele, și vor mai exista încă mult timp, în condițiunile dezvoltării națiunilor, să creăm o asemenea unitate încît ea să devină într-adevăr o unitate de nedespărțit a tuturor oamenilor, încît să nu se mai pună problema că există în România oameni de diferite naționalități, ci membri ai societății socialiste, ai societății comuniste care, în strînsă colaborare cu alte state socialiste să meargă strîns uniți spre făurirea unei societăți în care nici un fel de deosebiri naționale, de rasă și de altă natură să nu mai existe.

Desigur, tovarăși, că în altfel se pune problema națională, de exemplu, într-un stat unde există o federație de mai multe națiuni și mie mi se pare că, cîte o dată, aici se fac anumite confuzii. Într-un stat unde există o federație de mai multe națiuni este o necesitate, în condițiunile de astăzi, de a asigura dezvoltarea independentă a fiecărei națiuni, aceasta este calea sigură pentru a crea condițiile necesare întăririi unității și în perspectivă, desigur îndepărtată, a dispariției deosebirilor naționale. Să luăm de exemplu Iugoslavia, unde sînt șase republici federative, sau Uniunea Sovietică, unde sînt mi se pare 16. Dar noi nu ne-am propus acum să analizăm problema aceasta. Am reamintit-o numai pentru a înțelege că într-un fel se pune problema acolo unde există naționalități și

într-un fel se pune problema în acele state unde există o federație de națiuni socialiste care trebuie să se dezvolte pe baze independente și, în același timp, să-și întărească continuu colaborarea în toate domeniile. Desigur, mîine, de exemplu, dacă s-ar ajunge la realizarea federației balcanice sau dunărene, de care se vorbea în trecut, din care ar face parte un grup de națiuni să zicem: România, Bulgaria, Ungaria, Austria, Cehoslovacia sau mai ș[ti] u eu cine, va trebui să se pornească de la faptul că, chiar în cadrul unei anumite federații, fiecare națiune în cadrul căreia pot exista naționalități trebuie să aiba asigurată deplina autonomie, independență deplină din toate punctele de vedere, pentru că numai așa se creează condițiile trecerii spre comunism și spre adevărata înfrățire și uniune comună.

Dar asta e o problemă cu totul ipotetică, dar am apelat la ea pentru a înțelege sau pentru a mă face eu mai bine înțeles de felul cum trebuie să înțelegem și de la ce punct de vedere trebuie să pornim cînd discutăm problemele naționalităților în România.

Tovarăși, s-a vorbit pe drept cuvînt și azi de naționalism[,] de șovinism. Există, au existat, mai există și vor mai fi asemenea manifestări. Trebuie să înțelegem că asemenea manifestări sînt rezultatul politicii claselor dominante din trecut, a influențelor care au rămas, care se păstrează încă multă vreme și se vor mai păstra în conștiința oamenilor și față de care noi trebuie să fi intransigenți, împotriva cărora noi trebuie să luptăm cu toată hotărîrea, pentru că numai așa vom reuși ca să asigurăm crearea unității în luptă și muncă, pentru îndeplinirea țelurilor noastre comune. De fapt, naționalismul începe acolo unde se neagă drepturile altor națiuni sau naționalități, unde se pun în discuție aceste drepturi și încep limitări, ș.a.m.d.

Preocuparea pentru a asigura înflorirea și dezvoltarea multilaterală a unei națiuni nu poate în nici un fel să fie considerată naționalism, deși, din păcate, unii o consideră așa. Dar aceasta face parte, de fapt, nu din înțelegerea marxistă, ci din denaturarea marxismului. Neînțelegerea preocupărilor pentru dezvoltarea fiecărei națiuni, etichetarea acestei preocupări ca naționalism nu poate decît să aducă daune și să împiedice mersul victorios al socialismului, apropierii între oamenii muncii aparținînd diferitelor națiuni și naționalități.

După cum știți, tovarăși, Congresul al IX-lea al partidului a făcut o largă analiză a întregii activități desfășurate în anii construcției socialismului, a succeselor obținute și, fără nici o îndoială, că avem destule realizări cu care ne putem mîndri. În același timp, a relevat și greșelile, neajunsurile care s-au manifestat în acești ani, pornind de la dorința de a găsi căile pentru lichidarea lor.

În același timp, Congresul a elaborat un vast program privind dezvoltarea societății noastre. Cunoașteți cum se înfăptuiește acest program în industrie, în agricultură, că rezultatele sînt deosebit de îmbucurătoare. Cunoașteți avîntul științei, învățămîntului, culturii. Cunoașteți rolul deosebit pe care partidul nostru îl acordă științei în societatea socialist[ă,] considerînd că nu poate fi vorba de construcția orînduirii noi, de crearea condițiilor pentru comunism, fără a pune la baza acestei construcții tot ceea ce omenirea a creat mai bun, științ[a,] cultura cea mai avansată, deci a crea societatea care să asigure membrilor săi condițiunile de cultură și de viață cele mai avansate, care să asigure într-adevăr manifestarea deplină a personalității fiecărui cetățean al țării.

Au fost adoptate măsuri privind perfecționarea conducerii întregii activități sociale.

După cum știți, ele se înfăptuiesc în toate domeniile de activitate. Se lărgeste continuu democrația noastră socialistă. Se perfecționează relațiile sociale, o dată cu perfecționarea relațiilor de producție.

Vorbind de toate acestea, trebuie să ținem seama că dezvoltarea culturii, a științei, dezvoltarea democrației socialiste, perfecționarea relațiilor dintre oameni în societate, nu se poate realiza fără progresul rapid al forțelor de producție, că totul este condiționat de aceasta pînă la urmă. A ne închipui în vreun fel că putem obține transformări în societatea noastră, fără a asigura dezvoltarea uriașă a forțelor de producție, înseamnă a fi utopiști, a privi nereal, înseamnă a nu realiza ce ne punem ca țel să înfăptuim.

Iată de ce în întreaga noastră politică pornim în primul rînd de la dezvoltarea bazei materiale, a forțelor de producție ale societății, care revoluționează și crează condițiuni pentru transformările în întreaga noastră viață socială. Știu că sînt mulți filozofi aici și nu vreau să fie înțeles într-un fel că neg rolul mare pe care îl are asupra forțelor de producție conștiința. Am vorbit deja de rolul științei în societate, dar în nici un fel nu se poate concepe că putem obține un progres în oricare domeniu dacă nu ne preocupăm de progresul rapid al forțelor de producție. Așa cum am mai spus, realizarea deplinei egalități în drepturi presupune în primul rînd condiții materiale care să asigure cetățenilor țării posibilități de afirmare nelimitate.

Ați văzut măsurile luate de recenta plenară, care se înscriu tocmai pe linia unei mai bune așezări a relațiilor între oameni, a perfecționării relațiilor sociale, pornind de la faptul că democrația noastră socialistă trebuie în primul rînd să pornească de la înfăptuirea democrației economice, de la realizarea unei egalități socialiste în primul rînd în domeniul economic. Ce democrație poate exista între capitalist și muncitor, tovarăși, în țările capitaliste? Asta este de la început o democrație iluzorie. Iată de ce noi considerăm că, mergînd pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste, trebuie să creăm condițiuni ca între membrii societății să se făurească relații economice cît mai egale. Pornind de la faptul că trebuie să ținem seama de munca pe care o depune pentru societate, de contribuția pe care o aduce la dezvoltarea societății și de la necesități deosebite, nu trebuie însă să admitem crearea unor disproporții mari, care încetează de a mai fi o remunerație socialistă, care încetează de a mai fi echitabilă sau să mai aparțină societății noastre. De aceea și măsurile pe care le-am luat la recenta plenară și preocuparea continuă a partidului nostru și a statului nostru de a perfecționa și de a asigura crearea condițiilor materiale pentru apropierea între muncitori, țărani, intelectuali, apropiind momentul cînd vor dispărea deosebirile esențiale, de clasă, economice și sociale, cînd muncitorii, țărani și intelectualii vor fi membri ai societății comuniste. Sigur, aceasta este o perspectivă, noi am dori-o cît mai apropiată, dar trebuie să muncim pentru ea, trebuie să acționăm în direcția aceasta, și să acționăm pe toate planurile. Rostul filozofilor, a artei, a literaturii, este de a-și propune să militeze tocmai pentru a educa și a ajuta la formarea conștiinței omului de mîine și în felul acesta să contribuie la crearea și organizarea mai bună a vieții sociale, economice în societatea noastră. Din acest punct de vedere eu personal trebuie să spun că am foarte mult de reproșat filozofilor noștri, economiștilor, inclusiv artei și literaturii noastre, nu numai maghiare, ci în general întregii arte și literaturi, tuturor filozofilor noștri, fie că sînt români, maghiari sau germani, pentru că toți consider că au aceleași obligații. Noi considerăm că nu poate

fi o filozofie în limba maghiară și alta în limba română. Multe din criticile pe care dv. le-ați semnalat aici și le-ați pus pe seama că sînt specifice pentru oamenii de cultură sau de artă maghiari, de fapt sînt, din păcate, comune pentru toți oamenii de literatură și de artă din România, inclusiv unele lipsuri materiale. Să nu credeți că problema revistelor, a editurilor se pune numai pentru naționalități.

Pentru ca literatura și arta să-și poată îndeplini în cele mai bune condițiuni rolul în societatea noastră socialistă trebuie lichidate cu hotărîre toate neajunsurile și create condițiile materiale necesare.

Avem, deci, obligația cu toții de a ne uni eforturile pentru a face ca socialismul să se afirme ca orînduirea cea mai dreaptă, cea mai umană, să acționăm în mod conștient pentru desăvîrșirea orînduirii noastre socialiste pe toate planurile - și economic și spiritual - pentru că numai așa putem spune că vom făuri socialismul, vom crea condiții pentru comunism.

Avem rezultate bune, tovarăși; ne mîndrim cu ele. E un lucru arhicunoscut că tot ceea ce am înfăptuit în acești ani ai construcției socialiste este rezultatul muncii unite al clasei muncitoare, în primul rînd, al țărănimii, al intelectualilor din țara noastră, al tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate. Și ce am făcut bun și lipsurile ne aparțin deopotrivă tuturor, și românilor și maghiarilor și germanilor și altor naționalități. Desăvîrșirea socialismului, ridicarea patriei noastre pe culmile înalte ale civilizației și progresului, poate fi realizată numai prin unirea eforturilor tuturor cetățenilor patriei noastre, fără deosebire de naționalitate.

Analizînd politica marxist-leninistă a partidului în problemele construcției socialiste, deci și în problema națională care este o problemă a construcției socialiste, nu putem, tovarăși, să nu semnalăm greșelile și lipsurile care s-au manifestat. Dumneavoastră v-ați referit la o serie de greșeli și de lipsuri care au un caracter general; m-am referit ceva mai înainte la unele neajunsuri, am vorbit și altă dată despre acestea, așa că nu mă voi opri acum asupra lor.

Voi începe totuși cu problema reabilitărilor sau unele stări de lucruri care s-au manifestat în trecut în domeniul respectării principiilor, nu de egalitate, ci normelor de conviețuire socialistă și de omenie în societatea noastră. Sigur, sînt mai generale. [Ele] nu privesc o naționalitate sau alta, pentru că în încălcarea unor norme și principii socialiste, a legalității socialiste, e greu de spus - să spun drept n-am făcut o statistică, dacă s-a respectat proporția - în orice caz au căzut victime și activiști de partid români și maghiari și germani și de alte naționalități; unii au avut de suferit mai mult, alții mai puțin. Acestea, tovarăși, aparțin, cum am spus la plenara din aprilie, nu socialismului, ci constituie abuzuri, încălcări ale principiilor și normelor socialismului. Plenara din iulie 1967 și plenara din aprilie 1968 au luat poziție hotărîtă împotriva acestor abuzuri și încălcări, au trasat măsuri pentru a asigura toate condițiile pentru ca asemenea fapte să nu se mai repete în societatea noastră, pentru că ele n-au adus nimic bun socialismului, ele au umbrat socialismul, ele n-au făcut decît să împiedice obținerea unor rezultate și mai bune în făurirea orînduirii noi în România.

Noi am luat la plenară o serie de măsuri privind reabilitările. Ele se referă la toți membrii de partid care au avut de suferit într-un fel sau altul, o serie de procese au fost

rejudicate, unde oamenii s-au dovedit nevinovați au fost reabilitați, altele sînt în curs de a fi rejudicate, în care intră și procesul în care a fost președintele U.P.M.-ului.

Trebuie să acționăm pentru a lichida tot ce aparține acestei perioade care trebuie să rămînă un episod neplăcut în viața societății noastre care, din păcate, a existat. Să ne preocupăm ca să organizăm în așa fel viața și relațiile în societatea noastră încît asemenea lucruri să nu se mai poată întîmpla niciodată. Aceasta este principala preocupare a partidului nostru, a conducerii sale, a statului nostru.

Desigur, înțelegem amărăciunea pe care o simt unii tovarăși care au avut de suferit; înțelegem și faptul că lichidarea tuturor urmărilor acestei perioade și crearea unui climat nou nu se poate face printr-o hotărîre, printr-un ordin. Este necesară o muncă temeinică și organizatorică, politică, ideologică și culturală pentru a face ca o serie de metode, care la un moment dat de mulți au fost admise ca ceva de la sine înțeles, ca ceva normal. Atmosfera de neîncredere, de suspiciune care s-a creat în decursul anilor, că nu se poate să dispară peste noapte printr-o hotărîre, aceasta ne impune tuturor să acționăm cu fermitate, cu hotărîre, să punem capăt oricăror metode de acest fel, dar să punem în același timp accentul pe educarea cadrelor partidului, să luăm unele măsuri organizatorice dar să punem și oameni în stare să înfăptuiască toate hotărîrile Comitetului Central.

Toate măsurile stabilite de Comitetul Central privesc nu o naționalitate sau alta, privesc toată societatea noastră, țin de măsurile pentru a pune ordine în construcția socialistă, în relațiile din societatea noastră și numai în măsura în care vom pune ordine deplină vom avea garanția că asemenea stare de lucruri va dispărea pentru totdeauna și pentru germani și pentru maghiari și pentru români.

În discuții au fost ridicate probleme care necesită, fără îndoială, să-și găsească o rezolvare. Unele din acestea care privesc literatura, arta, muzica sînt în cea mai mare parte a lor generale, pentru că, crearea condițiilor mai bune pentru desfășurarea activității noastre literare, artistice și muzicale se pune nu numai pentru naționalitatea maghiară sau germană, ci pentru totalitatea literaturii și artei în țara noastră. Noi vrem mai mult de la literatură, sîntem partizanii unei varietăți de forme de exprimare, unei diversități, dar vrem ca literatura în întregul ei să servească făuririi omului nou, conștiinței lui, să servească poporului constructor al socialismului.

Avem o artă și o literatură bună, sînt unele probleme de ordin material pentru oamenii de cultură și artă însă care, din păcate, nu și-au găsit o rezolvare la timp, sperăm că-și vor găsi o rezolvare mulțumitoare în cel mai scurt timp. Problema editurilor, care nu e o problemă numai pentru editura în limba maghiară, e problema în general a editurilor pentru a asigura o mai mare diversitate și posibilitatea să publicăm la timp tot ceea ce e bun. În rezolvarea generală a problemei editurilor se va avea în vedere și crearea unor edituri în limbile maghiară, germană, pentru a putea să descentralizăm și să ușurăm tipărirea diferitelor opere literare. Dar aceasta e valabil și pentru alte sectoare de activitate, unde, de asemenea, se pune problema editurilor, dar în același timp se ridică și probleme mai deosebite dintr-un anumit punct de vedere.

Problema tirajelor preocupă pe mulți și trebuie gîndit cum să fie soluționată. E de înțeles că un român care se adresează la un anumit număr de oameni, are de la început limitată posibilitatea de cititori, iar cel care se adresează la un număr de 10 ori mai mare,

să spunem, asigură un număr de cititori mult mai mare.

Deci problema aceasta va trebui într-adevăr să vedem cum s-o rezolvăm. Cred că în primul rînd trebuie să ne preocupăm mai mult, mă refer la tovarășii care au sectorul acesta în sarcina lor, de a asigura traducerea în românește a lucrărilor care apar în limba maghiară, germană.

Problemele ridicate trebuie analizate cu toată seriozitatea și să-și găsească o rezolvare corespunzătoare.

Dacă în domeniul literaturii lucrurile sînt, se pare, mai ușor de rezolvat, apoi în domeniul lucrărilor științifice lucrurile vor fi, probabil, ceva mai grele. Ieri am vorbit cu președintele Academiei care a venit la mine și mi-a adus o lucrare a lui, de matematică, tipărită într-un tiraj de 5.000 de exemplare. Sigur că probleme de tiraj se pun cu atît mai mult pentru o lucrare de matematică sau de fizică sau de chimie dacă o scoatem în limba germană sau maghiară. Se adresează unui număr restrîns totuși de specialiști și atunci trebuie într-adevăr să ne gîndim, să găsim soluții care să fie cît de cît într-adevăr bune. Este o tendință generală, tovarășii, în întreaga lume se scot lucrări în cîteva limbi anumite. Dacă vrem ca o lucrare de știință românească s-o facem să pătrundă pe piața internațională, în limba română n-o s-o cumpere nimeni. Trebuie să fie editată sau în franceză sau în rusă sau în germană sau în engleză. Deci, problemele acestea sînt mai complexe în general. Noi încă nu le-am găsit o rezolvare justă. În știință asistăm la o unificare a termenelor și a definițiilor, pentru că ele au aceleași înțelesuri în aproape toate limbile. Dacă vrem o lucrare de valoare mare, făcută de un om de știință, maghiar sau român să pătrundă pe scară mondială nu vom realiza aceasta tipărind-o în limbile română sau maghiară. Problemele acestea sînt într-adevăr foarte serioase, îi frămîntă pe oamenii de știință; trebuie să ne gîndim să găsim soluții ca lucrările științifice să fie cunoscute în primul rînd în țară, dar în același timp să poată să fie cunoscute și în străinătate. Totodată este necesar să creăm condiții pentru a aduce din străinătate lucrările care să fie la îndemîna tuturor, fără pretenția să le traducem în limba maghiară sau română. Pentru că nu e posibil, dacă o să aducem o lucrare de fizică, chimie, matematică, o lucrare în energia nucleară sau în alt domeniu de activitate, să le traducem. Le vom aduce în limba engleză, franceză, rusă, germană. De aceea și preocuparea și la noi și în toată lumea de a însuși un număr cît mai mare de limbi străine. De ce am ridicat această problemă? Pentru că mi-a făcut impresia că, pornind de la judecarea lucrurilor, prin prizma unei probleme naționale, sau privind naționalitatea maghiară, unii tovarășii au scăpat din vedere totuși de a privi lucrurile ceva mai larg și de a înțelege că o parte din acestea nu sînt specifice pentru o naționalitate, că în nici un fel nu-și pot găsi soluția în mod izolat.

S-au ridicat probleme legate de asigurarea învățămîntului în limba maternă. Sigur, este o necesitate nu numai să afirmăm, dar să și înfăptuim posibilitatea ca copiii, tineretul, să poată învăța în limba cea mai accesibilă, în limba în care poate înțelege cel mai bine lucrurile. Și mie mi se pare, tovarășii, că aceste condițiuni sînt realizate în România și pentru învățămîntul general și pentru licee și într-o anumită măsură și în învățămîntul superior. Vedeți, spun într-o anumită măsură, pentru că aici s-au dat cifre și faptele dovedesc, că într-adevăr, cu greșeli mărunte, petrecute într-un sat sau într-un oraș, care nu sînt de natură de a pune în discuție realizarea politicii noastre, de egalitate în drepturi sau

posibilitatea pe care o au naționalitățile conlocuitoare de a învăța în limba maternă, că ori unde mergi, și dumneavoastră ați mers, dar și eu am mers în toate regiunile, și o spun asta, nu din cifre ci din ceea ce am constatat și direct, avem asigurate toate condițiile pentru învățământul în limba maternă.

Dar sigur, tovarăși, că există și o tendință pe care o găsec îndreptățită la tineret, de a se îndrepta și a învăța în limba română. De ce o consider îndreptățită această tendință? Nu pentru că acești tineri ar fi mai răi maghiari sau ar fi uitat că sînt născuți din mamă și tată maghiari, dar pentru că pentru ei, ca și pentru mulți părinți, nu contează cu ce limbă s-au născut, pentru că ei își pun problema ce vor face în viitor, deoarece activitatea lor va fi desfășurată în România și de aceea trebuie să învețe românește. Discutînd această problemă avem în vedere că și în viitor vom avea nevoie în continuare de învățători, de profesori în limba maghiară și trebuie să luăm toate măsurile pentru a crea numărul de cadre necesare pentru toate naționalitățile. Dar chimistul va trebui să lucreze în chimie și nu putem face o uzină de limba maghiară; mîine cînd o să facem o centrală atomică nu o să putem face o centrală în care să se vorbească în mai multe limbi. Nicăieri în lume nu există așa ceva. Oricare dintre specialiștii noștri fie români sau maghiari, dacă se duc acum într-o țară la specializare, primul lucru i se spune: învață limba dacă vrei să lucrezi în fabrică.

Fabrica nu cunoaște deosebiri de naționalitate. Știți bine ce spunea încă Marx și Lenin, că tocmai în aceasta constă rolul uriaș, educativ al fabricii, că ea unește oamenii, fără deosebire de naționalitate, de limbă, de religie, de rasă, de culoare. Toți trebuie să se supună unei discipline unice și disciplina din fabrică acuma devine din ce în ce mai puternică, că orice abatere într-un loc a unui om poate să dea peste cap o uzină întreagă.

Iată de ce oamenii care își însușesc o meserie, care vor să devină tehnicieni trebuie să-și însușească limba română; aceasta este o necesitate dacă tineretul acesta vrea să aibă acces în România în toate domeniile, să fie egali în drepturi, dacă nu, nu va avea egalitate în drepturi, va fi sortit să rămînă acolo în Sf. Gheorghe, să rămînă într-o comună izolată să stea fără posibilitatea, să meargă la 20 km, unde poate lucra într-o uzină modernă. Trebuie să înțelegem că într-un institut de cercetare științifică cercetarea nu se poate face pe naționalități. Noi am făcut un institut în domeniul energiei nucleare, unde participă sovieticii [și] România, Ungaria, Cehoslovacia, toate țările socialiste. Acolo nu se vorbește nici românește, nici maghiara, nici altă limbă, toată [lu]mea trebuie să vorbească în aceeași limbă. Dacă vor să se înțeleagă în limba maternă, fiecare trebuie să stea cu cîte un translator pe lîngă el. Vrem să colaborăm cu francezii, cu englezii, și în general, tendința în lume este să se lărgească cooperarea în știință. Astăzi nici o țară mare, nu[]mai spun o țară mică ca România, nu poate singură să se apuce să organizeze cercetări în toate domeniile[le] ci trebuie să coopereze, dar pentru a coopera trebuie să se înțeleagă într-o limbă accesibilă, comună. Dacă această problemă se pune pe plan mondial, apoi cu atît mai mult se pune în România, într-un stat unde trebuie să ajungem ca să se vorbească aceeași limbă.

Sigur, tovarăși, nu este o obligație. Ar fi antisocial, nejust să obligi pe om, dar este o obligație de comunist, este o obligație socială, să explicăm tineretului că dacă el vrea într-adevăr să se bucure de deplină egalitate în drepturi în România, o poate avea numai în aceste condiții. Putem să facem cîte statute vreți, tovarăși, nu unul, dar dăca nu va putea lucra fizicianul în Institutul de fizică, statutul nu-l ajută la nimic și o să ne înjure că nu

ne-am făcut datoria noastră de comuniști, să-i explicăm, să-l ajutăm să înțeleagă lucrurile, că am pornit de la niște concepții înguste, care ne mai trag înapoi.

De ce noi pu[n]em un accent și obligăm tineretul să învețe patru limbi, tovarăși, dintre care mi se pare două sînt obligatorii, nu ?

Din sală - două, da.

Două sînt obligatorii și două la alegere - patru limbi. De ce, tovarăși? Pentru că ne dăm seama că dacă nu vom face aceasta rămînem în urmă. Ori cît am vrea noi să vorbim de civilizație, de progres, rămînem în urmă, ne izolăm de știința mondială. Iată de ce trebuie înțeles că atunci cînd se pune problema, ca tineretul maghiar, german sa învețe româna nu se pune pentru că cineva ar dori să-i românezeze, cum spun unii. Avem obligația să creăm condiții ca tineretul să poată lucra în orice domeniu de activitate, fără a se pune în nici un fel problema originii naționale. Să se pună o singură problemă: dacă un tînăr este bun fizician, chimist, matematician - atunci poate lucra în orice institut de cercetare, poate să devină conducătorul oricărui institut.

Dacă noi vom vrea să facem institute mari, și am început să mergem pe această linie, de cercetare științifică, oamenii noștri vor trebui neapărat să învețe germana, rusa, franceza și engleza. Altfel, nu vom putea coopera. Noi simțim de acum greșeala făcută din 1948 pînă prin 1960 cînd am scos limbile străine din învățămînt, am introdus numai rusa și simțim cît de mult am ramas în urmă.

Iată de ce preocupîndu-ne de a crea toate condițiile ca copiii, ca tineretul să învețe în limba lor maternă să ne gîndim în același timp, dacă ne gîndim la viitorul lor, că ei trebuie să fie cetățeni cu drepturi egale, trebuie să le dăm posibilitatea de a cunoaște limba română. Este necesar să dăm tineretului posibilitatea să-și aleagă meseria pe care o dorește, să învețe în limba pe care o alege. Desigur, învățămîntul de 8-10 ani trebuie urmat, de regulă, în limba maternă, fără a deveni însă o obligație. In ce privește învățămîntul liceal, nu se poate pretinde că trebuie să obligăm tineretul să urmeze neapărat în limba maternă; este chiar necesar să fie îndrumat să învețe în limba română. Trebuie să-i pricepem și să-i înțelegem pe unii părinți și copii atunci cînd ei se preocupă să învețe românește, să-i încurajam și să considerăm că aceasta este o tendință bună. Sînt complet împotriva oricăror încercări de a-i forța sa învețe într-o anumită limbă, nu admitem sub nici o formă aceasta, dar una este a nu admite ca cineva să fie obligat să învețe o limbă și alta este a ne face datoria să-l îndrumăm și să-i explicăm. Dumneavoastră care sînteți profesori sau scriitori și ca pedagogi aveți răspunderea față de tineret să-l îndrumați, altfel veți fi judecați foarte sever, ați văzut că tineretul devine destul de întrăzneț, în judecarea lucrurilor, nu se împiedică de niște prejudecăți. Ați văzut în Franța și chiar în Iugoslavia, ce probleme a ridicat tineretul, nu probleme de naționalități, ci problemele sociale, problemele socialismului, problemele condițiilor de muncă pentru toți, de învățatură, pentru toate problemele egalității în muncă, asigurarea condițiilor de muncă, deci probleme sociale. Asta frămîntă tineretul, și noi trebuie să înțelegem lucrurile acestea dacă privim lucrurile ca comuniști, ca oameni de răspundere, ca oameni de științi și cultură.

E mai greu însă din acest punct de vedere în învățămîntul superior. Eu sînt de acord că învățămîntul din universități, pentru formarea cadrelor de profesori, trebuie să se desfășoare în limba maternă. Dar la fizică, la chimie e mai greu să predai în limba maternă.

Deci este o necesitate, dacă tînărul maghiar sau german vrea să urmeze un institut tehnic să cunoască limba română, după cum dacă vrea să plece în Franța să învețe el trebuie să învețe franceza. Un tînăr dacă vrea să vină să învețe în București[,] la Iași, trebuie să cunoască limba română, pentru că nu putem în fiecare localitate să-i asigurăm institute pe specialități și în limba lor. Deci cunoașterea limbii române este o problemă de viață și de moarte pentru tineretul maghiar dacă vrea într-adevăr să se afirme în domeniul științei, în toate domeniile de activitate din patria noastră.

S-a ridicat problema să facem lectorate în limba maghiară. Ce fel de lectorate? de fizică, de chimie, de matematică? În afară de universități și institute pedagogice care pregătesc oameni pentru învățămînt și unde trebuie învățat în limba maghiară, în rest în toate institutele tehnice se învață tehnică, tehnologie și nu se poate pune problema lectoratelor în limba maghiară. Trebuie să ne gîndim, să ridicăm acele probleme care sînt pe deplin argumentate și juste. Sigur, putem să gîndim să cerem orice, dar au oare vreo bază temeinică aceste cereri? Sînt lucruri care n-au nici o bază pentru mine, cel puțin, e de neînțeles cum de pot fi ridicate asemenea lucruri în condițiunile de astăzi ale dezvoltării științei mondiale?

S-a ridicat problema școlilor profesionale în limba maghiară sau germană. Mi se pare că un tovarăș a și dat de fapt un răspuns, arătînd cîte școli profesionale avem. Facem o școală de chimie - pentru că avem și școli profesionale de chimie - acolo nu se poate preda decît în limba română, pentru că mîine, specialistul în chimie va trebui să se încadreze în munca generală, el trebuie să înțeleagă bine comanda în întreprindere, pentru că o mică neatenție sau neînțelegere poate să arunce întreaga uzină în aer. Dumneavoastră știți foarte bine, nu e un lucru care trebuie să-l explic eu. Unii tovarăși propun să organizăm școli în limba maghiară pentru meseriile mai mici, pentru dulgheri sau tîmplari. Dar cîți tineri o să rămînă dulgheri , tîmplari sau croitori? De obicei pentru aceste meserii nici nu avem școli profesionale, pentru că aceste meserii se învață prin ucenicie și acolo tînărul vorbește limba pe care o vorbește maestrul. E adevărat, acum noi avem la școlile profesionale și un curs de limbă și literatură, însă acest curs va mai dura vreun an, doi, pentru că odată cu trecerea la învățămîntul de zece ani în școala profesională se va preda numai tehnologia pentru că considerăm că e suficient ce s-a învățat în zece ani. În același timp vom reduce și numărul de ani în învățămîntul profesional.

Desigur, se va analiza, va trebui văzut, dacă pentru anumiți ucenici facem școli profesionale, deși noi avem hotărîrea că nu facem pentru ucenici școli profesionale, unele cursuri mai generale pot fi predate și în limba maternă, nu este o piedică, și astăzi se predă în limba maghiară. Dar trebuie să spunem că șoferul despre care s-a vorbit aici și s-a întreat de ce nu poate învăța limba maghiară? Păi pentru un singur motiv, pentru că el dacă trebuie să treacă munții dincolo, ca să aducă din Onești o serie de materiale - și e destul de aproape, știți bine - el trebuie să știe și românește. Nu e un lucru greu de înțeles, dacă vrem ca un șofer să se plimbe numai în raioanele, comunele sau orașele unde se vorbește limba maghiară, atunci ar fi ușor de explicat. Dar eu nu cred că este un șofer care să spună: eu devin șofer ca să rămîn în comuna mea.

Deci tovarăși, trebuie să privim lucrurile mai rezonabil, de pe o poziție ceva mai înaintată, la nivelul societății de astăzi și nu a celei de acum 50 de ani. Să mă scuzați de

comparație, dar asta este realitatea. Noi trăim în altă epocă, în alte condițiuni tehnice, științifice. Așa trebuie să privim, dacă privim, dacă privim lucrurile într-adevăr ca oameni cu răspundere în stat, cu dorința de a ne aduce contribuția ca statul, societatea noastră să poată să-și îndeplinească rolul său pe care noi cu toți dorim să-l aibă.

S-a ridicat aici, pe drept cuvânt problema îndrumării literaturii și artei. Este clar, tovarăși, că literatura maghiară din România este o parte inseparabilă a literaturii și culturii românești, când spun românești, nu înțeleg în sensul acesta îngust ci în sensul literaturii și culturii republicii noastre.

Trebuie să spun cu satisfacție că literatura maghiară din România oglindește în condițiuni bune realitățile, viața din România, că ea este o literatură care într-adevăr își ocupă cu cinste locul în societatea de astăzi, își îndeplinește menirea ei, și sîntem convinși că și în viitor își va îndeplini această menire, dar este clar, că această literatură poate să aibă rezultate, să fie apreciată numai în măsura în care ea va reuși să redea - ținînd seama de priceperea și talentul fiecărui scriitor, aici e greu de stabilit niște rețete și sarcini - cît mai plăcut, cît mai interesant viața, preocupările de azi, de mîine, să înnobileze sufletele oamenilor, sau la crearea de opere valoroase, dar vor putea numai în măsura în care vor ține seama de realitățile, de problemele din țara noastră. Sînt complet de acord cu tovarășul Szasz, că literatura maghiară din România este o parte dintr-un întreg, că partea face parte din întreg, așa cum întregul este într-adevăr compus din părți, dar din părți nu numai din punct de vedere național, ci și din punct de vedere al felului de a reda, de a scrie și așa mai departe. Acest întreg trebuie într-adevăr să servească unui singur scop și să acționeze unitar în slujba construcției socialismului în România. Este clar că literatura nu poate fi îndrumată decît de organele de specialitate din România - și noi avem critici la adresa lor, că ele trebuie să lucreze mai bine, dar aceasta e o problemă a noastră și trebuie să o rezolvăm - însă literatura trebuie să oglindească politica generală a partidului nostru. Pornind de la rolul conducător al partidului în societate, îndrumătorul și conducătorul întregii literaturi, indiferent de cine este ea scrisă, este Partidul Comunist Român. Este într-adevăr de neînțeles pretenția pe care au manifestat-o unii critici și unele gazete literare din republica frățească ungară de a se interesa de îndrumarea și de soarta literaturii române.

Dacă tovarășii și-ar fi propus de a analiza critic literatura românească, în general, ar fi de înțeles, e un drept al lor, așa cum și noi putem să avem critici și critica cred că se admite la adresa unor lucrări literare din alte țări, dar de a cere sau de a ridica pretenția de a îndruma și conduce din punct de vedere spiritual, ideologic literatura din altă țară este de neînțeles. Nu vreau să spun mai mult, dar un singur lucru va trebui să le spunem prietenește tovarășilor care se gîndesc la aceasta, să se ocupe ceva mai mult să îndrume pe cea de la ei de acasă, că mai au mult de făcut la ei, după cum avem și noi la noi acasă, și împreună să colaborăm foarte strîns ca literatura, și a lor și a noastră, să contribuie la educarea în spiritul socialist. Da, fiecare să pună întîi ordine la el acasă; atunci am făcut treabă bună.

Încă o data doresc să subliniez că propunerile pe care dv. le-ați făcut aici în diferite domenii, în afară de unele la care deja m-am referit, dar vor trebui și vor fi analizate cu toată atențiunea, vor trebui să fie luate măsuri pentru a pune ordine, pentru a înlătura tot ceea ce nu face decît să împiedice concentrarea eforturilor noastre spre problemele mari care ne stau în față. În direcția aceasta trebuie să lucrăm cu toții. Am analizat acum unele

probleme numai cu oamenii de știință și literatură de naționalitate maghiară. Unii tovarăși au sugerat să facem cât mai des asemenea întâlniri. Eu consider bună întâlnirea, din când în când mai e bine să mai avem asemenea întâlniri, dar trebuie să pornim de la faptul că problemele trebuie să le dezbaterem cu toții împreună. Problemele scriitorilor trebuie să le dezbaterem cu toți scriitorii, să discutăm, tovarăși, cum se asigură pentru scriitorii din Cluj, Tg. Mureș și pentru români și pentru maghiari rezolvarea problemelor privind editarea revistelor și altele, să nu alunecăm pe panta de a considera că trebuie să împărțim activitatea noastră pe sectoare, pe naționalități.

Pentru că pînă la urma, în afară de unele lucruri, întradevăr destul de mici, specifice, asta-i realitatea, restul, problemele de conținut ideologic, problemele materiale sînt generale pentru toată literatura noastră și pentru toată știința noastră și ele nu pot fi separate pe părți. În acest spirit consider eu că trebuie să acționăm și să lucrăm cu toții în viitor.

Sînt în totul de acord că trebuie să criticăm cu mai mult curaj, să dezvăluim unele lipsuri fără nici o reținere și teamă. Să ridicăm orice problemă, să criticăm orice neajunsuri, pornind de la dorința de a îndrepta lipsurile și a asigura bunul mers al întregii activități. Criticarea deschisă a lipsurilor este o îndatorire a fiecărui comunist, a fiecărui cetățean al patriei noastre. Dar să facem aceasta pornind de la interesul general, de la dorința de a contribui cu toții la îmbunătățirea activității noastre în toate domeniile. Am spus că unele lucruri trebuie și își vor găsi rezolvarea în cadrul măsurilor generale, trebuie să ne preocupăm activ de soluționarea lor. Vă rog ca și dumneavoastră să participați activ și să ne ajutați să găsim soluțiile cele mai bune care să ducă la dezvoltarea societății noastre. Așa vă veți îndeplini în bune condițiuni datoria și de intelectuali și de membri ai societății socialiste, de comuniști, de participanți activi la construcția socialistă în țara noastră.

S-au ridicat probleme privind un statut sau o lege a naționalităților. Să va spunem drept, tovarăși, și noi ne gîndim de mult la problema aceasta. Am avut rețineri și n-aș putea spune că au dispărut complet aceste rețineri. Am avut rețineri cu privire la conținutul unei legi speciale pentru că în Constituția noastră am înscris foarte bine drepturile naționalităților. Sigur, un statut sau o lege poate să definească mai amănunțit unele lucruri dar asta în ce privește unele drepturi și obligațiuni. Dar nu știu în ce statut vom putea spune cum să fie filozofia, cum să înțelege[m,] cum să orientăm critica în literatură, cum să orientăm activitatea ideologică. Acestea nu le poți pune în nici un statut, că dacă am reuși să elaborăm o lege ca să ridicăm nivelul activității filozofice am face-o mîine, dar din păcate nici o lege nu ajută la aceasta decît înțelegerea legilor sociale și acțiunea conștientă a oamenilor pentru a transforma lumea și societatea. Noi vom reflecta, poate vom ajunge la concluzia să facem un statut și dacă vom trece la elaborarea lui o să vă rugăm pe dumneavoastră să ne ajutați să facem împreună acest lucru. Dar, vă spun cinstit că eu personal nici astăzi, deși sînt printre cei care m-am gîndit și am spus că ar fi bine să elaborăm o lege specială a naționalităților, nu sînt convins și nu văd ce-o să spunem mai mult acum decît tot niște generalități, mai amănunțite, dar care vor rămîne tot niște generalități. Asta este realitatea, dacă pornim de la înțelegerea marxist-leninistă, de la faptul că realizarea egalității în drepturi nu cere ca pentru o categorie sau alta să elaboreze un statut special. Iată, comuniștii n-au un statut comun, tovarăși? Ce să facem? Să facem un alt statut pentru comuniștii maghiari sau germani?

Pentru membrii sindicatelor avem un statut, pentru societățile de știință, pentru organizațiile sportive, pentru toate avem un număr mare de statute și regulamente că nimeni nu mai știe de ele. Deci, mă gândesc ce o să scrie într-un statut ? O să repetăm unele prevederi din Constituție ceva mai amănunțit, dar aceasta nu e problema principală, pentru că orice lege sau statut, cum vrem să-i spunem, poate rămîne literă moartă, poate să nu ajute la nimic, ba poate chiar să aibă efecte dăunătoare dacă nu pornim de la dorința de a acționa cu toate forțele noastre, ale comuniștilor, ale poporului spre a desăvîrși societatea noastră, de a merge spre lărgirea democrației noastre socialiste, democrație care trebuie să pornească de la interesele generale ale societății, de la asigurarea participării clasei muncitoare, țărănimii, intelectualilor la conducerea întregii noastre societăți și pe care noi ne preocupăm s-o lărgim neconținut. Dar democrația nu presupune dezmaț, anarhie, nu presupune că fiecare poate face ce vrea pentru că ați văzut bine, tovarăși, sîntem acum între noi, că pe lîngă multe, multe părți bune, în ceea ce face tovarășii cehi sînt și lucruri care puteau să nu fie și care le-au creat greutăți în activitatea lor, adică faptul că fiecare a considerat că poate să spună orice prostie vrea. Noi la o asemenea democrație, vreau să fim clari, nu ne gîndim. Noi dorim ca democrația noastră să de[a] posibilitatea participării maselor celor mai largi, a muncitorilor, țărănilor, intelectualilor, a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, la discutarea și la elaborarea politicii noastre în toate domeniile de activitate. Vom perfecționa continuu organizarea vieții noi sociale; toate măsurile care le-am luat și ne gîndim să le luăm merg spre dezvoltarea democrației, dar sub nici o formă nu ne gîndim să mergem pe calea pe care merg unele țări socialiste. Pornind de la răspunderea noastră de comuniști față de societate, față de popor, față de cauza socialismului și comunismului, noi înțelegem că toată libertatea noastră este libertatea de a explica, de a înțelege socialismul și comunismul, de a mobiliza poporul nostru pentru socialism și comunism; nici un fel de altă libertate nu înțelegem și nu vom admite. În acest spirit, tovarăși, dorim ca întregul nostru popor, fiecare cetățean să-și spună părerea, să vină, să contribuie să acționeze și cerem sprijinul tuturor ca să putem asigura mersul nostru înainte. Aceasta este democrația socialistă și comunistă pe care noi dorim s-o înfăptuim în țara noastră, într-adevăr democrația poporului, care să pornească de la interesele construcției socialiste și comuniste, care corespund pe deplin intereselor tuturor membrilor societății noastre, fără deosebire de naționalitate.

Iată, tovarăși, ceea ce eu am vrut să spun în încheiere (Aplauze puternice, prelungite.)

Cu aceasta, tovarăși, vă mulțumim pentru tot ceea ce ați ridicat aici, fie unele bune, altele mai puțin bune; trebuie să le considerăm ca o discuție sinceră și deschisă, așa cum face partidul nostru în toate domeniile de activitate. Avem convingerea că fiecare dintre dumneavoastră va acționa pentru îndeplinirea sarcinilor ce-i stau în față.

Vă dorim succes, tovarăși! (Aplauze)